

**NEOKLASİK REALİZM YAKLAŞIMI İLE
RUSYA’NIN UKRAYNA MÜDAHALESİNİN ANALİZİ**

Birkan ERTÖY

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2019

**NEOKLASİK REALİZM YAKLAŞIMI İLE RUSYA’NIN UKRAYNA
MÜDAHALESİNİN ANALİZİ**

Birkan ERTÖY

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir

2019

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Birkan ERTÖY tarafından hazırlanan “Neoklasik Realizm Yaklaşımı ile Rusya’nın Ukrayna Müdahalesinin Analizi” başlıklı bu çalışma 15/05/2019 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Tamer KAŞIKÇI

Üye

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim KÖREMEZLİ

(Danışman)

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Duru Şahyar AKDEMİR

ONAY

.../ .../ 2019

Prof. Dr. Mesut ERŞAN

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Birkan Ertoý

ÖZET
NEOKLASİK REALİZM YAKLAŞIMI İLE RUSYA’NIN UKRAYNA
MÜDAHALESİNİN ANALİZİ

ERTOY, Birkan

Yüksek Lisans – 2019

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim KÖREMEZLİ

Devletlerin davranışları, sistemik faktörlerin yanı sıra iç faktörler tarafından da şekillenmektedir. Bu sebeple, iki düzeyi birleştiren bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Bahsedilen gerekliliğin bir sonucu olan neoklasik realizm, bir devletin dış politikasının anlaşılabilmesi adına sistemsal uyarıları (dış faktör), ara değişkenler (iç faktörler) -stratejik kültür, liderlik, devlet-toplum ilişkisi ve iç kurumların düzenlenişi- üzerinden incelemektedir. Teorinin kategorize ettiği ara değişkenleri birbirinden ayrı değerlendirmek zor olduğundan, tüm ara değişkenler incelenmiş olsa da bu çalışmada ağırlıklı olarak liderlik faktörüne odaklanılmıştır.

Bu çalışmada Rusya Federasyonu’nun son yıllarda oldukça kapsamlı şekilde tartışılan Ukrayna’ya yönelik revizyonist hamleleri, neoklasik realist perspektif ile ele alınmıştır. Çalışma, dış politikanın kurumlardan ziyade lider tarafından belirlendiğini savunmaktadır. Buradan hareketle Ukrayna müdahalesini anlamak adına sistemsal baskılar önemli olsa da böylesine cüretkâr bir hamlede oldukça önemli bir değişken olan Vladimir Putin’in liderliğini ve karar alma sürecindeki rolünü incelemeyen bir açıklama yetersiz kalacaktır.

Anahtar Kelimeler: Neoklasik Realizm, Rus Dış Politikası, Ukrayna Müdahalesi, Vladimir Putin, Liderlik.

ABSTRACT
A NEOCLASSICAL REALIST APPROACH TO RUSSIA’S UKRAINE
INTERVENTION

ERTOY, Birkan

Master’s Degree – 2019

Department of International Relations

Advisor: Asst. Prof. Dr. İbrahim KÖREMEZLİ

State behaviors are shaped by both domestic and systemic factors and thus a perspective that combines both levels is necessary. As a result of this necessity neoclassical realism analyses the systemic stimuli (external factor) through the intervening variables (internal factors) -strategic culture, leadership, state-society relations and domestic institutions- to understand a state’s foreign policy. Due to the difficulty of discussing all intervening variables in detail, this study mainly concentrates on the leadership.

Recent revisionist moves of the Russian Federation against Ukraine, which has been extensively debated in recent years, is taken as the case of this study to be discussed through the lens of neoclassical realism. This work argues that Russian foreign policy is formulated by the leaders rather than the institutions. Although systemic stimulants are important to understand Ukraine intervention, any explanation for such a daring move would be incomplete without pointing out the substantial variable, that is Vladimir Putin’s leadership and his role in decision-making process in Russia.

Keywords: Neoclassical Realism, Russian Foreign Policy, Ukraine Intervention, Vladimir Putin, Leadership.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM:

TEORİK ARKA PLAN

1.1. KLASİK REALİZM	9
1.2. YAPISAL REALİZM	15
1.2.1. Yapı.....	17
1.2.2. Savunmacı ve Saldırgan Realizm	19
1.3. NEOKLASİK REALİZM	22
1.3.1. Neoklasik Realizmin Kökenine Dair Yaklaşımlar	25
1.3.2. Neoklasik Realizmin Getirdiği Yenilikler	28
1.3.2.1. Birleştirici Yaklaşım	28
1.3.2.2. Ara Değişkenler	30
1.3.2.3. Stratejik Kültür.....	32
1.3.2.4. Algı.....	33
1.3.3. Uluslararası İlişkilerde Neoklasik Realizm.....	38

2. BÖLÜM:

RUS DIŞ POLİTİKASINA DAİR FARKLI YAKLAŞIMLAR:

YENİ BİR YAKLAŞIM OLARAK NEOKLASİK REALİZM

2.1. LİBERAL YAKLAŞIM.....	42
2.2. JEOPOLİTİK VE NEOREALİST YAKLAŞIMLAR	43
2.3. İNŞACI YAKLAŞIM	47
2.4. NEOKLASİK REALİZM VE İNŞACI TEORİ.....	49

3. BÖLÜM:

NEOKLASİK REALİZM VE UKRAYNA MÜDAHALESİ:

VLADİMİR PUTİN FAKTÖRÜ

3.1. UKRAYNA’NIN ÖNEMİ	53
3.2. UKRAYNA’DAKİ GELİŞMELER.....	57
3.3. MÜDAHALE KARARI VE MÜDAHALENİN NİTELİĞİ	62
3.4. NEOKLASİK REALİZM VE RUSYA’NIN UKRAYNA MÜDAHALESİ .	68
3.4.1. Dış Faktör: Sistemik Uyarı (<i>Systemic Stimulant</i>).....	69
3.4.2. Stratejik Kültürün Etkisi	71
3.4.3. Egemenlik Vurgusunun Devlet-Toplum İlişkisine Yansıması	74
3.4.4. İç Kurumların Düzenlenişi ve Vladimir Putin	78
SONUÇ	89
KAYNAKÇA.....	94

TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo 1: Neoklasik Realizmin Öncülüne Dair Yaklaşımlar.....	27
Tablo 2: Önemli Bazı Sloviki'ler	81-82
Şekil 1: Neoklasik Realizmin Kurduğu Nedensellik İlişkisi	23
Şekil 2: Ara Değişkenlerin Etkileşimi	31
Şekil 3: Neoklasik Realizme Göre Dış Politikanın Oluşumu	50
Şekil 4: Rusya'nın Ukrayna'ya Yönelik Dış Politikası (2014).....	69
Resim 1: Rusya'nın 2008 ve 2014 Müdahaleleri Sonrası Karadeniz'e Sınırı	62
Resim 2: 16 Mart'taki Referandum Öncesinde Kırım'da Bulunan Reklam Panolarından Bir Tanesi. 16 Mart, Rus Devleti mi Naziler mi?	64

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e.	: Adı Geçen Eser
ALDE	: Avrupa Liberal ve Demokratlar Birliği - <i>Alliance of Liberals and Democrats for Europe</i>
BM	: Birleşmiş Milletler
Bkz.	: Bakınız
cy.	: Cilt Bilgisi Yok
Der.	: Derleyen
FSB	: Rusya Federal Güvenlik Servisi - <i>Federalnaya Slujba Bezopasnosti</i>
KGB	: Devlet Güvenlik Komitesi - <i>Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti</i>
NKR	: Neoklasik Realizm
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayısı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

ÖNSÖZ

Bu çalışma, henüz gelişmekte olan neoklasik realist yaklaşımın Türkçe literatüre tanıtılması ve Rus dış politikasında etkili olduğu düşünülen faktörlerin teorik bir temelde ele alınması amacı ile hazırlanmıştır. Bununla birlikte Putin faktörüne dair kapsamlı ve teorik bir analiz yapma amacı güdülmüştür. ‘Neoklasik Realizm Yaklaşımı ile Rusya’nın Ukrayna Müdahalesinin Analizi’ isimli bu çalışmanın tamamlanması yaklaşık iki yıllık bir süreçte mümkün olmuştur.

Yüksek lisans ders dönemim ve bu tezin yazım sürecindeki katkısı, sabrı ve yapıcı eleştirileri ile çalışmalarımın olgunluğa erişmesindeki emeğinden ve ufkumun açılmasındaki payından ötürü danışmanım sayın Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Köremezli’ye teşekkür borçluyum. Ayrıca değerli vakitlerini ayırıp jüriye gelebildikleri ve çalışmama katkı sağlayacak, yapıcı eleştirilerde bulundukları için sayın Dr. Öğr. Üyesi Tamer Kaşıkçı ve Dr. Öğr. Üyesi Duru Şahyar Akdemir hocalarıma müteşekkirim. Bazı kavramsal tartışmalarda sağladığı farklı bakış açıları sayesinde çalışmamdaki belli zorlukları aşmamdaki katkısından dolayı ise dostum Mustafa Onur Yalçın’a ayrıca teşekkür ederim. Son olarak eğitimim süresince verdiği destek ve gösterdiği sabrından dolayı kıymetli babama sonsuz teşekkür borç borçluyum.

Çalışma temelde, realist geleneğe ve Rusya’ya yönelik araştırmalar açısından benim için bir başlangıç noktasını ifade etmektedir. İçerikteki eksiklikler ve hatalar şahsıma aittir.

GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte etkisi azalmış olsa da realizm, halen uluslararası ilişkiler disiplininde oldukça baskın bir teoridir. Teorinin bu etkinliği, var olan dünya ile ilgilenmesi ve ona dair basitleştirici açıklamalar yapması ile mümkün olmuştur. İdealistlerin, I. Dünya Savaşı'nın ardından ortaya attığı önerilerinin işe yaramaması ile popülerlik kazanan realist gelenek, Soğuk Savaş yılları sırasında uluslararası ilişkilerin temel teorisi haline gelmiş fakat Soğuk Savaş sonrasındaki karmaşık düzeni açıklamakta zorlanmıştır.

Devletleri birbirine benzer aktörler olarak ele alan neorealist teori, 'kara kutu' olarak değerlendirdiği devletin iç özelliklerini analize dâhil etmemiştir. Dolayısı ile teori, aynı durum karşısında devletlerin neden birbirinden farklı davrandığını açıklayamamıştır. İki kutuplu dünyada sıkı ittifak bağları içerisinde hareket eden devletler birbirlerine daha benzer dış politika kararları alabiliyorlardı. Günümüzde ise uluslararası sistem çok kutupluluğa evrilmiş ve bu bağlar gevşemiştir. Bununla bağlantılı olarak devletler uluslararası sistemde daha bağımsız hareket etmekte ve iç değişkenler dış politika kararlarında etkili olmaktadır.

Başka bir deyişle, 1991 sonrası uluslararası düzenin anlaşılabilmesi için basitleştirici bir yaklaşımdan ziyade, iç ve dış faktörleri birlikte ele alan yaklaşımlara ihtiyaç duyulmuştur. Devletlerin dış politikalarının hem iç hem de dış faktörlerden etkilendiğini düşünen yeni nesil realistler, birleştirici bir yaklaşım geliştirerek neoklasik realizmi ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda teori, sistemik baskıların etkilerini, ara değişkenler -stratejik kültür, lider algıları, devlet-toplum ilişkisi ve iç kurumların düzenlenişi- ile birlikte inceleyerek, uzun dönemli devamlılıkları bulmayı hedefleyen neorealizmden farklı olarak, kısa dönemli değişimlerin sebeplerini açıklamaya çalışmaktadır. Neoklasik realizm devletler arası ilişkileri açıklayacak kuralları bulmaya çalışmadığı gibi, uzun dönemli politikaları araştırmayı da hedeflememektedir. Bundan ziyade belli kararların belli devletler tarafından hangi iç ve dış koşullar içerisinde alındığını açıklamaya çalışır. Bunun nedeni neoklasik realizmin bir dış politika yaklaşımı olarak ortaya çıkmasıdır.

Yukarıdaki bilgilerden yola çıkarak bu çalışmada 2014 sonrası Ukrayna'daki gelişmeler ve Rusya'nın Ukrayna müdahalesi neoklasik realist perspektif üzerinden

incelenmiştir. 2000’li yıllarda sadece realist gelenekte değil, Rusya’da da dönüşümler yaşanmıştır. 1990-2000 arasında Batıcı ve Avrasyacı politikalar arasında gidip gelen Rusya Federasyonu, Putin’in başkanlık görevini devralması ile birlikte gerekli gördüğü zaman komşu devletlere askerî müdahaleyi de içine alan daha istikrarlı ve iddialı bir dış politika benimsemiştir. Bununla birlikte Putin dönemi Rus dış politikası yalnızca sistemden değil iç faktörlerden de etkilenmektedir. Bu sebeple tezde, genel olarak Rus dış politikasında ve özelde Ukrayna müdahalesinde sistemik faktörler ile birlikte iç faktörlerin de önemli olduğu iddia edilmekte ve lider algısının karar almada belirleyici olduğu savunulmaktadır.

Bununla birlikte bu tez teorik bir çalışmadır. Türkiye’de yapılan Rusya’ya yönelik çalışmalar, ağırlıklı olarak olay anlatımlarından ibarettir. Teorik bir tartışma, çalışmalarda bir tutarlılık ve netlik oluşturmaları açısından önemlidir. Bununla birlikte neoklasik realizmin Türkçe literatürde kapladığı alan oldukça sınırlıdır. Örneğin teori ile alakalı derleme kitaplarda adı geçmemekte ya da yetersiz şekilde yer almaktadır. Buna ek olarak literatürdeki tez ve makale gibi diğer çalışmalarda teorik tartışmaların sınırlı tutulduğu, ayrıca teorinin kullandığı bazı kavramların tartışılmadan kabul edildiği görülmüştür. Bundan dolayı, neoklasik realizmin Türkçe literatüre tanıtılması ve kapsamının ortaya koyulması, bu perspektifin örnek bir uygulamasını yapmak ve Rus dış politikasına dair teorik bir perspektif sunmak tezin hedefleri arasındadır.

Çalışmanın amacı ile paralel şekilde Rusya’nın Ukrayna müdahalesi kararını nasıl aldığı, bu tezde cevap aranan temel sorudur. Diğer bir deyişle bu çalışma, müdahalede etkili olan faktörlerin neler olduğunu incelemektedir. Bunun yanı sıra çalışmada müdahalenin rasyonel-irrasyonel, revizyonist-statükocu olup olmadığı konularını da incelenmiştir. Çalışmada kabul edilen temel hipotez ise bir dış politika hamlesi incelenirken, iç ve dış faktörlerin birlikte ele alınması gerektiğidir. Buradan hareketle tezin temel argümanı, 2014’te Ukrayna’da başlayan iç karışıklık sonrasında Moskova’nın verdiği tepkide Putin liderliğinin belirleyici faktör olduğudur.

Teze dair bu genel bilgilere ek olarak çalışmanın teorik çerçevesini oluşturan neoklasik realizm, devlet davranışlarını incelerken sistemik faktörler ile ara değişkenleri -stratejik kültür, lider algıları, iç kurumların düzenlenişi ve devlet-

toplum ilişkisi- birlikte incelemektedir. Bu doğrultuda tezde realizmin genel kavramları kullanılmakla birlikte, stratejik kültür, devlet-toplum ilişkisi, iç kurumların düzenlenişi ve liderlik olarak kategorize edilen ara değişkenler, tezde odaklanılan temel kavramları teşkil etmektedir. Bununla birlikte çalışmada Ukrayna meselesi ele alınırken, bir ara değişken olan lider faktörü ön plana çıkarılmıştır.

Tezin teorik tartışmaya ayrılan bölümünde ağırlıklı olarak Thomas Hobbes'un, Hans Morgenthau'nun, Kenneth Waltz'un, Barry Posen'in, Stephen M. Walt'un ve John J. Mearsheimer'in çalışmalarından faydalanılarak realizme dair genel bir çerçeve sunulmuştur. Daha sonra tezin teorik çerçevesini oluşturan neoklasik realizmin anlaşılabilmesi adına Gideon Rose'un, Robert Jervis'in, Randall L. Schweller'in, Jeffrey W. Taliaferro'nun, Norrin M. Ripsman'ın ve Steven E. Lobell'in çalışmalarına odaklanılmıştır. Bunlara ek olarak uluslararası ilişkiler disiplinde neoklasik realizmin nasıl kullanıldığı ortaya koymak açısından bu konu ile alakalı Türkiye ve farklı ülkelerde hazırlanan yüksek lisans ve doktora tezleri ile neoklasik realizmin (NKR) kullanıldığı çeşitli vaka analizleri incelenmiştir.

İkinci bölüm Rus dış politikasına yönelik bir literatür taramasıdır. Rus dış politikasına dair jeopolitik ve yapısal realist görüşlerin genel hatlarını ortaya koymak açısından Halford J. Mackinder'in, Aleksandr Dugin'in, Mearsheimer'in ve Stephen Kotkin'in çalışmalarından faydalanılmıştır. İnşacı yaklaşımlar özelinde Andrei Tsygankov ve Matthew Tarver-Wahlquist görüşleri odak noktasını oluşturmuştur. Aynı bölümde liberal yaklaşımın iddialarından da bahsedilmiş ve bunun için ağırlıklı olarak Dmitri Trenin ve Bobo Lo'nun çalışmalarından faydalanılmıştır.

Tezin son bölümünde neoklasik realizmin belirlediği ara değişkenler üzerinden 2014'te ortaya çıkan Ukrayna'ya yönelik Rus dış politikasını açıklama amacı güdülmüş ve liderlik faktörüne odaklanılmıştır. Belirlenen amaç doğrultusunda ağırlıklı olarak ikincil kaynaklara odaklanılmış, bununla birlikte Ukrayna müdahalesi kararında ve Rusya'da asıl güç odağının Vladimir Putin olduğunu savunan çalışmalardan yararlanılmıştır. Ayrıca tezdeki iddiaları güçlendirmek açısından Rusya'nın 2000, 2008, 2013 ve 2016 dış politika konseptleri ile devlet başkanı Putin'in çeşitli mecralarda kullandığı ifadelerinden faydalanılmıştır.

Bahsedilenlere ek olarak çalışmanın kapsam ve sınırlılıklarından da bahsedilmesi gerekmektedir. Tezde, Rusya Federasyonu'nun 28 yıllık dış politikasının tamamı incelenmemiştir. Tezin asıl konusunu, Putin'in Ukrayna meselesindeki etkinliği oluşturduğu için 2014 sonrasına odaklanılmıştır. Yine de Rus dış politikasında Putin etkisinin anlaşılabilmesi adına Rusya Federasyonu'nun 1990'lardaki durumuna değinilmiş ve Putin'in siyasetteki etkinliğini nasıl artırdığı incelenmiştir. Bununla birlikte Ukrayna'nın Rusya açısından önemi ve 2014 sonrasında Ukrayna'da meydana gelen gelişmeler de incelenerek bir arka plan oluşturulmuştur.

Yukarıda bahsedilenler ışığında tezin ana hatlarının belli olması adına hangi konuların araştırma dışında bırakıldığından bahsedilmesi faydalı olacaktır. Bu bağlamda Rus dış politikasında enerji meselesi, Asya ile ilişkiler, Gürcistan ve Ukrayna hariç tutulmak suretiyle 'yakın çevre' ile ilişkiler ve Türkiye ile ilişkiler bu araştırmanın konusu değildir. Buna ek olarak Batı ile olan ilişkilerden sınırlı da olsa bahsedilmiştir. Çünkü Ukrayna müdahalesini, Rusya'nın Batı ile olan rekabetinden bağımsız düşünmek zordur. Ayrıca Rusya ile Ukrayna arasındaki kriz tam olarak sonuçlanmadığından ötürü çalışmada, Ukrayna'daki 2019 başkanlık seçimi ve bunun sürece olan etkisi araştırma dışında bırakılmıştır. Diğer taraftan teorinin temel hedefinin olayları açıklamak olduğunu savunan bu çalışma, Rusya'nın gelecekteki dış politikası hakkında ya da Ukrayna'nın geleceğine dair herhangi bir öngörüde bulunmamıştır.

Daha önce bahsedildiği üzere bu çalışmada neoklasik realizmin Türkçe literatüre tanıtılması ve Rus dış politikasına dair teorik bir çerçeve sunulması amaçlanmıştır. Ancak teorinin daha iyi anlaşılabilmesi adına, tezin ilk bölümünde realist geleneğin geçirdiği dönüşümler incelenmiştir. Öncelikle genel hatları ile klasik realizmin temel argümanları ortaya konulmuş ardından Kenneth N. Waltz'un geliştirdiği yapısal realizm incelenmiştir ve bu kısmın odak noktasını Waltz'un çalışmaları oluşturmuştur.

Soğuk Savaş döneminde oldukça baskın olan yapısalcı yaklaşım, Sovyetlerin dağılması ile hem realist geleneğin içinden hem de dışından eleştirilere maruz kalmıştır. Her ne kadar basitleştirici ve genelleştirici yaklaşımı realizmin uluslararası

ilişkiler disiplininde baskın olmasını sağlamış olsa da aynı yaklaşım, özellikle 2000 sonrası dünyada realist geleneğin açıklayıcı gücüne zarar vermiştir. Realizmin yoğun bir eleştiriye tabi tutulduğu bu ortamda neoklasik realizm ortaya çıkmıştır. Tezde neoklasik realizm genel hatları ile açıklandıktan sonra yaklaşımın ortaya çıkışı ele alınırken, bu yeni nesil realizmin öncülünün ne olduğu tartışmasına da yer verilmiştir. Ayrıca neoklasik realizmin kullandığı algı kavramının realist bir yaklaşıma uygun olup olmadığı tartışılmış, bunun yanı sıra neoklasik realizmin kullanıldığı vaka analizlerine dair bir literatür çalışması da yapılarak teorinin kapsamı ortaya koyulmaya çalışılmış ve literatürde nasıl kullanıldığı sorusunu cevaplama amacı güdülmüştür.

Tezin ikinci bölümünde Rus dış politikasına dair bir literatür taraması yapılmıştır. Bu bölümde Rus dış politikası hakkında yapılmış çalışmalardaki teorik perspektifleri belirlemek ve neoklasik realizmin seçilme sebebini ortaya koymak hedeflenmiştir. Bu doğrultuda jeopolitik yaklaşımlar ve yapısal realizm aynı başlık altında incelenmiştir. Bu bölümde Rus dış politikasına dair literatürde yaygın diğer bir yaklaşım olan inşacı teori de incelenmiştir. Ancak tezde inşacılığa dair derinlemesine bir inceleme yapılmamış Andrei P. Tsygankov'un kullandığı inşacı perspektif ele alınmıştır. Bahsedilenlere ek olarak liberal yaklaşımdaki karşılıklı bağımlılık ve Rusya-Batı bütünleşmesi konuları ve bu fikirlerin Rusya özelinde gerçek dünyaya uygunluğu tartışılmıştır. Bunun yanı sıra neoklasik realizmin, inşacı yaklaşım karşısında nasıl konumlandığı sorusu cevaplanmaya çalışılmıştır.

Tezin üçüncü ve son bölümünde ise Ukrayna meselesinde Vladimir Putin'in etkinliği incelenmiştir. Bu bağlamda öncelikle Ukrayna'nın Rusya açısından önemi, 2014 yılında Ukrayna'da meydana gelen gelişmeler ve bu gelişmelerin Rusya açısından ne anlama geldiği konularına değinilmiştir. Bununla birlikte Ukrayna'ya dair genel bilgilerin ardından, müdahalenin niteliği ile revizyonist-statükocu ve rasyonel-irrasyonel olduğuna dair tartışmalar incelenmiş, Putin'in dış politika oluşumunda ne kadar güçlü olduğu, bulunduğu konuma nasıl ulaştığı ve algılarının nasıl şekillendiği konularına odaklanılmıştır. Müdahale kararının ortaya çıkışında etkili olan sistemsel gelişme incelendikten sonra, tezin temel amacı doğrultusunda Putin'in Ukrayna'ya müdahale kararındaki rolü ve Rus dış politikasında etkili olma

sebepleri, neoklasik realizmin belirlediği ara değişkenler üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

1. BÖLÜM:

TEORİK ARKA PLAN

Uluslararası ilişkiler disiplininde teorik yaklaşımlar, bir araştırmanın yapılabilmesi için en önemli araçtır. Bu nedenle çalışmaya teori ile ilgili genel bir giriş yapılarak başlanması yerinde olacaktır. Jack Donnelly'e göre teori, ustalıkla düşünülmüş soyutlamalardır ve dikkatimizi, kafa karıştırıcı detaylardan uzaklaştırarak, olaydaki en önemli noktaya vermemizi sağlar¹. Kenneth Waltz da Donnelly ile paralel şekilde, teorilerin belli bir hareket ya da olay ile ilgili kural seti ya da koleksiyonu olduğunu ileri sürer. Ancak Waltz, teorilerin salt 'kanun' olarak görülmesinin yanlış olduğunu ifade ettikten sonra, teorinin niteliksel olarak kanunlardan farklı olduğunu ve daha çok kanunları tanımlayan açıklamalar olduğunu savunur².

Diğer taraftan Steve Smith teorinin öneminden bahsederken eylem üzerinden bir tanımlama yapmıştır. Ona göre bir eylem, teori olmadan yalnızca tanımlanabilir. Eylemin açıklanabilmesi için ise teori dünyasına girilmelidir³. Bu bilgiler ışığında teori, genel anlamda bir olay üzerinde araştırma yapanların detaylarda boğulmasını engelleyerek kendilerine bir çerçeve oluşturmasını, bu sayede belli bir kavram setini kullanarak benzer olayların anlaşılmasını kolaylaştıracak genellemelere ulaşmasını ve eylemleri açıklayabilmesini sağlayan araçlar şeklinde tanımlanabilir.

Uluslararası ilişkiler disiplininde yapılan her çalışmada açıkça bahsedilmese bile araştırmacılar, farklı teorik yaklaşımlar benimsemektedirler. Bu yaklaşımlar araştırma yapanın belli bir noktaya odaklanmasını kolaylaştırmakla birlikte, araştırmacının olayla ilgili en doğru olduğunu düşündüğü görüşü ortaya koymasına yardım eder. Diğer bir ifadeyle uluslararası ilişkiler disiplininde tek ya da mutlak doğruyu bulan bir teori yoktur ancak eleştirel yaklaşımlar hariç her teori, güvenilirliğini artırabilmek amacıyla, olaylara dair getirdiği açıklamaların en doğru açıklamalar olduğunu savunmaktadır. Her teorinin farklı bir epistemolojisi ve

¹ Jack Donnelly, "Realism", Scott Burchill vd. (der.), *Theories of International Relations*, Palgrave, New York, 2005, s. 29.

² Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, Addison-Wesley, Reading, MA, 1979, s. 2-5.

³ Steve Smith, "Introduction: Diversity and Disciplinarity in International Relations Theory", Tim Dunne, Milja Kurki & Steve Smith (der.), *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, Oxford University Press, New York, 2013, s. 3.

metodolojisi olduğu göz önünde bulundurulduğunda teorilerin, incelediği olaylar farklılaşmakla birlikte, olaya dair kullandığı araçlarının ve açıklamalarının da farklılaştığını savunmak yanlış olmayacaktır. Bu bilgiler ışığında ilk bölüm, tezin teorik çerçevesini oluşturan realist geleneğin dönüşümüne ayrılmıştır.

1919’da Birleşik Krallık’ın bir parçası olan Galler Aberystwyth Üniversitesi’nde ilk uluslararası ilişkiler kürsüsü kurulduğunda amaç, henüz sonlanmış olan I. Dünya Savaşı’nın çıkış sebeplerini araştırmak ve tekrar savaş çıkmaması için neler yapılması gerektiğini ortaya koymaktı. Ancak ortaya koydukları çözümler ile II. Dünya Savaşı’nı engelleyemeyen bu görüş, ilk baskısı 1939’da yapılan *Yirmi Yıl Krizi* kitabında Edward Hallett Carr tarafından sert bir dille eleştirilmiş ve “ütopyacılık” olarak adlandırılmıştır⁴. Günümüzde ‘idealizm’ olarak adlandırılan görüşlere karşın Carr, ‘gerçekçi/realist’ teoriyi ortaya koymuştur. Bir anlamda uluslararası ilişkiler disiplindeki çeşitlilik ilk kez Carr ile başlamıştır.

İlerleyen dönemlerde ise oldukça baskın hale gelen realist teoriye teorinin dışından ve kendi içinden birçok eleştiri gelmesiyle disiplindeki teori çeşitliliği bugünkü halini almıştır. Disiplindeki bu çeşitliliğe rağmen, yapılan çalışmalarda realizm hem en çok başvurulanan hem de en çok eleştiri alan teorilerden birisi olmuştur. Öyle ki Mustafa Aydın realist okulun, 1930’ların sonlarından 1980’lerin ortalarına kadar disiplinin mutlak hâkimi olduğunu ileri sürmektedir⁵.

1991’de Sovyetler Birliği’nin dağılışını öngöremeyen realist yaklaşımın popülerliği zarar görmüştür. Ancak sistemdeki aktörlerin, özellikle Rusya’nın, güç kazanması ve 2008 Gürcistan meselesinin, daha sonrasında 2014’te Ukrayna meselesinin ortaya çıkması, Rusya’nın revizyonist hamleler izlemeye başladığını göstermiştir. Bu gelişmeler ile birlikte realist gelenek kaybettiği popülerliğini yeniden kazanmaya başlamıştır⁶.

⁴ Carr’ın eleştirdiği yazarlara yönelik kullandığı ‘ütopyacı’ ifadesi kitabın çeşitli yerlerinde geçmektedir. Edward H. Carr, *The Twenty Years’ of Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*, Macmillan, Londra, 1946.

⁵ Mustafa Aydın, “Uluslararası İlişkilerin ‘Gerçekçi’ Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 1, 2004, s. 34.

⁶ Elena Kropatcheva, “Power and National Security”, Andrei P. Tsygankov (der.), *Routledge Handbook of Russian Foreign Policy*, Routledge, New York, 2018, s. 50.

Uluslararası ilişkiler disiplininde realizm, çoğu zaman yekpare olarak düşünülse de ortaya çıktığı günden bugüne büyük dönüşümler geçirmiş ve bununla birlikte çeşitlenmiş bir yaklaşımdır. Bu dönüşüm ve çeşitlilik dünyadaki değişimlere paralel şekilde gerçekleşmiştir. Nitekim neoklasik realizm, iki kutuplu düzenin bitişi ile ortaya çıkmıştır. Teori, kendisinden önceki iki realist yaklaşımdan da belli derecede etkilenmiştir ve bu durum, neoklasik realizmin kendisinden önceki yaklaşımlardan hangi noktalarda ayrıldığını ortaya koymak açısından zorluk yaratabilmektedir. Bu bölümde, realizmin geçirdiği süreç ele alınmış ve neoklasik realizm ortaya çıkana kadar gelenekte ne gibi dönüşümler yaşandığı ortaya koyulmuştur. Bununla amaçlanan, neoklasik realizmin nasıl bir süreç sonunda ortaya çıktığı ve kendisinden önceki realist varyasyonlardan nasıl ayrıldığı konularına netlik getirmektir. Realizmin geçirdiği dönüşüm ve gelenekteki çeşitlilik anlatıldıktan sonra neoklasik realizmin çalışma alanı, kavram seti ve sınırlılıkları üzerinde durularak yaklaşımın uluslararası ilişkiler disiplininde nerede konumlandığı ve disipline nasıl bir katkı yaptığı ortaya koyulmuştur.

1.1. KLASİK REALİZM

Klasik realizm⁷ her ne kadar 1939'da Carr'ın *Yirmi Yıl Krizi* kitabında ütopyacıların -ya da disiplindeki daha yaygın adıyla idealist düşüncenin- eleştirilmesi ile ortaya çıkmış olsa da realistler, teorinin kökenlerinin çok daha eski dönemlere dayandığını savunur. Bunun sebebi teorinin, insan doğasından yola çıkarak devlete dair çıkarımlar yapıyor olmasıdır. Bu bağlamda en çok başvurulan isimlerden birisi, insan doğasına dair görüşlerinden dolayı Thomas Hobbes olmuştur. Hobbes, insanların doğuştan eşit olduğunu ve bu eşitliğin bir şeyleri arzulama konusunda da geçerli olduğunu ileri sürer. İki kişinin, aynı anda sahip olamayacağı bir şeyi arzu etmesi durumunda ise güvensizlik doğacağına, bu kişilerin birbirine düşman olacağına ve birbirlerini yok etmeye ya da egemenlikleri altına almaya çalışacağına da altını çizer⁸.

⁷ Klasik realizm, bazı kaynaklarda 'siyasi realizm' olarak da adlandırılmaktadır. Bkz: Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Peking University Press, Beijing, 1997, Joshua S. Goldstein & Jon C. Pevehouse, *International Relations*, Pearson, New Jersey, 2014, Alison McQueen, "Political Realism and the Realist 'Tradition'", *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, Cilt 20, Sayı 3, 2017.

⁸ Thomas Hobbes, *Leviathan*, Çeviren: Semih Lim, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 92-93.

Klasik realizmde bu durum, teoriye uyarlanarak egemen devletler, çıkarları peşinden koşar ve bu çıkarların çatışması durumunda savaş ortaya çıkar şeklinde bir argüman benimsenmiştir. Gerçekten de iki ya da daha fazla egemen devletin çıkarlarının çatıştığı bölgeler mücadele alanlarına dönmektedir ve bu mücadele genellikle devletleri savaşa sürüklemektedir.

Buna ek olarak Hobbes, ‘rekabet’, ‘güvensizlik’, ‘şan ve şeref’ kavramlarının insanın doğasındaki üç temel kavga nedeni olduğunu savunur. Ona göre insan, kazançları için rekabet eder, güvenliğini sağlamak ister çünkü kendisini güvende hissetmez ve son olarak şan ve şerefi için mücadele eder⁹. Hobbes’un insan doğasına dair bu görüşleri realist teorisyenler tarafından benimsenerek devletin doğasının tasvirine uyarlanmıştır. Klasik realistler devletin, çıkarları doğrultusunda kazanç sağlamak için diğer devletler ile rekabet ettiğini, diğer devletlere güvenemeyeceğini ve çıkarlarına ulaşmak için sürekli mücadele içinde olduğunu savunurlar.

Klasik realizmin devlete dair bu vurgusunun nedeni teorinin, analiz birimi olarak ‘devlet’i ele almasıdır. Bu yaklaşımın sebebi teorinin, devleti sistemdeki en öncelikli aktör olarak görmesi ve bunun dışında kalan bölgesel ve uluslararası aktörlerin, ekonomi ya da hukukun ikincil önceliğe sahip olduğunu vurgulamasıdır¹⁰. Teorinin devlete dair benimsediği varsayımlarından bir tanesi de devleti küresel siyasetin merkezinde konumlandırmasının yanı sıra onu bütünleşik bir aktör olarak tanımlamasıdır¹¹. Devlete dair bu şekilde bir varsayımın benimsenmesinde, teorinin ortaya çıktığı dönemin büyük etkisi vardır.

20. yüzyılda teori ortaya çıktığında devlet dışındaki herhangi bir aktörün davranışı uluslararası sistemde değişikliğe sebep olmuyordu. Nitekim Woodrow Wilson’un fikirleri neticesinde ortaya çıkan ve devlet dışı bir aktör olarak görülen Milletler Cemiyeti, II. Dünya Savaşı’nın çıkışını engelleyememişti. Her ne kadar realizmin bu varsayımı dönemin şartları ile düşünüldüğünde yanlış olmasa da günümüz uluslararası sistemini anlatma noktasında eksiktir. Özellikle Soğuk Savaş’ın bitişinin ardından şekillenen sistemde devlet önemli bir aktör olmaya

⁹ A.g.e., s. 94.

¹⁰ Juanita Elias & Peter Sutch, *International Relations: The Basics*, Routledge, New York, 2007, s. 43.

¹¹ Jennifer Sterling-Folker, “Realism”, Jennifer Sterling-Folker (der.), *Making Sense of International Relations Theory*, Lynne Rienner Press, Colorado, 2006, s. 17.

devam etse de sistemin tek aktörü olma konumunu yitirmiştir. Ayrıca klasik realizm devlet davranışlarındaki ani değişiklikleri de açıklayamamaktadır. Bu eksiklik, neoklasik realizmde aşılıma çalışılmıştır.

Klasik realizmin devlete dair yukarıda bahsedilen yaklaşımına ek olarak devletler, birey, grup ya da ulus-aşırı hareketler olarak değil maksada uygun birimler olarak değerlendirilirler. Ayrıca belirli liderler veya onların hareketleri üzerinde durulmaz çünkü devletlerin hareketlerinin amacı ülkenin korunmasını, yani hayatta kalmayı/sağkalımı sağlayabilmektir¹². Liderler ise yalnızca bu amaca hizmet eden parçalardan ibaret olarak görülür. Buna karşın klasik realizmin dış politikanın oluşumuna dair göz ardı ettiği lider faktörü, 1990'ların son yıllarında ortaya çıkan neoklasik realizmde oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bunun sebebi NKR'nin ani değişimleri açıklama amacı ile alakalıdır ve ilerleyen kısımlarda bu konuya dönecektir.

Bahsedilen hayatta kalma amacının nedeninin anlaşılabilmesi için teorisinin sisteme dair varsayımından bahsetmek gerekmektedir. Klasik realist yaklaşım, uluslararası sistemi açıklarken de Hobbes'in görüşlerinden uyarlamalar yapmıştır. Yukarıda bahsi geçen herkesin arzularına ulaşma noktasında eşit olduğuna dair yaklaşımına ek olarak Hobbes, devletin olmadığı durumda herkesin herkese karşı savaş halinde olduğunu savunmuştur. Bunun gerekçesi olarak da devletin, insanları korku altında tutabilecek genel (*common*) bir güç olduğunu öne sürmektedir¹³. Klasik realistler uluslararası sistemin doğasını tanımlarken bu ifadeden yola çıkarlar ve uluslararası sistemde Hobbes'in bahsettiği gibi genel bir gücün olmadığını ve sistemde her devletin her şeyi yapma özgürlüğünün olduğunu savunurlar.

Diğer bir ifade ile klasik realizme göre sistem anarşiktir ve anarşi bir ön kabul değil, bir neden-sonuç ilişkisinin ürünüdür. Her devletin çıkarlarına ulaşma noktasında eşit olması ve bir sistem devletinin olmaması anarşiye sebep olmuştur. Burada altı çizilmesi gereken nokta 'anarşi'nin, bir 'kaos' halini ifade etmediğidir. Zira klasik realizme göre anarşi, sistemde kuralların yokluğundan ziyade kurallara

¹² Michael G. Roskin & Nicholas O. Berry, *Uluslararası İlişkiler: Uluslararası İlişkilerin Yeni Dünyası*, Çeviren: Özlem Şimşek, Adres Yayınları, Ankara, 2012, s. 49-50.

¹³ Thomas Hobbes, *Leviathan*, s. 94.

uymaya zorlayıcı, merkezi bir yönetimin olmaması durumudur¹⁴. Buna paralel olarak anarşi, hiyerarşik siyasi bir düzenin yokluğunu ifade eder¹⁵. Sistemde bir neden-sonuç ilişkisinin ürünü olan anarşinin var olmasından dolayı klasik realizme göre bir devletin temel amacı, anarşik sistemde hayatta kalmaktır.

Yukarıda bahsedilenler ışığında cevaplanması gereken bir soru ortaya çıkmaktadır: Anarşik sistemde her devlet her istediğini yapabiliyorsa devletler hayatta kalma amacına nasıl ulaşacaklardır? Teoriye göre devletin hayatta kalma amacını gerçekleştirebilmesinin yollarından bir tanesi güçlü olmaktır. Nitekim insanın güç peşinde koşmasının nedeni sistemdeki çatışma olarak görülmektedir¹⁶. Bu sebeple, klasik realistler analiz birimi olarak devleti ele almalarının yanı sıra, çalışmaların merkezine ‘güç’ kavramını yerleştirmişlerdir. Teorinin bu yaklaşımı ise Thucydides’in görüşlerinden beslenmektedir. Thucydides uluslararası ilişkiler disiplininde ve özellikle realizmde o kadar etkili olmuştur ki, *Peloponez Savaşları Tarihi* isimli çalışması, Soğuk Savaş olarak bilinen uzun soluklu ve yıkıcı karşılıklı meydan okuma döneminde dahi öncelikli konumunu korumuştur¹⁷. Thucydides, Atina ile Sparta arasında geçen Peloponez Savaşı’nı anlatırken güçlü olanın, zayıf olana hükmetmesinin bir gereklilik olduğunu ve bunun, Tanrılar ve insanlar için bir ilke olduğunu ifade etmiştir¹⁸.

Güçlü olma gerekliliğine dair yaklaşım her ne kadar Thucydides’e kadar dayandırılrsa da güç kavramının klasik realizmdeki merkezi konumunu sağlayan kişi Hans J. Morgenthau olmuştur. Morgenthau, uluslararası politikanın tıpkı diğer politikalar gibi güç mücadelesinden ibaret olduğunu ve uluslararası politikaların nihai amacı ne olursa olsun, birincil amacın güç sağlamak olduğunu ileri sürmüştür. Morgenthau’nun bahsettiği güç, insanın diğer insanların zihinleri ve eylemleri üzerindeki kontrolüdür¹⁹. Ancak yapılan bu tanımdaki referans yalnızca askerî güce

¹⁴ Joshua S. Goldstein & Jon C. Pevehouse, *International Relations*, Pearson, New Jersey, 2014, s. 49.

¹⁵ Jack Donnelly, “Realism”, Scott Burchill vd. (der.), *Theories of International Relations*, Palgrave, New York, 2005, s. 31.

¹⁶ Jennifer Sterling-Folker, “Realism”, *Making Sense of International Relations Theory*, s. 17.

¹⁷ Bahsedilen bu merkezi konumun esasen ABD için geçerli olduğuna ve SSCB’de, ABD’de olduğu kadar etkin olmadığına dair yaklaşım için Bkz: Pavel K. Baev, “Thucydides’ Three Security Dilemmas in Post-Soviet Strife”, *Journal of Military Ethics*, Cilt 5, Sayı 4, 2006, s. 334.

¹⁸ Thucydides, *History of Peloponnesian War*, Çeviren: Benjamin Jowett, Oxford University Press, Londra, 1881, s. 402-403.

¹⁹ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Peking University Press, Beijing, 1997, s. 31-32.

yönelik değildir. Morgenthau, askerî güç ile siyasi gücü birbirinden ayırmıştır. Ona göre siyasi güç, gücü uygulayan ile gücün uygulandığı taraf arasındaki psikolojik bir ilişkiyi ifade eder ve gücü uygulayan tarafa, gücün uygulandığı tarafın zihni üzerinde kontrol kurma imkânı tanır. Askerî hazırlıklar ve dış politikadaki hammadde kaynaklarının kazanımı, deniz yollarının kontrolü gibi materyal hedefler ise diğer devletlerde saldırının riskli olacağı düşüncesi yaratarak, devletleri politik hamlelerinden caydırma amacı taşır. Yani askerî hazırlıkların siyasi amacı, düşman olması muhtemel bir devleti ikna ederek askerî güç kullanımından vazgeçirmek ve askerî güce başvurmayı gereksiz kılmaktır²⁰.

Bu bağlamda klasik realizmde güç, tek başına materyal kapasitelerin artırılmasını ifade etmez. Temel amaç, hayatta kalma gayesini sağlayabilmek adına caydırıcılık yaratabilmektir ve bu, siyasi ya da psikolojik bir üstünlük sağlamak ile de mümkündür. Ancak bu anlatımdan Morgenthau'nun ya da klasik realistlerin askerî gücü ikinci planda tuttuğu sonucu çıkarılmamalıdır. Çünkü klasik realizmde askerî güç hayatta kalma amacını sağlamak için en önemli faktördür. Öyle ki yine Morgenthau'ya göre bir ülkenin gücünün en önemli ölçütü askerî gücüdür²¹. Belirtilenlere ek olarak klasik realizmde güce yapılan bu vurgu devletlere bir handikap yaratmaktadır. Devletler, Morgenthau'nun ifade ettiği gibi caydırıcılık yaratabilmek adına askerî güçlerini maksimize etme çabasına girerler. Bu ise devletleri 'güvenlik ikilemi' şeklinde tanımlanan ve uluslararası sistemde anarşiyi daha hissedilir hale getiren bir güç maksimizasyonu döngüsünün içine sokar.

Güvenlik ikileminin içine düşülmesinin sebebi de yine insanın doğasında yatmaktadır. Morgenthau, bir insanın güç arzusunun, yalnızca son insanın da kendi hâkimiyeti altına girdiğinde yani kendisini Tanrı gibi hissettiğinde tatmin olacağını iddia etmiştir²². İnsan doğasından yola çıkan bu yaklaşım devletlere de uyarlanmıştır. Bir devletin diğer tüm devletleri egemenliği altına alması yani küresel hegemon haline gelmesi imkânsız olduğundan güvenlik için güçlenmeye devam etme arzusu devletleri güvenlik ikilemine sürükleyecektir.

²⁰ A.g.e., s. 36.

²¹ A.g.e., s. 92.

²² Hans J. Morgenthau, *Scientific Man vs. Power Politics*, Latimer House Limited, Londra, 1947, s. 165.

Devletler arası etkileşimlerde ortaya çıkan güvenlik ikilemine dair bahsedilmesi gereken bir diğer konu da anarşiyi daha hissedilir hale getirdiğidir. Devletler diğerlerinin güç maksimizasyonu çabasına, benzer bir politika ile cevap verirken hiçbir kurumun buna engel olamaması, anarşik düzenin hissedilirliğini artıracaktır. Bu da devletlerin güç maksimizasyonu için daha fazla çaba harcamasına sebep olacaktır. Bu bağlamda klasik realizmde tekerrüre dayalı bir işleyiş anlayışı olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır. Güvenlik ikilemi vurgusu her ne kadar klasik realizmde baskın bir kavram haline gelmiş olsa da saldırgan realizmde de merkezi bir konumda görülmüştür.

Devletin hayatta kalma amacına hizmet eden bir diğer yol ise güç dengesi kurması ya da kurulmuş güç dengesinde yerini almasıdır. Güç dengesinin içerisinde bulunan ya da bulunmak isteyen devlet aslında yine yukarıda bahsedilen güç maksimizasyonu amacına ulaşmaya çalışmaktadır. Basit bir şekilde tanımlamak gerekirse güç dengesi, sistemde güçlenen ve revizyonist niyetleri olan bir devlete ya da devletlere karşı, statükocu devletlerin birleşmesi ve revizyonist yapıyı dizginlemesidir. Tek başına güvenliğini sağlayamayacak olan devletler başka devletlerin güçlerine katılarak hem kendilerini hem de karşı tarafı güçlendirirler. Bu sebeple güç dengesi bir kazan-kazan sistemidir ve hem kuran hem de katılmak isteyen devletler isteklidir. Yapılan bu açıklamadan yola çıkarak güç dengesinin, tarafların güçlerinin eşitlenmesi anlamına geldiği sonucuna ulaşmamak gerekir. Aksine bu dengeleme biçimi revizyonist hamle yapan tarafa karşı bir üstünlük sağlama çabasıdır. Dünya Savaşları incelendiğinde durum daha anlaşılır olacaktır. I. Dünya Savaşı'nda Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya'ya karşı birleşen İngiltere, Çarlık Rusya ve Fransa bir üstünlük elde etmiştir. Aynı şekilde II. Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası, Japonya ve İtalya'ya karşı birleşen İngiltere, Fransa, SSCB ve ABD, revizyonist tarafların gücünü dengelemeyi değil, aksine onların sistemde güçsüz konuma getirilmesini amaçlamışlardır.

Klasik realizm, sistemdeki gerçeklikle ilgilenmesi, analiz birimi olarak üniter kabul ettiği devleti merkeze alması, güce vurgusu ve dünya siyasetini anlamayı kolaylaştırması gibi sebeplerle sistemde ana akım teori haline gelmiştir. İki kutuplu dünya düzeninin başlaması ile Kenneth Neal Waltz'un öncülük ettiği, insan doğasından ziyade sistemin yapısına odaklanan yapısal realizm ortaya çıkmıştır. Bu

gelişme ile realizm, daha bilimsel bir hal almış ve uluslararası ilişkilerdeki baskın konumunu sağlamlaştırmıştır.

1.2. YAPISAL REALİZM

Waltz, yapısal realizmin ana hatlarını 1979 yılında yazdığı *Uluslararası Siyaset Teorisi* isimli kitabında ortaya koymuş olsa da teoriyi hiçten var ettiği söylenemez. Nitekim yapısal realizmin odaklandığı konular üzerindeki çalışmalar kendisinden önce de yapıyor olmasına karşın, teorinin kullandığı belli varsayımları tündengelime dayalı, kendi içinde tutarlı ve kapsamlı hale getiren kişi Waltz olmuştur²³. Wohlforth'un ifadesiyle realizm, Kenneth Waltz'un gölgesi altında gelişmeye devam etmiştir²⁴. Bu sebeple tezin yapısal realizme ayrılan bu kısımda ağırlıklı olarak Waltz'un çalışmalarına yer verilmiştir.

Her şeyden önce yapısal realizmin, klasik realizmden tamamen farklı kavramlar kullandığı ya da ona karşıt bir teori olduğu düşünülmemelidir. Klasik realizmde var olan devlet tanımlaması Waltz tarafından reddedilmemiştir ve devlet yine hayatta kalma arzusunda olan bütünleşik bir aktör olarak tanımlanmıştır²⁵. Ancak klasik realizmde olduğu gibi yapısal realizmde de devletin merkezi konumu kabul edilmekle birlikte klasik versiyondaki yaklaşımda değişiklikler olmuştur. Waltz'a göre, devlet tek uluslararası aktör değildir ve aslında hiçbir zaman da öyle olmamıştır. Ancak yapıların, içindeki her bir aktör üzerinden tanımlanmadığını, yalnızca ana aktörler tarafından tanımlandığını savunur ve ona göre uluslararası yapıdaki bu ana aktör devlettir²⁶. Yani yapısal realizmde devlet, klasik realizmde olduğu gibi sistemin tek aktörü değildir ancak en önemlisidir. Bununla birlikte, klasik realizme paralel olarak, yapısal realizmde de devletin yegâne amacı sağkaldır. Waltz'a göre devletler, varlıklarını sürdürmenin yollarını arar. Devletin, hayatta kalma güdüsü dışında kalan diğer amaçları sonsuz sayıda değişiklik göstermekle birlikte, herhangi bir amaca ulaşabilmenin önkoşulu sağkaldır²⁷. Yine Waltz anarşi içerisinde devletin, nihâi amacının güvenliğini sağlamak olduğunu ve

²³ Eyüp Ersoy, "Realizm", Ramazan Gözen (der.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İletişim, İstanbul, 2014, s. 172.

²⁴ William C. Wohlforth, "Gilpian Realism and International Relations", *International Relations*, Cilt 25, Sayı 4, 2011, s. 500-501.

²⁵ Kenneth Waltz, "International Politics is not Foreign Policy", *Security Studies*, Cilt 6, Sayı 1, 1996, s. 54.

²⁶ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, s. 93.

²⁷ A.g.e., s. 91.

sağkalımın garanti altına alınması durumunda eşitlik, çıkar ve güç arayışlarına girebileceğini savunmuştur²⁸.

Devlete dair bu yaklaşıma ek olarak yapısal realizmde her bir devlete ayrı ayrı odaklanılmaz. Tıpkı sistem, içindeki her bir aktör tarafından tanımlanmadığı gibi, her bir devletin de birbiriyle ilişkisine odaklanılmaz. Yapısal realizm karakteristik olarak, küçük güçlerin denge ya da ardıncılık (*bandwagoning*) politikası izleyip izlememesine bakmaksızın, büyük güçler arasındaki ilişkilere odaklanır²⁹. Nitekim yapısal realistlere göre küçük ya da orta ölçekli devletler, Soğuk Savaş sırasında Türkiye gibi birçok devletin izlediği ardıncılık politikası ile kendilerini korumaya çalışırlar³⁰. Her iki durumda da küçük ve orta ölçekli devletler realist geleneğin savunduğu gibi çıkarlarını korumaya -hayatta kalmaya- çalışırlar. Bu ise sistemin yapısında bir değişikliğe sebep olmamaktadır. Sistem ve yapıya vurgusu ile öne çıkan neorealizm bu sebepten ötürü araştırmanın merkezine büyük güçleri yerleştirir.

Yapısal realizmde, klasik realizmde olduğu gibi, sistem anarşik olarak tanımlanmıştır. Teorinin öncüsü Waltz'a göre ulusal sistem merkezi ve hiyerarşikken, uluslararası sistem adem-i merkeziyetçi ve anarşiktir. Her devlet eşittir ve birinin diğerine hükmetme ya da itaat etme zorunluluğu yoktur³¹. Waltz'un bu görüşü yapısal realizmin, Hobbes'in insan doğasına dair görüşlerinden etkilenen klasik realizmden çok da farklılaşmadığına dair bir diğer göstergedir. Anarşinin ortaya çıkışına dair okuma ise farklılık göstermektedir ve bu farklılık yapısal realizmdeki güç okumasıyla doğrudan ilişkilidir.

Realizmin bahsi geçen iki versiyonunda da devletler ana aktör olmaya devam eder ve birbirlerine karşı olan göreceli güçlerine oldukça dikkat ederler. Tek başına maddi güce sahip olmak değil, güç dengesini değiştirmeye kalkışacak bir devlete karşı durabilmeyi sağlayacak kadar güce sahip olunmalıdır. Bu bağlamda neorealist

²⁸ A.g.e., s. 126.

²⁹ Elias Götz, "Neorealism and Russia's Ukraine Policy, 1991-Present", *Contemporary Politics*, Cilt 22, Sayı 3, 2016, s. 301.

³⁰ Stephen M. Walt, *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, Londra, 1987, s. 19-20.

³¹ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, s. 88.

paradigmada görelî kazanç vurgusu yapılmaktadır³². Bu ortak görüşe rağmen devletlerin neden güç peşinde koştuklarına dair açıklamalar farklılık göstermektedir.

Klasik realistlere göre cevap, daha önce de bahsedildiği üzere insan doğasında yatar. Yapısal realistlere göre ise devletlerin güç peşinde koşma arzularının, insan doğasıyla bağlantısı çok sınırlıdır. Daha ziyade sistemin yapısının devletleri güç peşinden koşmaya zorladığı savunulur. John Joseph Mearsheimer'e göre sistemdeki anarşik yapı devletleri bu hale getirmiştir ve hatta devletler -hayatta kalmak istiyorlarsa- birbirleriyle mücadele etmekten başka çarelerinin olmadığı demir bir kafesin içine hapsolmuşlardır³³. Kısaca şöyle bir iddiada bulunmak yanlış olmayacaktır; Klasik realizme göre insan doğası kötüdür ve devlet de tıpkı insan gibi güç peşinden koşma arzusundadır. Bu durum da sistemin anarşik bir yapıya bürünmesine sebep olur. Ancak yapısal realizme göre sistemin yapısı zaten anarşiktir ve devletler bu yapıda hayatta kalmak için güç peşinde koşmaya mecbur kalmışlardır. En kısa tanımlamayla yapısal realizm pozitivist, tümdengelimci ve sistemik bir teoridir³⁴.

1.2.1. Yapı

Yukarıdaki bilgiler ışığında yapısal realizm sistem düzeyinde açıklamalar yapıyor olması dışında klasik realizmden çok da farklı görünmemektedir. O halde yapısal realizm neden farklı bir teori olarak düşünülmektedir? Temel farklılık analiz biriminde ortaya çıkmaktadır. Waltz, çalışmasında uluslararası siyaset teorilerinin 'indirgemeci' ve 'sistem' teorileri olarak ikiye ayrıldığını savunur. Ona göre ulusal düzeyde ya da birey düzeyindeki sorunlara odaklanan teoriler indirgemeci teoriler, uluslararası düzeydekilere odaklananlar ise sistem teorileridir. İndirgemeci yaklaşıma göre, bir 'bütün' parçalarının özellikleri ve birbirleri ile etkileşimleri sayesinde anlaşılabilir³⁵. Ayrıca bu şekildeki yaklaşımda uluslararası çıktılar, ulusal ya da ulus-

³² Randall L. Schweller, "Neorealism's Status-Quo Bias: What Security Dilemma?", *Security Studies*, Cilt 5, Sayı 3, 1996, s. 101.

³³ John Mearsheimer, "Structural Realism", Tim Dunne, Milja Kurki & Steve Smith (der.), *International Relations Theories: Discipline and Diversity [3rd Edition]*, Oxford University Press, New York, 2013, s. 77-78.

³⁴ Jennifer Sterling-Folker, "Realism", *Making Sense of International Relations Theory*, s. 21.

³⁵ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, s. 18.

altı düzeyde bulunan unsurlar tarafından açıklanır. Yani içeriden gelen girdiler dıştaki çıktıları belirlemektedir³⁶.

Yapısal realizme göre klasik realizm, birim düzeyinde açıklamalar yapması sebebiyle indirgemeci bir teoridir. Ancak Waltz devletlerin davranışlarının ulusal değil, uluslararası düzeyde incelendiğinde açıklanabileceğini öne sürer³⁷. Buna ek olarak Waltz'a göre sistem, yapı ve etkileşim halindeki birimlerden meydana gelmektedir³⁸. Yani klasik realizmde olduğu gibi tek başına birim düzeyinde incelemeler yapılması, sistemi anlama noktasında yetersiz kalacaktır. Bu anlamda neorealizm ya da diğer adıyla yapısal gerçekçilik bir sistem teorisi olarak ortaya çıkmıştır ve bu yönüyle klasik realizmden kesin bir şekilde ayrılmaktadır.

Waltz'un sisteme yaptığı bu vurgu teorinin bazı noktaları, araştırmaların dışında bırakmasına sebep olmuştur. Bunlardan bir tanesi dış politika konusudur. Waltz kurguladığı teorinin ana görevlerinden bir tanesinin, dış koşulların devletleri nasıl yönlendirdiğini açıklamak olduğunu ve bu haliyle teorinin, iç farklılıklarına bakılmaksızın devletlerin nasıl benzer şekilde davrandıklarını açıkladığını savunur. Buna karşın bir dış politika teorisi benzer şekilde konumlanmış devletlerin neden farklı davranışlar sergilediğini açıklayabilmektedir ve bu davranışlar iç yapılardaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Waltz, dış politikanın hükümetlere ait ürünler (çıktılar) olduğunu savunmuştur³⁹. Ayrıca bir dış politika ile alakalı bir teorinin ulusal düzeyde kaldığını iddia etmektedir⁴⁰. Onun kurguladığı teori ise yapı ile yani dış faktörler ile ilgilenmektedir iç faktörler araştırma dışında bırakılmıştır. Bir diğer ifade ile neorealist teoriler uluslararası çıktıların teorileridir⁴¹. Realist ailede hem iç hem dış faktörleri araştırma konusu yapan yaklaşım ise neoklasik realizm ile ortaya çıkmıştır ve ilerleyen kısımlarda tartışılacaktır. Yapısal realizme dair bu genel bilgilere ek olarak, teori yekpare kalamamıştır. Kendi içerisinde bir bölünme

³⁶ Kenneth Waltz, "Reductionist and Systemic Theories", Robert Keohane (der.), *Neorealism and its Critics*, Columbia University Press, New York, 1986, s. 47.

³⁷ Kenneth Waltz, "International Politics is not Foreign Policy", 54.

³⁸ Kenneth Waltz, "Political Structures", *Neorealism and its Critics*, s. 70.

³⁹ Kenneth Waltz, "International Politics is not Foreign Policy", 54.

⁴⁰ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, s. 72.

⁴¹ Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman & Jeffrey W. Taliaferro, "Introduction: Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy", Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman & Jeffrey W. Taliaferro (der.), *Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy*, Cambridge University Press, New York, 2009, s. 42.

meydana gelmiş ve saldırgan ve savunmacı realizm olarak iki yaklaşım ortaya çıkmıştır.

1.2.2. Savunmacı ve Saldırgan Realizm

Savunmacı realizmin en önemli ismi Kenneth Waltz'tur. Ancak Waltz teorisini savunmacı realizm olarak değil, yapısal realizm olarak kurgulamıştır. Yine de devletlerin ne kadar güç istediğine ve anarşi içindeki devletin nasıl davranış sergileyeceğine dair görüşlerinden dolayı savunmacı realist olarak görülmüştür. Waltz'a göre, güç kullanışlı bir araçtır. Bir devletin gücünün az olması durumu bir saldırıya davetiye çıkarabileceği gibi, aşırı güçlü olması durumu devletlerin, gücü artırana karşı birleşmesine sebep olabilecektir. Bu sebeple makul bir devlet adamı uygun miktarda güce sahip olmaya çalışacaktır çünkü devletlerin nihai endişeleri güç değil güvenlidir⁴². Yine daha önce bahsedildiği üzere Waltz'a göre anarşi içindeki devletin en nihai amacı güvenliğini sağlamasıdır ve bir devlet için ilk endişe gücü azamileştirmek değil sistemdeki konumunu korumaktır. Diğer arzular ve istekler ise bu şartın gerçekleşmesi durumunda sağlanabilecektir⁴³.

Hem savunmacı hem de saldırgan realizm dış politikada uluslararası sistemdeki yapının etkilerine odaklanır. Ancak devletlerin tipik davranışlarına dair bazı varsayımlar noktasında bir ayrım mevcuttur. Güvenliğin nasıl maksimize edileceği noktasında, savunmacılar devletlerin dengeleme politikalarını takip edeceği beklentisindeyken, saldırgan realistler bunun devletin kendi faydasına güç dengesini bozması ile mümkün olacağını tartışırlar⁴⁴.

Saldırgan ve savunmacı realizmdeki temel ayrımlardan bir diğeri, devletlerin saldırı savunma dengesine göre nasıl politikalar oluşturdukları konusudur. Saldırı savunma dengesi teknolojik yenilikler, coğrafi farklılıklar, doğal kaynaklara erişim vb. yapısal belirleyicilerle tanımlanabilmektedir. Yaklaşımına göre devletlerin karşılaştıkları bir durum karşısında ortaya koydukları davranışlar, saldırı savunma

⁴² Kenneth N. Waltz, "The Origins of War in Neorealist Theory", Robert L. Rothberg & Theodore K. Rabb (der.), *The Origin and Prevention of Wars*, Cambridge University Press, Cambridge, 1989, s. 40.

⁴³ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, s. 126.

⁴⁴ Anders Wivel, "Realism in Foreign Policy Analysis", *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, 2017, (Çevrimiçi)
<http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-475>, 26.11.2018.

dengeinde değerlendirildikten sonra oluşur. Diğer bir ifadeyle, bu dengede ağırlık saldırıdaysa yani saldırı devlet için avantaj sağlayacaksa, devlet saldırgan davranış sergileyecektir. Ancak ağırlık savunmadaysa devlet savunmacı bir davranış sergileyecektir⁴⁵.

Savunmacı realizmin bir diğer önemli ismi ise Barry Posen'dir. Posen, anarşi içinde sağkalımın anahtarının, saldırgan doktrinler olduğunu savunanlara karşı çıkmıştır. Bunun nedeni Posen'in görelili gücün ölçümü zor olduğundan devlet için makul davranışın yayılcı politikalar olduğunu savunan bu görüşü hatalı görmesidir. Bu görüş devletleri vahşi bir ormanda yeni doğmuş çocuklar olarak görmekten farklı değildir ve tarihselliği de yoktur. Posen, -tamamı olmasa da- devletlerin geçmişlerinden ders çıkaracaklarını savunur ve bu sebeple statükocu politikaların istisna değil, kural olduğunu iddia eder⁴⁶.

Yapısal realizmin en önemli isimlerinden bir diğeri olan Mearsheimer ise öncüsü olduğu saldırgan realizm ile anılmaktadır. Mearsheimer'a göre devletler, uluslararası sistemde kendi güvenliklerini sağlamak zorundadır. Ancak bu durum, ittifak kurulmasının önünde bir engel teşkil etmez⁴⁷. Yani saldırgan realizmde ağırlıklı olarak öz yardım (*self-help*) kavramına vurgu yapılmaktadır. Sebebi ise güvensizliktir ve bu durum kurulan ittifaklar için de geçerli olması gereken bir olgudur. Daha nceki kısımlarda güvenlik ikilemi kavramı üzerinde en çok duran yaklaşımın saldırgan realizm olduğundan bahsedilmişti. Yaklaşımın bu kavram üzerinde bu kadar durmasının sebebi ise güvenlik ikilemi kavramının saldırgan realizmin temel mantığını yansıtmasıdır.

Mearsheimer, bir devletin kendi güvenliğini artırmasının, diğerlerinininki ni düşürmesi gerektiği anlamına geldiğini ve bu durumun güvenlik ikileminin özünü oluşturduğunu ifade eder. Yani bir devletin hayatta kalma ihtimalini artırması diğer devletin sağkalımını tehdit eder. Saldırgan realizmin özünde yatan güvensizlik üzerine gelişmiş bu yaklaşımın modern devletler ortaya çıkmadan önce dahi var

⁴⁵ Sinem Akgl-Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 8, Sayı 30, 2011, s. 52.

⁴⁶ Barry Posen, *The Sources of Military Doctrine: France, Britain and Germany between the World Wars*, Cornell Universty Press, New York, 1986, s. 69.

⁴⁷ John J. Mearsheimer, *Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton & Company, New York, 2001, s. 33.

olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır. *Savaş Sanatı* isimli eserinde Sun Tzu, sürekli olarak düşmanın gelebileceği ihtimali üzerinde durulması gerektiğini ve hatta düşmanın gelmeyeceği ihtimali olan durumlarda dahi hazırlıklı olmanın en doğru yol olduğunu savunmuştur. Ona göre düşmanın saldıracağını ummak, her daim saldırıya hazır olmak ve saldırıya fırsat vermemek doğru bir yaklaşımdır⁴⁸.

Yine Mearsheimer'e göre anarşi içindeki sistemde hareket eden bir devlet için en iyi savunma saldırıdır ve sistemin bu yapısı devam ettikçe güvenlik ikilemini düzeltmek için yapılacak bir şey yoktur⁴⁹. Buradaki anlatımdan çıkarılması gereken, saldırgan realizmin yapısal realizm içerisinde gelişirken, klasik realizmden alınan yaklaşımları ön plana çıkardığıdır. Saldırgan realizm anarşiyi ve yapıyı kabul etmekle birlikte Waltz'un yaklaşımına eleştiri de getirmektedir. Mearsheimer, Waltz'un uluslararası politikayı saldırgan temelli yapan birbiriyle bağlantılı iki olguyu gözden kaçırdığını savunur. Waltz, devletlerin dengeleyici yaklaşımlar sergilediğini iddia etmektedir. Mearsheimer bunun doğru olduğunu ancak devletlerin saldırgan yaklaşımlar da sergilediğini ve bununla birlikte yalnızca güvenlik değil, rakipleri üzerinde avantaj sağlamayı hedeflediğini savunmaktadır⁵⁰.

Kısaca saldırgan realizm, devletler arası ilişkilerin güvensizlik üzerine kurgulandığını ve bu sebeple devletlerin her daim tetikte olması gerektiğini savunmaktadır. Bu genel bilgilere ek olarak bazı yazarlara göre sistem kaçınılmaz olarak ve geri dönüşü olmayacak şekilde savunmacı realizm dünyasına dönüşecektir. Ancak savunmacı realist bir dünyada da saldırgan realist devletler varlığını sürdürebilecektir⁵¹.

Son yıllarda realist ailenin yeni bir yaklaşımı olarak neoklasik realizm ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu yaklaşım aynı zamanda bu çalışmanın da teorik altyapısını oluşturacağından devam eden kısımda ana hatları ile açıklanmaya çalışılmıştır.

⁴⁸ Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Çeviren: Pulat Otkan & Giray Fidan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018, s. 24.

⁴⁹ John J. Mearsheimer, *Tragedy of Great Power Politics*, s. 33-34.

⁵⁰ A.g.e. s. 166.

⁵¹ Shipping Tang, "Social Evolution of International Politics: From Mearsheimer to Jervis", *European Journal of International Relations*, Cilt 16, Sayı 1, 2010, s. 32.

1.3. NEOKLASİK REALİZM

Neoklasik realizm, literatürde farklı isimler ile kullanılmıştır. Örneğin Randall L. Schweller ‘yeni geleneksel realizm’ (*neotraditional realism*) kavramını kullanırken, Stephen G. Brooks post-klasik realizm (*postclassical realism*) şeklindeki adlandırmayı tercih etmiştir⁵². Literatürde en yaygın haliyle ‘neoklasik realizm’ olarak yer bulan kavram ilk kez 1998’de Gideon Rose tarafından, “Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy” isimli makalede kullanılmıştır.

Yapısal realizm, Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile birlikte büyük bir darbe almış ve sonraki süreçte birçok eleştiriye maruz kalmıştır⁵³. Neoklasik realizm de bu doğrultuda ortaya çıkan ve yapısal realizmi birçok konuda eleştiren bir yaklaşımdır. Yapısal realistlerin aksine neoklasik realistler, devletlerin niyet ve davranışlarının saldırı-savunma dengesi, anarşi, göreceli gücün dağılımı gibi devlet ve devlet adamlarının kontrolü dışında işleyen sistemik açıklamalarla anlaşılabilirliği düşüncesini reddetmişlerdir. Diğer bir ifadeyle teori, Waltz’un bahsettiği ‘anarşik çevrenin görünmez eli’nin sistemi düzenleyeceği yaklaşımına bir karşı çıkıştır⁵⁴. Neoklasik realizmin bu karşı çıkışı, yapısal realizmin iddialarının tamamının reddi ya da klasik realizme kesin bir dönüş şeklinde anlaşılmalıdır. Teori hem klasik hem de yapısalcı varyasyonlardaki yaklaşımları birleştirmiş ve çalışmaların daha net sonuçlar ortaya koyabilmesini sağlamak amacıyla realist aileye yabancı olan bazı kavramları -algı, stratejik kültür vb.- analizlere dâhil etmiştir.

Rose, isim verdiği teorinin, bir ülkenin dış politikasının kapsamı ve ihtirasının, o ülkenin öncelikli olarak sistemdeki yerinden ve özellikle göreceli güç kapasitesinden etkilendiği görüşüne destek verdiğini ve bu yüzden realist aileden olduğunu savunmuştur. Nitekim bu görüş, yapısal realizmin temel varsayımdır. Ancak Rose, güç kapasitelerinin dış politikadaki etkilerinin dolaylı ve karmaşık olduğunu savunmakla birlikte sistemsal baskıların, ara değişkenler aracılığıyla birim

⁵² Michiel Foulon, “Neoclassical Realism: Challengers and Briding Identities”, *International Studies Review*, Cilt 17, Sayı 4, 2015, s. 635.

⁵³ Nicholas Ross Smith, “Can Neoclassical Realism Become a Genuine Theory of International Relations”, *The Journal of Politics*, Cilt 80, Sayı 2, 2018, s. 742.

⁵⁴ Sinem Akgül-Açıkmeşe, s. 53-54.

düzeyine dönüştürülmesi gerektiğini belirtir. Bu sebeple de teorinin ‘neoklasik’ olduğunu iddia etmiştir⁵⁵.

Bir diğer ifade ile Rose, sistemsel baskıların ve güdülemelerin devletin dış çevreye karşı politik davranışının genel hatlarını ve yönünü belirlediğini ancak yalnızca sistemsel açıklamaların, kesin ve spesifik detaylara ulaşmayı mümkün kılmadığını savunmuştur. Buradan hareketle NKR, devlet davranışlarını açıklamaya çalışırken, sistemsel uyarılar ile araştırmalara başlar ancak bu uyarı ya da baskıların, birim düzeyindeki etkilerinin incelenmesi gerektiğini savunur ve Şekil 1’de görüldüğü üzere bu yaklaşım, teorinin kurduğu nedensellik mantığını yansıtmaktadır. Bu bağlamda, realist paradigmada birleştirici bir yaklaşımın ortaya çıkarıldığı savunulabilir.

Şekil 1: Neoklasik Realizmin Kurduğu Nedensellik İlişkisi

Kaynak: Gustav Meibauer, “Rethinking Neoclassical Realism”, The London School of Economics and Political Science, 4 Aralık 2018, (Çevrimiçi) <https://blogs.lse.ac.uk/internationalrelations/2018/12/04/rethinking-neoclassical-realism-workshop-at-lse/>, 27.03.2019.

Açıktır ki neoklasik yaklaşım, realist paradigmanın genel ilkelerinden tamamen bağımsız olmadığı gibi, bunlara zıt argümanlar da öne sürmemektedir. Tıpkı realizmin diğer versiyonlarında olduğu gibi neoklasik realizmde de kıt kaynakları olan ve belirsizliğin hâkim olduğu dünyada, devletler arasındaki materyal güç ve güvenlik için süren sonsuz mücadele kabul edilmektedir⁵⁶. Bu durum teorinin realist gelenekten kopmadığının açık bir göstergesidir. Dahası neoklasik realizm, realist paradigmanın temel ilkelerinden olan devletler arasındaki ilişkilerde anarşinin etkili olduğu düşüncesini kabul etmektedir. Nitekim teorinin günümüzdeki

⁵⁵ Gideon Rose, “Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy”, *World Politics*, Cilt 51, Sayı 1, 1998, 146.

⁵⁶ Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman & Jeffrey W. Taliaferro, “Introduction: Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy”, s. 4.

savunucuları neoklasik varyasyonun, realist geleneğin mantıksal bir uzantısı olduğunu savunmaktadır⁵⁷.

Neoklasik realizmin diğer realist yaklaşımlardan farkı, devlet davranışlarına yönelik kanun koyma noktasında ortaya çıkmaktadır. Realist gelenek devlet davranışlarına dair tekerrür ettiğini düşündüğü belli kalıplar belirlemiş ve bunları kanun olarak görmüştür. Neoklasik realizm ise belli bir zamanda ortaya çıkan belirli bir olaya odaklanarak, bu olaya dair açıklamalar geliştirme amacındadır⁵⁸. Teorinin, bu şekilde bir yaklaşım geliştirmesi bir uluslararası ilişkiler teorisinden ziyade, bir dış politika yaklaşımı olması ile alakalıdır.

Bununla birlikte anarşiye dair yaklaşımlarda da bir farklılaşmanın söz konusu olduğunu belirtmek gerekir. Realist paradigmanın bu yaklaşımında anarşinin, yapısal realizmde savunulan belirleyiciliği reddedilmiştir. Daha önceki kısımda bahsedildiği üzere yapısal realistlere göre anarşi, rastlantısal bir olgudur ve devletlerin davranışlarında belirleyici role sahiptir. Neoklasik realizmde ise bu görüş reddedilerek anarşi, izin veren koşul (*permissive condition*) olarak tanımlanmıştır.

Neoklasik realistler, anarşinin devletlere güvenlikle alakalı çıkarlarını tanımlarken hatırı sayılır ölçüde bir genişlik sağladığını savunurlar. Bununla bağlantılı olarak anarşi, devletlerin davranışlarının bu şekilde olmasına izin veren durumdur ve aslında bir anlamda klasik realizmdeki anarşi okumasına bir geri dönüşü ifade etmektedir⁵⁹. Basit şekilde ifade etmek gerekirse, yapısal realizmde anarşik yapı devlet davranışlarını belirleyen faktör olarak görülmektedir. Neoklasik realizmde ise anarşi, devletlerin gece bekçisi olmayan sistemdeki davranışlarına izin veren koşul olarak görülür yani belirleyici olduğu savunulan bakış açısı reddedilmiştir. Buradan da anarşinin deterministik bir durum yaratacağı görüşünün reddedildiği ve bunun yerine belirsizlik yaklaşımının benimsendiği savunulabilir. Nitekim Rose da anarşinin önemli ancak etkilerinin belirsiz olduğunu iddia etmektedir. Bununla birlikte Rose, anarşik düzenin devlet davranışına yaratacağı

⁵⁷ Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro & Steven E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, Oxford University Press, New York, 2016, s. 16.

⁵⁸ Licinia Simao, "Do Leaders Still Decide? The Role of Leadership in Russian Foreign Policymaking", *International Politics*, Cilt 49, Sayı 4, s. 485.

⁵⁹ Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman & Jeffrey W. Taliaferro, "Introduction: Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy", s. 7.

etkinin, lider algıları gibi ara değişkenler tarafından şekilleneceğini vurgulamaktadır⁶⁰.

Teorinin, realizmin diğer varyasyonlarından temel farkı, bir sistem teorisi kurgulamaktan ziyade, bir dış politika teorisi ortaya koyma amacıyla ortaya çıkmasıdır⁶¹. Bu bilgi ışığında neoklasik realizmin, kendisinden önceki realist yaklaşım olan yapısal realizme bir ekleme olmadığını savunmak yerinde olacaktır. Genel anlamda yapısalcılar bir devletin, anarşiden dolayı, benzer sistemsel olaylar karşısında benzer tepkileri vereceğine dair deterministik bir yaklaşımı benimsemektedir. Ancak neoklasik realizm bu anlayışı reddetmekte ve benzer sistemsel zorlamalar karşısında farklı tepkiler veren devletleri açıklamaya çalışmaktadır⁶².

Benzer sorun klasik realizmde de görülmektedir. Bu bağlamda iki yaklaşımın da devlet davranışını açıklamaktan ziyade, onların davranışlarına yönelik kurallar koyma çabasında oldukları iddia edilebilir. Konuyu netleştirmek gerekirse, klasik ve yapısal realizmde bir devletin Batı karşıtlığına, ulusal çıkar ya da sistemde hayatta kalma şeklinde açıklamalar getirilecektir. Ancak bu açıklamalar, devletin davranışını açıklamakla birlikte izlenmesi gereken kuralları da ortaya koymaktadır. NKR ise yöneticilerin ulusal sağkalım yerine, rejimin sağkalımını amaç edinebileceklerini ileri sürmektedir⁶³. Diğer bir ifade ile NKR, devlet davranışının kurallarını bulmak yerine sadece açıklamayı hedefler. Nitekim teorinin günümüzdeki savunucuları da bu noktaya değinmiş ve neoklasik realizmin en kullanışlı olduğu konunun, bir dış politika tercihinin açıklanması olduğunu savunmuşlardır⁶⁴.

1.3.1. Neoklasik Realizmin Kökenine Dair Yaklaşımlar

Neoklasik realizm, henüz gelişmekte olan bir teori olduğundan ötürü kökeninin ihtilafı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Her ne kadar neoklasik

⁶⁰ Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy" s. 152-154.

⁶¹ Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman & Jeffrey W. Taliaferro, "Introduction: Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy", s. 19.

⁶² Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro & Steven E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, s. 18-21.

⁶³ Steven E. Lobell, "Threat Assessment, the State and Foreign Policy: A Neoclassical Realist Model", s. 44-45.

⁶⁴ Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro & Steven E. Lobell, "Conclusion: The State of Neoclassical Realism", Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman & Jeffrey W. Taliaferro (der.), *Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy*, Cambridge University Press, New York, 2009, s. 283.

realizmin bir ‘anne/baba figürünün’ (*mother/father figure*) olmadığını iddia edenler⁶⁵ bulunsa da bu yaklaşım yoktan var olmamıştır. Teori, en basit anlamda yapısal realizmin, klasik realizm süzgecinden geçirilmiş hali olarak düşünülebilir. Dolayısı ile öncülünün, yapısal realizm olduğunu savunanlar bulunmaktadır. Örneğin, Elena Kropatcheva neoklasik realizmin, savunmacı realizmin bir uzantısı olduğunu iddia etmektedir. Kropatcheva’nın bu iddiasının nedeni savunmacı realizmin önemli isimleri olan William C. Wohlforth ve Jack L. Snyder’in sistemik faktörün yanı sıra iç faktörlere, algı ve ideoloji gibi kavramlara da odaklanılması gerektiği yönündeki görüşleridir⁶⁶. Ancak bu şekilde kurulan mantıksal ilişki sorunludur. Wohlforth ve Snyder’in çabaları, yapısal realizmi yeniden formüle ederek, yaklaşımı değişen dünyaya uyarlamaktır. Bu anlamda bahsedilen isimlerin neoklasik realizmin öncül çalışmalarını yaptıkları iddia etmek bir noktaya kadar doğru olsa bile savunmacı realizmin, neoklasik realizmin öncülü olduğunu iddia etmek Waltz’un da neoklasik realizmin öncülü olduğu anlamına gelecektir.

Yukarıdaki bilgiye ek olarak yapısal realizmin bir diğer kolu olan saldırgan realizmin, NKR’nin öncülü olduğuna dair iddialar da bulunmaktadır. Elias Götz, 2016 yılındaki bir çalışmasında Rusya’nın Ukrayna’ya yönelik davranışını Mearsheimer’in bölgesel hegemonyacılık yaklaşımı üzerinden değerlendirmiştir. Ancak iç faktörlerin de davranış şekillendirdiği iddiasıyla Götz, çalışmasında Mearsheimer’in yaklaşımını daha geniş bir perspektife yerleştirdiğini savunmuştur⁶⁷. Götz’ün bahsettiği bu perspektif neoklasik realizmdir. Nitekim benzer yaklaşımı, 2017 yılındaki bir başka çalışmasında da kullanmış ve kullandığı yaklaşımı neoklasik realizm olarak adlandırmıştır⁶⁸. Yukarıdaki eleştiriye paralel olarak saldırgan realizmi, neoklasik realizmin öncülü görmek, Mearsheimer’ı neoklasik realist olarak tanımlamak anlamına gelecektir. Eğer öyle olsaydı devlet davranışını açıklarken Mearsheimer’in basitleştirici sistemik ifadeler kullanmasından ziyade, daha kapsamlı ve ayrıntılı bir metodoloji ile iç ve dış faktörleri birlikte ele alması beklenirdi.

⁶⁵ Jennifer Sterling-Folger, “Forward is as Forward does: Assessing Neoclassical Realism from a Traditions Perspective”, Annette Freyberg-Inan, Ewan Harrison & Patrick James (der.), *Rethinking Realism in International Relations: between Tradition and Innovation*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2009, s. 208.

⁶⁶ Elena Kropatcheva, “Power and National Security”, s. 44-47.

⁶⁷ Elias Götz, “Neorealism and Russia’s Ukraine Policy, 1991-Present”, s. 301.

⁶⁸ Bkz: Elias Götz, “Enemy at the Gates: A Neoclassical Realist Explanation of Russia’s Baltic Policy”, *Foreign Policy Analysis*, Cilt 15, Sayı 1, 2019, s. 99-117.

Son olarak neoklasik realizmin yapısal realizme bir eleştiri olarak ortaya çıkmış olduğu gerçeği yukarıda bahsi geçen iddiaları tartışmalı hale getirmektedir. Nitekim Schweller, yapısal realizmi geliştirmenin ya da iyileştirmenin bir yolu olmadığını belirtir. Ona göre Waltz, teorisini her yönü ile ele almıştır ve yapısal realistlerin bu yaklaşımı geliştirmek adına yapacakları bir şey kalmamıştır⁶⁹.

Yazarlar	Teorinin Öncülü Olup Olmadığına Dair Görüş	Teorinin Öncülü
Jennifer Sterling-Folker	Yok	-
Elena Kropatcheva	Var	Savunmacı Realizm
Elias Götz	Var	Saldırgan Realizm
Richard Little	Var	Hans J. Morgenthau
Jeffrey W. Taliaferro, Norrin M. Ripsman & Steven E. Lobell	Var	Hans J. Morgenthau
Tezin iddiası	Var	Hans J. Morgenthau

Tablo 1: Neoklasik Realizmin Öncülüne Dair Yaklaşımlar

Bahsedilen yaklaşımların yanı sıra genel anlamda neoklasik realizme dair literatürde teorinin öncülü, Morgenthau olarak görülmektedir⁷⁰. Teorinin günümüzdeki savunucularından Ripsman, Taliaferro ve Lobell da bu görüşü desteklemektedir⁷¹. Sistemik faktörlerin yanı sıra iç faktörlerin araştırmaya dâhil edilmesinin ve liderlik faktörünün ön plana çıkarılmasının sebebi, realistlerin Morgenthau’ya dönüş yapmasıdır. Morgenthau *Politics Among Nations* isimli kitabında realizmin altı ilkesinden bahsetmiş ve bu ilkelerden bir tanesini lider faktörüne ayırmıştır⁷². Ayrıca Morgenthau güç dengesinin, Waltz’un daha sonradan iddia ettiğinin aksine sistemin bir zorlaması sonucu değil, diplomasinin gücü ve

⁶⁹ Randall L. Schweller, “The Progressiveness of Neoclassical Realism”, Colin Elman & Miriam Fendius Elman (der.), *Progress in International Relations Theory: Appraising the Field*, MIT Press, Londra, 2003, s. 311.

⁷⁰ Richard Little, “The Balance of Power in Politics Among Nations”, Michael C. Williams (der.), *Realism Reconsidered: The Legacy of Hans J. Morgenthau in International Relations*, Oxford University Press, New York, 2007, s. 137.

⁷¹ Bkz: Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro & Steven E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, s. 5-6.

⁷² Bkz: Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, s. 7.

devlet adamının bilgeliği ile oluşacağını iddia etmiştir⁷³. Bu bağlamda Morgenthau'nun iç faktörlere yaptığı göndermelerin ve özellikle lider konusundaki görüşlerinin neoklasik realizm için bir başlangıç noktası oluşturduğunu savunmak yanlış olmayacaktır.

Özetle, her ne kadar bazı yazarlar yapısal realizmi ya da onun uzantısı olan yaklaşımları neoklasik realizmin öncülü olarak görse de teorinin asıl öncülü Morgenthau'dur. Ancak neoklasik realizmde Morgenthau'nun görüşleri olduğu gibi benimsenmemiş, günümüz dünyasına uyarlanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda devam eden kısımda yukarıda tartışılanlara ek olarak NKR'nin, realist geleneğe nasıl bir farklılık getirmeye çalıştığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

1.3.2. Neoklasik Realizmin Getirdiği Yenilikler

Neoklasik realizm günümüz dünyasında meydana gelen değişimleri daha iyi açıklayabilmek adına dış politika analizlerine, realizme yabancı bazı kavramları dâhil etmiştir. Aşağıda bu yeniliklerden bahsedilmiş ve NKR'nin realist paradigmanın önceki varyasyonlarından ayrıldığı noktaların ortaya koyulması amaçlanmıştır.

1.3.2.1. Birleştirici Yaklaşım

Waltz bir çalışmasında uluslararası politika incelenirken, iç ve dış politikaların ayrılması durumunda daha başarılı olunacağını savunmuştur⁷⁴. Schweller ise buna karşı çıkmakta ve yapısal realizmin bir sistem teorisi olması sebebiyle dış politikaya dair bir iddiada bulunmamasını, neoklasik realizmin ortaya çıkışının öncelikli nedeni olarak görmektedir⁷⁵. Bu bağlamda NKR, Waltz'un yaklaşımına karşı çıkarak, bir devlet davranışının anlaşılabilmesi adına iç ve dış faktörlerin birlikte incelenmesi gerektiğine dair birleştirici bir yaklaşım geliştirmiştir.

Neoklasik realizm, realist geleneğin diğer varyasyonlarında da etkili olduğu üzere, devletin önemine dair yaklaşımı reddetmemiştir. Evrensel bir devlet tanımlamasının olmadığını kabul edilmekle birlikte, Weber'in devlet tanımlamasına yakın durulur. Buna göre devlet, 'belli bir toprak parçası üzerinde, fiziksel güç

⁷³ Richard Little, "The Balance of Power in Politics Among Nations", s. 138.

⁷⁴ Kenneth Waltz, "International Politics is not Foreign Policy", s. 57.

⁷⁵ Randall L. Schweller, "The Progressiveness of Neoclassical Realism", s. 316-317.

kullanımının tek bir yasal güçte toplandığı insan topluluğudur'⁷⁶. Ancak devlet davranışının yalnızca sistem ya da iç faktörler tarafından belirlendiği görüşü reddedilmiştir. Buna ek olarak neoklasik realizmi benimsemiş bazı yazarlar uluslararası ilişkilerde, devletten ziyade lider algılarının öncelikli olduğunu savunmaktadır. Çünkü devletin dış politikası, siyasi seçkinler tarafından belirlenmektedir⁷⁷.

Neorealizm uluslararası sistemin yapısına odaklanarak, iç karakteristiğinden soyutladığı devleti, 'kara kutu' olarak görmüştür. Ancak böyle bir yaklaşım "siyasi gündemi kontrol etme, siyasi opsiyonları seçme ve sistemik tahriklere cevap vermek için kaynakları harekete geçirme kabiliyetinin devletten devlete değişebileceğini" dikkate almaz⁷⁸. Diğer bir ifade ile devletlerin farklı olabileceği göz ardı edilmektedir. Neoklasik realizm ise devlet davranışlarının yalnızca dış çevre tarafından şekillenmediği, iç faktörlerin de yapılan analize dâhil edilmesi gerektiğini savunur. Bu durum yaklaşımın, ani değişimleri açıklama amacı ile bağlantılıdır. Yapısal realizm, determinizmden dolayı devletin, benzer sistemik gelişmeler karşısında benzer tepkiler vereceğini savunur. Bu yaklaşım, Ukrayna'nın NATO üyeliği 2014'ten önce de konuşulurken Rusya'nın neden müdahale etmediğini açıklamakta zorlanacaktır. Ancak NKR'nin iç faktörlere, özellikle liderliğe yaptığı vurgu ile değişimler anlaşılabilecektir⁷⁹.

Yine de neoklasik realistler, yapısal realizmde esas varsayım olan, uluslararası çevrenin yapısının ve zorlamalarının devletlerin siyasi tercihlerini etkileyebildiği düşüncesini kabul etmektedir⁸⁰. Daha önce bahsedildiği üzere dış çevre, devletin dış politikasının çerçevesini belirliyor olsa da analiz birimi sistem değildir. Sonuç itibarıyla NKR, yapısal realizmin ortaya koyduğu sisteme dair varsayımlar ile klasik realizmdeki devletin iç faktörlerine dair iki farklı düzeydeki analizi birleştiren bir yaklaşım geliştirilmiştir. Diğer bir ifadeyle neoklasik realizm,

⁷⁶ Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman & Jeffrey W. Taliaferro, "Introduction: Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy", s. 24-25.

⁷⁷ Fareed Zakaria, *From Wealth to Power: The Unusual Origins of America's World Role*, Princeton University Press, Princeton, 1998, s. 42.

⁷⁸ Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman & Jeffrey W. Taliaferro, "Introduction: Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy", s. 17-19.

⁷⁹ Bu konu tezin üçüncü bölümünde tartışılacaktır.

⁸⁰ Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman & Jeffrey W. Taliaferro, "Introduction: Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy", s. 18-19.

bir taraftan yapısal realizmin sistemsal ve yapısal geleneğini sürdürürken diğer taraftan devletlerin, dışarıdaki gelişmelere karşı tepkilerinin önceden tayin edildiği düşüncesini reddederek iç faktörlere de odaklanmıştır⁸¹.

Kısaca ifade etmek gerekirse neoklasik realizm, yapısal realizmin klasik realizm süzgecinden geçirilmiş hali ya da klasik realizmin günümüz dünyasına uyarlanmış şeklidir. Burada kesin olan, teorinin iki yaklaşımdan da beslendiğidir. Aslında teorinin ‘neoklasik’ olarak adlandırılmasının sebebi, bu birleştirici yaklaşımdır.

1.3.2.2. Ara Değişkenler

Uluslararası ilişkiler disiplininde bir araştırma yapılırken genellikle bağımlı ve bağımsız değişkenler belirlenerek sonuca ulaşılmaya çalışılır. Neoklasik realizm ise açıklamalarını üç değişken üzerinden gerçekleştirir ve analizlere ara değişken kavramını ekler. Daha önce bahsedildiği üzere NKR, sistemin dış politikayı nasıl etkilediğini ara değişkenler üzerinden incelemektedir. Dolayısıyla dış politika, araştırılan konu yani teorinin belirlediği bağımlı değişkendir. Bazı araştırmacılar ara değişkeni oldukça geniş ve muğlak bir şekilde ele almaktadırlar. Örneğin Tatiana Romanova, ara değişkenleri “bir ulus devletin tüm iç etmenleri” olarak değerlendirmektedir⁸². Ancak Romanova’nın ara değişkenler konusundaki ifadesi oldukça geniş ve belirsizdir. Bu çalışma ise Ripsman, Taliaferro ve Lobell’in daha geniş kabul görmüş bölümlendirmesini esas almıştır. Buna göre ara değişkenler 4 ana kategoride toplanmalıdır:

- Liderlerin algıları
- Stratejik Kültür
- Devlet-Toplum İlişkisi
- İç Kurumların Düzenlenişi⁸³.

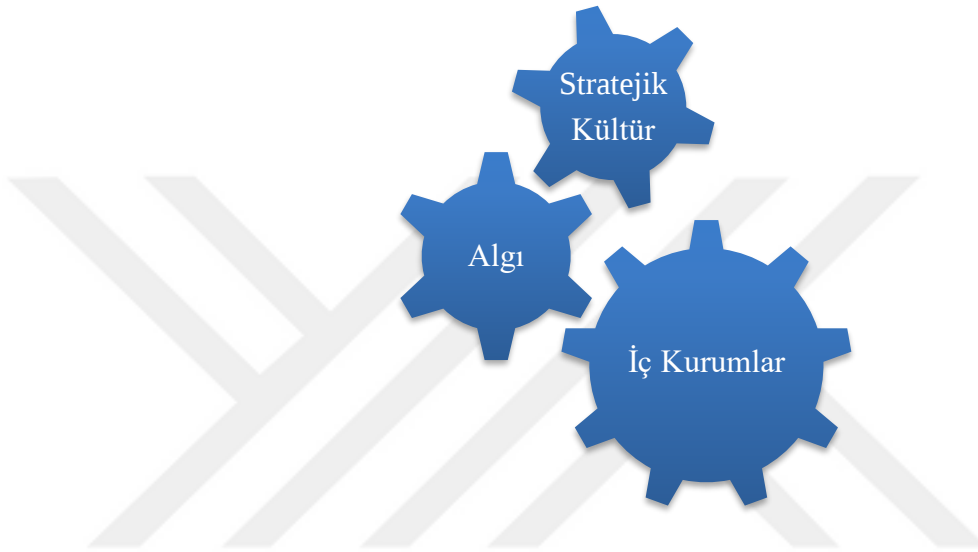
Daha önce bahsedildiği üzere NKR, devletlerin dış politikalarındaki ani değişimleri ve kriz dönemlerindeki karar alma süreçlerini açıklama amacındadır.

⁸¹ Tatiana Romanova, “Neoclassical Realism and Today’s Russia”, *Russia in Global Affairs*, 7 Ekim 2012, (Çevrimiçi) <http://eng.globalaffairs.ru/number/Neoclassical-Realism-and-Todays-Russia-15681>, 05.10.2018.

⁸² A.g.e.

⁸³ Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro & Steven E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, Oxford University Press, 2016, s. 58.

NKR, Rose'un ifade ettiği üzere sistemik zorlamaların birim düzeyindeki etkilerini ara değişkenler üzerinden inceler ve bu değişkenlerden hangisi ya da hangilerinin dış politikadaki ani değişikliğe sebep olduğuunu bulmaya çalışır. Bununla birlikte stratejik kültür ara değişkeni üzerinden yapılacak bir inceleme, revizyonist görünen bir hamlenin statükocu bir boyutunun da olduğuunu ortaya koyabilecektir. Bu bağlamda NKR'nin ara değişkenler üzerinden açıklamalar yapması bir dış politika hamlesine yönelik daha tutarlı açıklamalar elde edilmesini sağlayacaktır.

şekil 2: Ara Değişkenlerin Etkileşimi

Kaynak: Nicholas Ross Smith, “The EU under a Realist Scope: Employing a Neoclassical Realist Framework for the Analysis of the EU’s Deep and Comprehensive Free Trade Agreement offer to Ukraine”, *International Relations*, Cilt 30, Sayı 1, 2016, s. 6.

Açıkçası dış politikanın belirlenmesinde önemli rolü olan ara değişkenler birbirlerinden tamamen bağımsız şekilde kategorize edilmemiştir. şekil 2’den de anlaşılacağı üzere ara değişkenler birbirlerini etkilemektedir. Yerleşik bir stratejik kültür, liderin algılarını etkileyebilir ve onu şekillendirebilir. Aynı şekilde devlet-toplum ilişkisi de benzer etkiyi yaratabilir. Bununla birlikte bahsedilen etkinin, tam tersi doğrultuda gerçekleşmesi de mümkündür. Lider algısı ise devlet-toplum ilişkisini etkileyebildiği gibi devletin stratejik kültüründe ya da i kurumların düzenlenişinde bir değişikliğe ya da devlette var olan düzenin daha da güçlenmesine sebep olabilir.

1.3.2.3. Stratejik Kùltür

Stratejik kùltür konusunun önde gelen isimlerinden olan Alastair Iain Johnston stratejik kùltürün, uluslararası sistemdeki anarşı ve materyal kapasite dağılımının devlet davranışlarını belirlediği yönündeki deterministik yaklaşımlara bir karşı çıkış olduğunu savunmaktadır⁸⁴. Buradan hareketle stratejik kùltürün neoklasik realizme dâhil edilmesinin, yapısal realizme bir karşı çıkış olduğu iddia edilebilir. Neorealist çerçeve, ileriye dönük çıkarların hesaplanmasında geçmişin birikimini dikkate almamaktadır⁸⁵. Temelde neorealist teorinin bu yaklaşımı bir sistem teorisi olması ile alakalıdır ve bu yaklaşım neoklasik realizmde reddedilmiştir. NKR, stratejik kùltürün devlet davranışlarını etkilediğini savunmaktadır⁸⁶.

Basitçe ifade etmek gerekirse stratejik kùltür, liderlerin yaptıkları tercihlerin nedenlerini anlamaya yardımcı olan etkenler kümesidir⁸⁷. Kaynağını ise devletin coğrafyası, öz kaynakları, siyasi yapısı, savunma organizasyonları, mitler ve semboller oluşturur⁸⁸. Bu bileşenler üzerinden oluşturulan stratejik kùltür, devletin davranışına sebep olan faktörlerin bulunması noktasında önemlidir. Bu bağlamda neoklasik realizm, lider algısının ve devlet davranışının yalnızca uluslararası sistemden değil, devletin sahip olduğu stratejik kùltürden de etkilenebildiğini savunmaktadır. Öyle ki stratejik kùltür, bir devletin saldırgan politikalar izlemesi için uygun şartlar oluştuğunda onu dizginleyebildiği gibi, savunmacı politikalar izlemesi daha yerinde iken saldırgan bir politika izlemesine de sebep olabilmektedir⁸⁹.

Yukarıda bahsedilen bileşenlere ek olarak neoklasik realizm, ideoloji, güç kullanma isteği ve milliyetçiliği de stratejik kùltürün bileşenleri olarak görmektedir⁹⁰. Neoklasik realizmde stratejik kùltür, devletin rasyonel şekilde işleyen

⁸⁴ Alastair Iain Johnston, *Social States: China in International Institutions, 1980-2000*, Princeton University Press, 2008, s. xviii.

⁸⁵ Alastair Iain Johnston, "Thinking about Strategic Culture", *International Security*, Cilt 19, Sayı 4, 1995, s. 35.

⁸⁶ Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro & Steven E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, s. 33.

⁸⁷ Richard J. Ellings, "Preface", Ashley J. Tellis, Alison Szalwinski & Michael Wills (der.), *Understanding Strategic Cultures in the Asia-Pacific*, The National Bureau of Asian Research, Washington, 2016, s. vii.

⁸⁸ Jeffrey S. Lentis, "Strategic Cultures and Security Policies in the Asia-Pacific", Jeffrey S. Lentis (der.), *Strategic Cultures and Security Policies in the Asia-Pacific*, Routledge, New York, 2015, s. 7.

⁸⁹ Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro & Steven E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, s. 60, 69-70.

⁹⁰ A.g.e., s. 69.

bir mekanizma olduğunu kanıtlamak için değil, yalnızca davranışının nedenini açıklamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu bağlamda SSCB'nin davranış kalıbı güzel bir örneği teşkil etmektedir. ABD ile olan çekişmesinde SSCB, mücadelenin ne pahasına olursa olsun devam etmesi gerektiği yönünde bir stratejik kültür geliştirmiştir. Nitekim ABD uzay araştırmaları için harcama yapmaya başladığında SSCB, ekonomisi halihazırda kötü olmasına rağmen ABD ile mücadeleye girmiş ve bu durum ekonomisinin, dolaylı olarak da devletin çöküşünün başlangıcını oluşturmuştur. Bu örnek üzerinden bakıldığında stratejik kültürü, SSCB'ye ekonomisinden dolayı rasyonel olmayan bir hamle yaptırmıştır.

1.3.2.4. Algı

Neoklasik realizmde, realist aileye yabancı bir kavram olan algı araştırmalara dâhil edilmiştir çünkü karar alıcıların inanışlarına başvurmadan önemli kararları ve politikaları açıklamaya çalışmanın çoğu zaman imkânsız olduğu savunulmaktadır⁹¹. Öyle ki neoklasik realist perspektif ile bir devletin davranışı incelenirken ilk adım, dış politikayı kimin ya da kimlerin oluşturduğunun belirlenmesidir⁹². Yaklaşımın karar alıcıların algılarını önemli görmesinin sebebi, benzer durumla karşı karşıya kalan devletlerin her zaman aynı tepkileri vermemesi ile bağlantılıdır.

Daha önce bahsedildiği üzere teori, diğer realist yaklaşımlara benzer şekilde materyal kapasitelerin önemini kabul etmekte ve hatta bir devletin dış politikasının temel parametrelerini belirlediğini savunmaktadır. Ancak yine de materyal kapasitelerin bir dış politika davranışına doğrudan etki ettiğine dair görüş reddedilmiştir. Neoklasik realizme göre bir dış politika tercihi, lider ve/veya siyasi seçkinler tarafından yapılır ve önemli olan, sahip olunan fiziksel kaynakların ya da gücün niteliği değil, liderin ya da seçkinlerin bu görelî gücü nasıl algıladıklarıdır⁹³. Örneğin Thomas J. Christensen, liderlerin materyal kapasitelerin dağılımını yanlış anlamaları durumunda önemsiz tehditlere aşırı tepki gösterebileceğini ya da örneğin bir savaşta yanlış tarafta yer alabileceğini iddia etmiştir⁹⁴. Daha önce belirtildiği gibi

⁹¹ Robert Jervis, *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton University Press, New Jersey, 2017, s. 28.

⁹² Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro & Steven E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, s. 123.

⁹³ Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", s. 146-147.

⁹⁴ Thomas J. Christensen, "Perceptions and Alliances in Europe, 1865-1940", *International Organization*, Cilt 51, Sayı 1, 1997, s. 68.

NKR, yapısal realizmdeki deterministik yaklaşıma karşı çıkar ve aynı şartlar altındaki iki aktörün aynı şekilde davranacağını bir garantisi olmadığını savunur⁹⁵. Buradan hareketle bir dış politika çıktısı ara değişkenler üzerinden incelenir ve farklı davranışlara neyin ya da nelerin sebep olduğu araştırılır. Kısacası neoklasik realizmde, birim düzeyindeki değişkenler araştırmalara dâhil edilmiş ve realizmin sistemik determinizminden uzaklaşmıştır⁹⁶.

Diğer taraftan neoklasik realizm, klasik realizmden de bazı önemli noktalarda ayrılmaktadır. Örneğin NKR devlet davranışını, klasik realizmin aksine insan doğasından yola çıkarak açıklamak yerine, ortaya çıkan eylemi inceleyerek bir açıklama geliştirmeye çalışır. Ayrışmanın, algı meselesinde de ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Realist geleneğin en önemli isimlerinden Morgenthau, - klasik- realizmin liderin güdülerinden, diğer bir ifade ile aldığı bir karara sebep olan faktörlerden bağımsız olması gerektiğini çünkü bu konular üzerinde yapılacak araştırmaların nafile ve yanıltıcı olduğunu savunmuştur⁹⁷. Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere neoklasik realizm, algıdan bağımsız araştırmaların imkânsız olacağını savunmaktadır. Algıların, dış politika ve devlet davranışlarını açıklamada ne kadar önemli olduğuna dair sayısız örnek verilebilecek olsa da aşağıda birkaç tanesinden bahsedilecektir.

Yalnızca görelî gücün dağılımının devlet davranışlarını belirlediği düşüncesinden hareketle, I. Dünya Savaşı sonrasında İngiltere ile ABD arasında, ABD ile Sovyetler Birliği arasındakine benzer bir çekişme yaşanması beklenirdi. Ancak ikisi de oldukça güçlü olmasına rağmen müttefik olarak kalmışlardır. Christensen devletlerin beklenenden farklı davranmasını lider algıları üzerinden açıklar ve ona göre yanlış algılamalar devletlerin dengeleyiciden (*balancer*) ziyade ardıncı (*bandwagoner*) olarak hareket etmesine sebep olabilir⁹⁸. Benzer şekilde ABD açısından, sınır komşusu olan Kanada'nın nükleer programı sorun teşkil etmezken, kendisinden oldukça uzakta olan İran'ın nükleer programı tehdit olarak görülmektedir. Yapısal realist perspektiften bakılarak gücün görelî dağılımı ve

⁹⁵ A.g.e., s. 31.

⁹⁶ Michael E. Becker vd., "Reviving the Russian Empire: The Crimean Intervention Through a Neoclassical Realist Lens", *European Security*, Cilt 25, Sayı 1, 2015, s. 5.

⁹⁷ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, s. 5.

⁹⁸ A.g.e., s. 68.

yalnızca sistemik düzeydeki vurgu ile yapılacak açıklama eksik olacaktır. Ancak neoklasik realizmin ara değişkenleri ile bu duruma daha tatmin edici açıklama getirmek mümkündür. ABD politika yapıcılarının algısı İran'ın tehdit olduğu yönündedir çünkü Rusya, ABD stratejik kültüründe bir tehdit unsurudur. Dolayısı ile Rusya'nın yanında duran bir devletin göreceli gücünden ziyade, bu gücün algısı ABD'nin politikalarını şekillendirmektedir. Burada lider algısından ziyade devlet algısının ön plana çıkmasının sebebi, ABD'nin kurumlar tarafından yönetiliyor olmasıdır. Liderin ön planda olduğu bir devlet -örneğin Rusya- özelinde ise, açıklama lider algıları üzerinden geliştirilecektir.

Bir diğer örnek olarak da dünya savaşları gösterilebilir. Yükselen Alman gücünü bazı devletler tehdit olarak görüp cephe almışken, bazı devletler bunu yapma gereksinimi duymamış, hatta Nazi Almanyası'na destek olmuştur. Stephen M. Walt devletlerin, kendilerine benzer yapıdaki diğer devletleri potansiyel dost, benzemeyenleri ise potansiyel düşman olarak görebileceklerini savunur ve bu durumu algı üzerinden açıklar⁹⁹. Bununla paralel şekilde Walt, devletlerin aslında tehdit dengesi kurduğunu ve tehdit seviyesinin, devletlerin algılanan niyetlerden etkilendiğini savunmaktadır¹⁰⁰.

Bununla birlikte algının devlet davranışlarına yönelik belirleyici etkisi olduğuna dair bir diğer örnek de 2014 Ukrayna meselesi üzerinden verilebilir. Nicholas R. Smith bir çalışmada AB ile Ukrayna arasındaki ticaret ortaklığını NKR üzerinden incelemiş ve AB'nin bir devlet gibi davrandığını ve çıkarlarından dolayı Ukrayna ile ilişki kurmaya çalıştığını öne sürmüştür. Ukrayna ile ortaklık kararının alınmasında ise Ukrayna'nın potansiyel bir ortak, Rusya'nın ise güçsüz olarak algılanmasının etkili olduğunu savunmuştur¹⁰¹. Bu bağlamda algı, devlet davranışlarının anlaşılabilmesi adına önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir ifade ile tek bir faktör üzerinden yapılan incelemelerin eksik sonuçlara götürdüğünü savunmak yanlış olmayacaktır.

⁹⁹ Stephen M. Walt, "Alliance Formation and the Balance of World Power", *International Security*, Cilt 9, Sayı 4, 1985, s. 25-26.

¹⁰⁰ Stephen M. Walt, *The Origins of Alliances*, s. 5.

¹⁰¹ Nicholas Ross Smith, "The EU under a Realist Scope: Employing a Neoclassical Realist Framework for the Analysis of the EU's Deep and Comprehensive Free Trade Agreement offer to Ukraine", s. 23.

Yukarıdaki bilgiye ek olarak algı kavramının realist paradigmaya uygunluğu da ayrı bir tartışma konusudur. Neoklasik realizm, lider algılarının devletin davranışlarında önemli bir değişken olduğunu savunduğu için rasyonelliği reddettiği yönünde eleştiriler almaktadır¹⁰². Ancak bu eleştiri realist aileye dair yanlış bir genellemeden kaynaklanmaktadır. Elbette, algıyı araştırmalara dâhil eden bir teorinin rasyonelliği kabul ettiğini savunmak yanlış olacaktır. Çünkü algıya göre değiştiği iddia edilen bir davranış irrasyonel de olabilir. Diğer taraftan realist yaklaşımlarda devletin rasyonel davrandığına dair yaklaşımlar olsa bile bu, paradigmanın çekirdeğini oluşturmamaktadır. Nitekim realizmin en önemli ismi olan Morgenthau da rasyonelliği reddetmektedir¹⁰³.

Morgenthau insan davranışına hâkim olan işleyişin, rasyonellik ve irrasyonel zorlamalar arasındaki ilişki olduğunu iddia etmekle birlikte tecrübenin, bu işleyişi tersine çevirebileceğini savunmuştur¹⁰⁴. Örneğin dış politikanın daima rasyonel, objektif ve içinde duygu barındırmayan bir yolda olmadığını iddia etmiştir. Bununla birlikte rasyonelliği hedefleyen bir teorinin irrasyonel bileşenlerden ayrı tutulması gerektiğini savunur¹⁰⁵. Buradan çıkarılacak sonuç, belli koşullar altında irrasyonel davranışların da ortaya çıkabileceğidir. Başka bir deyişle Morgenthau'nun, devletin rasyonel olacağına dair kural koymak yerine, rasyonel davranışın gerekliliğine dair tavsiyede bulunduğu söylenebilir.

Bu noktada Morgenthau'nun rasyonellikten kastının ne olduğuna bakmak durumu daha anlaşılır hale getirecektir. Morgenthau, rasyonel olmanın iki anlamlı olduğunu iddia etmiştir. Bir anlamı insanın, anlama yeterliliğine sahip olduğuyken diğeri bu anlayışına göre hareket edeceğidir¹⁰⁶. Neoklasik realizm ise bahsedilen anlama yeteneği ile bu anlama yeteneğine göre ortaya çıkan eylemi 'algı' ile açıklar. Bir diğer ifade ile klasik realizmi değerlendiren bazı çalışmalarda bahsedildiği gibi klasik realizmde salt bir rasyonellik ya da tek bir doğru davranış kalıbı yoktur. Bu bağlamda, 'algı'nın realist gelenekte zaten var olan bir kavram olduğu söylenebilir.

¹⁰² Jeffrey W. Legro & Andrew Moravcsik, "Is Anybody Still Realist?", *International Security*, Cilt 24, Sayı 2, 1999, s. 13-15.

¹⁰³ Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman & Jeffrey W. Taliaferro, "Introduction: Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy", s. 22.

¹⁰⁴ Hans J. Morgenthau, *Scientific Man vs. Power Politics*, s. 135.

¹⁰⁵ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, s. 7.

¹⁰⁶ Hans J. Morgenthau, *Scientific Man vs. Power Politics*, s. 108.

Buradan hareketle NKR'nin, realist geleneğe getirdiği bir diğer yeniliğin devletin rasyonelliği ile alakalı olduğu söylenebilir. Stratejik kültür ve algı konusu beraber düşünüldüğünde, neoklasik realistlerin, devletlerin her daim rasyonel davranacağına dair genellemeye destek vermedikleri söylenebilir. Bu bağlamda realist ailede baskın olan, devlet her zaman rasyonel davranır ve belli koşullar altında aynı tepkileri verir yaklaşımları reddedilmiştir. Bu durum NKR'nin, kendisinden önceki realist yaklaşımların basit bir uzantısı olmadığını gösterir.

Güvelik ikilemi üzerinden verilecek bir örnek rasyonellikle alakalı tartışmaya netlik kazandıracaktır. Devletin güvende olma ihtiyacından dolayı materyal kapasiteler, realist geleneğin tüm varyasyonlarında önemli bir yer tutmaktadır. Uluslararası sistemde devletler kendilerini güvende hissetmemektedir ve bu durum onları silahlanma gibi güvenliği artıracak önlemlere itmektedir. Bir devletin silahlanması güvenliğini artıracak bir önlem olması açısından rasyonel görünmektedir. Ancak böyle bir hamle komşu devletlerin de silahlanması ile sonuçlanacaktır. Uluslararası ilişkiler disiplinde 'güvenlik ikilemi' şeklinde tanımlanan bu durum devletlerin güvensizliğini tırmandıracaktır ve bu açıdan alınan önlemler irrasyonel bir sonuç üretecektir.

Bu açıdan bakıldığında özellikle klasik realizm kendi içinde çelişiyor görüntüsü vermektedir. Ancak teori temelde kendi içinde tutarlıdır. Çünkü hem klasik realizmin hem de neoklasik realizmin benimsemiş olduğu rasyonellik, zihinlerden bağımsız salt bir rasyonellikten ziyade, Morgenthau'nun bahsettiği gibi anlama yeterliliğine sahip olma ve bu anlayış çerçevesinde hareket etme ile alakalıdır. Bu bağlamda neoklasik realizmin algı konusunu realist geleneğe dâhil etmesi oldukça uygundur ve Rusya Federasyonu gibi liderlerin dış politikanın oluşumunda etkili olduğu ülkeler özelinde davranışların anlaşılabilmesi adına oldukça faydalıdır. Nitekim neoklasik realizme göre, devletlerin dış politikasını şekillendiren liderin ya da siyasi seçkinlerin ortaya koyduğu davranışlar, kendi anlayışları yani algıları ile alakalıdır.

Toparlamak gerekirse realist gelenek, uluslararası ilişkiler disiplinde her dönem etkili olabilmiştir. Yine de klasik realizm, özellikle insan doğasından yola çıkması noktasında eleştirilmiştir ve bu eleştiriler yapısal realizmin ortaya çıkmasına

sebepe olmuştur. Yapısal realizmin yalnızca sisteme ve materyal kapasitelere odaklanarak açıklamalar yapması, onun hem gücünü hem de zayıflığını oluşturmuştur. Çünkü yapısal realizm deterministik bir yaklaşım geliştirerek genellemelere gitmekte ve bu yaklaşım aynı sistemsel gelişme karşısında farklı tepkiler veren bir devleti açıklama noktasında eksik kalmaktadır. Geleneğin en güncel hali olan neoklasik realizm ise devlet davranışlarını incelerken bir dış politika teorisi olarak ortaya çıkması, iç ve dış faktörleri birlikte incelemesi, stratejik kültür ile algı konusunu realist geleneğe dâhil etmesi, liderliği ön plana çıkarması gibi sebeplerden ötürü özellikle günümüz devletlerinin dış politika davranışlarını, kendisinden önceki realist varyasyonlardan daha iyi açıklayabilmektedir. Bunun sebebi günümüzde dış politika karar alma süreçlerinde liderlerin baskın olmaya başlamasıdır. Bu doğrultuda uluslararası arenadaki eğilim de NKR'nin açıklayıcılığını olumlu yönde etkilemiştir.

1.3.3. Uluslararası İlişkilerde Neoklasik Realizm

Neoklasik realizmin günümüzdeki en önemli isimleri, odak noktalarını teorik çalışmalara vermiştir. Bu sebeple teorinin disiplinde yer edinmesini sağlayan Taliaferro, Ripsman, Lobell ve Rose gibi isimler NKR'nin bir uygulamasını yapmamış bundan ziyade yol haritasını çizmişlerdir. Bu durum ise neoklasik realizme dair yapılan çalışmalarda bir belirsizlik yaratabilmektedir. Örneğin Kropatcheva, NKR üzerinden incelediği Rus dış politikasının öngörülebilir olduğundan bahsetmektedir¹⁰⁷. Ancak daha önce de bahsedildiği üzere NKR'nin temel amacı belli bir zamanda meydana gelen belli bir olayı incelemektir. Buradan hareketle yapılan çalışma tam anlamıyla NKR'ye uygun görünmemektedir. Bunun yanı sıra yine NKR'yi kullanan bir başka isim olan Götz'ün daha önce bahsedilen çalışmaları da bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Yukarıdaki bilgilere ek olarak uluslararası ilişkiler disiplininde ortaya çıkmış NKR'ye dair çalışmalarda bazı temel benzerlikler de bulunmaktadır. Çalışmalarda ağırlıklı olarak münferit olaylara odaklanıldığı ve bununla birlikte yapılan çalışmaların, ele aldıkları münferit olayların açıklanması adına iç ve dış faktörlerin birlikte incelenmesi gerektiği iddiasında olduğu göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda

¹⁰⁷ Elena Kropatcheva, "Russian Foreign Policy in the Realm of European Security through the Lens of Neoclassical Realism", *Journal of Eurasian Studies*, Cilt 3, Sayı 1, 2012, s. 38.

sistemik faktör ile ara değişkenler birlikte incelenmiş ancak bu incelemeler çoğunlukla iki ara değişken üzerinden yapılmıştır. Örneğin İsrail'in Irak'a yönelik politikasının ele alındığı bir çalışmada dış faktör olarak bölgesel dinamikler ile ABD faktörü incelenmiş ve ara değişkenlerden algı ile topluma odaklanılmıştır¹⁰⁸. Suriye'deki iç savaşa yönelik Türk dış politikasını inceleyen bir başka çalışmada ise TSK, muhalefet ve kamuoyu gibi yerel faktörler ile algıya odaklanılmıştır¹⁰⁹. Bunlara ek olarak bir yüksek lisans tezinde 1 Mart tezkeresi NKR ile incelenmiş ve TBMM'nin tezkereye onay vermemesi iç faktörler üzerinden açıklanmıştır¹¹⁰.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle NKR'nin, yalnızca güncel olaylara yönelik bir yaklaşım olduğu düşünülmemelidir. Yaklaşımın tarihsel olayları açıklamak amacıyla kullanıldığı çalışmalar da bulunmaktadır. Ali Balcı, Tuncay Kardaş, İsmail Ediz ve Yıldırım Turan'ın ortak olarak hazırladıkları çalışma, Osmanlı'nın I. Dünya Savaşı'na girme kararını neoklasik realizm üzerinden incelemekte ve sistemik faktör ile birlikte stratejik kültür, algı, liderlik kavramlarına odaklanmaktadır¹¹¹. Bunun yanı sıra Kanada'da hazırlanmış bir yüksek lisans tezinde 1930'larda tehdit oluşturmaya başlayan Nazi Almanyası'na karşı Büyük Britanya'nın izlediği politika ve karar alma süreçleri de yine NKR üzerinden incelenmiştir¹¹². Bir diğer çalışmada ise Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sırasındaki dış politikası yine NKR üzerinden incelenmiş ve savaştan kaçınma şeklinde ortaya çıkan dış politika davranışında İnönü'nün algılarının etkili olduğu savunulmuştur¹¹³. Kısacası NKR'nin kullanıldığı olaylar özelinde önemli olan, incelenen olayın güncelliği değildir. Yukarıdaki bilgiler ışığında yaklaşımın, dış politikadaki ani ve beklenmedik dönüşümlere odaklandığı,

¹⁰⁸ A. Murat Ağdemir, "Neoklasik Realizm Çerçevesinde İsrail'in Irak Politikası", Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2014.

¹⁰⁹ Sami Kiraz, "Suriye İç Savaşı Sırasındaki Türk Dış Politikasının Neoklasik Realizmin Bakı Açısından Analizi (2011-2017)", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2018.

¹¹⁰ Samet Yılmaz, "Neoklasik Realizm ve Dış Politika: 1 Mart Tezkeresi Örneği", Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 2014.

¹¹¹ Ali Balcı vd., "War Decision and Neoclassical Realism: The Entry of the Ottoman Empire into the First World War", *War in History*, cy., 2018, ss. 1-28.

¹¹² James A. Oswell, "Opening the Black Box: An Examination of Structural Realist and Neoclassical Realist Explanations of Foreign Policy", Faculty of Graduate Studies and Research, University of Alberta, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edmonton, 2013.

¹¹³ Sami Kiraz, "Dış Politika Analizi Modeli Olarak Neoklasik Realizm: İkinci Dünya Savaşı Sırasındaki Türk Dış Politikasının Analizi", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, 2018, s. 433.

bununla birlikte kriz ve savaş dönemlerinde kararların nasıl alındığı sorusuna cevap aradığı iddia edilebilir.

Yukarıdaki bilgilere ek olarak NKR'nin, bir dış politika hamlesinde özellikle lider algılarının ön planda olduğu vakalarda kullanıldığı da söylenebilir. Çalışmaların çoğunda liderlerin güçlü ve karar almada önemli bir faktör olduğu ülkelere odaklanıldığı savunmak mümkündür. Bu doğrultuda literatürde Rusya, Çin ve İran özelindeki çalışmalar öne çıkmaktadır. Bu ülkelere yönelik çalışmaların öne çıkmasının nedeni NKR'nin, iç ve dış faktörleri birlikte inceleme, liderliği ön plana alma gibi özelliklerinin, bu devletlerin dış politika süreçlerini açıklamaya oldukça uygun olmasıdır.

Örneğin Tuğba Bayar, İran dış politikasını neoklasik realist perspektif ile incelemiştir. Çalışmada İran dış politikasını şekillendiren dış faktör olarak, devletin jeopolitik konumu ele alınmış ve bunun yarattığı güvenlik endişeleri, milliyetçilik ve ideoloji gibi düşünsel faktörler ile birlikte incelenmiştir¹¹⁴. Bunun yanı sıra ortak çalışmalarında Alexander Korolev ve Vladimir Portyakov, Rusya-Çin ilişkilerini yine NKR üzerinden incelemiştir. Bu çalışmaya göre iki ülke arasında artan stratejik işbirliği, sistemik şartlardan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte iki ülkenin bu ilişkide gönülsüz davranmasının nedeni, ara değişkenler üzerinden incelenmiş ve gönülsüzlüğe ekonomi ve tarihi hafızanın neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır¹¹⁵. Bu doğrultuda yine iç ve dış faktörler birlikte incelenmiştir. Korolev ve Portyakov'un ortak olarak hazırladıkları bir başka çalışmada ise Rusya-Çin ilişkisinin kriz zamanlarındaki seyri yine NKR üzerinden incelenmiştir. Çalışmada iki ülkeden birinin kendi bölgesinde izlediği saldırgan politikaya diğerinin sessiz kaldığı savunulmuş ve bu durum Batı karşıtlığı olarak ele alınan dış faktör ile iç politika şeklinde ifade edilen ara değişken üzerinden incelenmiştir¹¹⁶.

Yukarıda bahsedilen çalışmalara ek olarak NKR'yi Rusya özelinde kullanan Kropatcheva, dış politikadaki hamlelerin öngörülebilirliğini sistem üzerinden

¹¹⁴ Tuğba Bayar, "Multiple Dualities: Seeking the Patterns in Iran's Foreign Policy", *All Azimuth*, Cilt 8, Sayı 1, 2019, ss. 37-54.

¹¹⁵ Alexander Korolev & Vladimir Portyakov, "Reluctant Allies: System-Unit Dynamics and China-Russia Relations", *International Relations*, Cilt 33, Sayı 1, 2019, ss. 40-66.

¹¹⁶ Alexander Korolev & Vladimir Portyakov, "China-Russia Relations in Times of Crisis: A Neoclassical Realist Explanation", s. 430.

açıklarken, Rusya'nın materyal kapasitelerinden çok bunları nasıl algıladığının önemli olduğunu altını çizmiştir. Ona göre Rusya, materyal kapasitesi yetersizken bile kendine güveniyorsa riskli ve iddialı politikalar izleyebilmektedir¹¹⁷. Diğer bir ifade ile çalışmada -NKR'nin ara değişken olarak tanımladığı- iç faktörlerden biri olan algı, sistemik düzey ile birlikte incelenmiştir. Romanova ise çalışmasında devlet ile toplum arasındaki ilişkiye ve Putin'in algılarına odaklanmış ve diğer çalışmalara paralel şekilde Rus dış politikasının, Batı'nın politikaları neticesinde saldırgan bir görünüm verdiğinden bahsetmiştir¹¹⁸. Kısacası NKR'nin uygulandığı Rus dış politikasına yönelik çalışmaların ortak özellikleri, Batı'nın politikalarının Rusya açısından sistemik bir tetikleyici olduğu ve Putin'in algılarının Rus dış politikasını önemli ölçüde şekillendirdiğidir.

Bu bilgiler ışığında NKR'nin kullanıldığı çalışmalarda bazı konuların araştırma dışında bırakıldığı, bazı kavramların ise tartışılmadan kabul edildiği, ayrıca teorik tartışmalardan da uzak durulduğu savunulabilir. Örneğin çalışmaların -Ali Balcı ve diğerlerinin çalışması hariç- hiçbirinde stratejik kültüre dair bir inceleme yapılmamış ve bu değişken kullanılmamıştır. Bununla birlikte yapılan çalışmalarda algının realist geleneğe uygunluğu tartışılmamış, yalnızca karar almada etkili olduğu savunulmuştur. Ayrıca NKR'nin inşacı teori karşısında nasıl konumlandığı konusuna ise yüzeysel olarak değinilmiştir. Örneğin Michael E. Becker, Matthew S. Cohen, Sidita Kushi ve Ian P. McManus ortak çalışmalarında NKR'yi inşacı ve liberal teoriler ile karşılaştırmıştır. Çalışmada norm, değer, tarihsellik gibi konuların askerî konulara kıyasla geri planda olduğundan, yine de dış politikada etkili olduklarından bahsedilmiştir¹¹⁹. Çalışmada böyle bir iddiada bulunulmasının nedeni NKR'nin, realist bir yaklaşım olması ancak iç ve dış faktörleri birlikte incelemesidir.

Bu çalışmada ise yukarıdaki eksikliklerin giderilmesi adına Rusya'nın Ukrayna müdahalesini etkilediği düşünülen tüm ara değişkenler incelenmiş ve NKR'nin inşacı teori karşısında nasıl konumlandığına ek olarak Rus dış politikası özelinde liberal yaklaşımlar ile farkı da ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

¹¹⁷ Elena Kropatcheva, "Russian Foreign Policy in the Realm of European Security through the Lens of Neoclassical Realism".

¹¹⁸ Tatiana Romanova, "Russia's Neorevisionist Challenge to the Liberal Order", *The International Spectator*, Cilt 53, Sayı 1, 2018, ss. 76-91.

¹¹⁹ Bkz: Michael E. Becker vd., "Reviving the Russian Empire: The Crimean Intervention Through a Neoclassical Realist Lens"

2. BÖLÜM:

RUS DIŞ POLİTİKASINA DAİR FARKLI YAKLAŞIMLAR:

YENİ BİR YAKLAŞIM OLARAK NEOKLASİK REALİZM

Rus devletleri uluslararası sistemdeki etkinliklerinden dolayı uzun zamandır araştırmacıların ilgisini çekmektedir. İmparatorluk, Sovyet ve Federasyon dönemlerindeki dış politika ele alınırken, değişimleri ve devamlılıkları inceleyen farklı teorik yaklaşımlar benimsenmiştir. Aşağıda, yaygın kullanılan yaklaşımlardan bahsedilerek bu konudaki literatür genel hatları ile ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

2.1. LİBERAL YAKLAŞIM

Rus dış politikasına dair liberal yaklaşımlarda genellikle yumuşak güç, bilhassa enerji ilişkilerinden dolayı karşılıklı bağımlılık ve Batı ile bütünleşme vurguları görülmektedir. Bobo Lo, Rus dış politikası özelindeki liberal yaklaşımların en saf haliyle Gorbaçovcu ‘yeni düşünce tarzı’nın uzantısı olduğunu savunmaktadır. Burada, Rusya’nın uygar devletler ile siyasi, ekonomik ve kültürel anlamda bütünleşmesi gerekliliği esas vurguyu oluşturur¹. Dmitri Trenin bu yaklaşıma sahip yazarlardandır ve ona göre Rusya için en rasyonel tercih, Avrupalı kimliğini vurgulaması ve Avrupa’nın bir parçası olmaya çalışmasıdır². Ancak Batı’ya entegre olma fikrinin, Boris Yeltsin dönemi için geçerliliği olsa da günümüz Rusya’sı için ütöpik olduğu söylenebilir. Nitekim Rusya, Batı’dan farklı olarak demokrasi yerine, devlet egemenliğini vurgulamaktadır³. Bu katı egemenlik anlayışından dolayı Rusya için, Batı ile bir bütünleşme mümkün gözükmemektedir.

Liberal yaklaşım ile bağdaştırılabilecek bir diğer konu da karşılıklı bağımlılık meselesidir. Bu yaklaşım Rusya ve Batı mücadelesinde kazanan tarafın olmadığını vurgulamaktadır. Temel sebep ise Rusya’nın enerji alanındaki konumudur. Her ne kadar enerji, Rusya’nın avantajı gibi görünse de aynı zamanda dezavantajdır. Özellikle Avrupalı devletler, enerji ihtiyacından dolayı Rusya’ya, Rusya da pazar

¹ Bobo Lo, *Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Reality, Illusion and Mythmaking*, Palgrave, New York, 2002, s. 42.

² Dmitri Trenin, *The End of Eurasia: Russia on the Border between Geopolitics and Globalization*, Carnegie Moscow Center, Washington, 2001, s. 319.

³ Valentina Feklyunina, “International Norms and Identity”, Andrei P. Tsygankov (der.), *Routledge Handbook of Russian Foreign Policy*, Routledge, New York, 2018, s. 13.

ihtiyacından dolayı Avrupalı devletlere bağımlıdır ve bu bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi yaratmaktadır. Bu görüşe göre, Batı ile anlaşması durumunda hem Rusya hem de Avrupalı devletler mutlak kazanç sağlayacaktır. Ancak Rusya'yı bu şekilde değerlendirmek, realizmin vurguladığı göreceli kazanç meselesini göz ardı etmektir. Nitekim Rusya için göreceli kazanç, mutlak kazançtan daha ön plandadır. Örneğin eski Sovyet devletleri potansiyel ticaret ortaklarından ziyade, güvenlik için potansiyel tampon bölgeler olarak görülmektedir.

Ukrayna müdahalesi özelinde ise liberaller, AB ya da BM gibi ulus-üstü organizasyonlar üzerinden Rusya'ya yaptırımlar uygulanarak devletin, ekonomik açıdan yıpratılması yönündeki politikaların savunucusu olmuşlardır. Öyle ki Avrupa Liberal ve Demokratlar Birliği (ALDE) ve Liberal Enternasyonal, Estonya'da Avrupalı liderler ile bir araya gelerek AB'nin Rusya'ya yaptırım uygulamasını kararlaştırmıştır⁴. Ancak karşılıklı bağımlılık ilişkisi ve AB ile BM gibi uluslararası aktörler, Rusya'nın Ukrayna müdahalesini engelleyememiştir⁵. Rusya, güvenlik endişeleri ve düşman algısından dolayı elinde koz bulundurma çalışan ve kapasitesini bu yönde kullanan bir devlettir. Bu bağlamda karşılıklı bağımlılık ve mutlak kazanç vurgusu yapan liberal yaklaşım, Rus dış politikasını açıklama noktasında yetersiz kalmaktadır. Nitekim Taliaferro, Lobell ve Ripsman'a göre liberal yaklaşımların temel sorunu, liberal ve liberal olmayan devletleri aynı şekilde değerlendirmeleridir⁶.

2.2. JEOPOLİTİK VE NEOREALİST YAKLAŞIMLAR

Deniz ve kara güçleri arasındaki mücadele üzerine kurgulanan jeopolitik ve Rusya-Batı mücadelesi üzerinden sistemik açıklamalar getiren yapısal realist yaklaşımlar günümüzde Rus dış politikasına dair en çok referans alan yaklaşımlardandır. Bu yaklaşımlar temelde, Rus devletin sistemindeki konumunu ve çevresindeki ülkelere karşı tutumunu ele almaktadır.

Rus dış politikasının jeopolitik görüşler ile açıklanmasında eski Sovyet coğrafyası özel bir yere sahiptir ve bu durum günümüzde çoğunlukla Avrasyacılık

⁴ "Ukrayna Krizi ve Liberaller", *The Friedrich Naumann Foundation for Freedom*, 10 Şubat 2015, (Çevrimiçi) <https://turkiye.fnst.org/content/ukrayna-krizi-ve-liberaller>, 26.03.2019.

⁵ Michael E. Becker vd., "Reviving the Russian Empire: The Crimean Intervention Through a Neoclassical Realist Lens", s. 116.

⁶ David Fiammenghi vd., "Correspondence: Neoclassical Realism and its Critics", *International Security*, Cilt 43, Sayı 2, 2018, s. 198.

kavramı ile ifade edilmektedir. Bu bakış açısına göre Rusya, çevresindeki ülkeleri potansiyel dostlardan ziyade, potansiyel güvenli bölgeler olarak görmektedir⁷. Rus devletlerinin sahip olduğu bu bakış açısını anlamak adına devletin haritadaki konumuna bakmak yeterli olacaktır. Rusya'ya dair ilk göze çarpan detay çok geniş bir alanı kaplaması ve bu alanın büyük kısmının doğal sınırlarının olmayışdır. Kuzeyinde Arktik Denizi ve doğusunda Pasifik Okyanusu haricinde Rusya hem Avrupa'dan hem de Asya'dan gelecek tehditlere karşı savunmasız konumdadır.

Bahsi geçen durum, Rus yöneticilerin tampon bölge stratejisi geliştirmesine neden olmuştur ve temel amaç merkezi Rusya'nın korunmasıdır. Kotkin, bu durumu 'savunmacı saldırganlık' olarak tanımlamış ve Rus karar alıcılarında, önceki kazanımları daha ileri genişlemeler ile koruma düşüncesi oluştuğunu iddia etmiştir⁸. Öyle ki 1996'da Amerikalı köşe yazarı George Will, bahsi geçen genişlemeci politikaların, Rusların genlerinde yer ettiğini ifade etmiştir⁹.

Bahsi geçen tampon bölgeler bugün Avrasya olarak tanımlanan bölgenin ülkeleri olmakla birlikte, en önemlileri Sovyetler Birliği'nin 1991'e kadar sahip olduğu Doğu Avrupa ülkeleridir. Nitekim jeopolitiğin en önemli isimlerinden Halford J. Mackinder bugün Avrasya olarak adlandırılan bölgenin önemine vurgu yaparak burayı, Kalpgâh (*Heartland*) olarak tanımlamış ve Rusların bu bölgede hüküm sürebilmesi için Doğu Avrupa'daki insan gücüne ihtiyacı olduğunu savunmuştur. Buna ek olarak Mackinder, Doğu Avrupa'yı kontrol eden ülkenin dolaylı olarak dünyayı da kontrol edeceğini iddia etmiştir¹⁰.

Büyük güç olma iddiasındaki günümüz Rusya'sı için de Doğu Avrupa kilit öneme sahip bir bölgedir. Nitekim Rusya'nın Avrasyacı politikasının gerekçesi hem Mackinder'in bahsettiği gibi bir güce ulaşma arzusu hem de diğer jeopolitik yaklaşımların ortaya koyduğu üzere güvenliğini sağlama isteğidir. Örneğin Rus dış politikasına dair jeopolitik görüşleri ile tanınan Aleksandr Dugin'e göre Avrasyacılık, Rus dış politikasının ardındaki oluşturuç fikirdir ve hatta Rusya için

⁷ Stephen Kotkin, "Russia's Perpetual Geopolitics: Putin Returns to the Historical Pattern", *Foreign Affairs*, Cilt 95, Sayı 3, 2016, s. 3.

⁸ A.g.e. s. 3.

⁹ Gerard Toal, *Near Abroad: Putin, the West and the Contest over Ukraine and the Caucasus*, Oxford University Press, New York, 2017, s. 22.

¹⁰ Halford J. Mackinder, *Democratic Ideals and Reality in the Politics of Reconstruction*, National Defense University Press, Washington, 1996, s. 96, 106.

en uygun politikadır. Bununla birlikte Mackinder'in görüşlerinden etkilenen Dugin, Rusya'nın Avrasya'yı oluşturan güçlerle uzun vadeli stratejik ortaklıklar kurması gerektiğini savunmuştur¹¹. Esasen Dugin'in bu yaklaşımı, Mackinder'in Kalpgâh olarak tanımladığı bölgenin kontrolü ile alakalıdır.

Yukarıdaki bilgilere ek olarak neorealist ve jeopolitik çalışmaları birbirinden ayırmak zordur. Nitekim John Berryman jeopolitiğin, yapısal realizmin dış politika yapımını anlama noktasındaki eksikliğini giderdiğini iddia etmektedir¹². Her ne kadar jeopolitik ve yapısal realizm, Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasına yaklaşımında belli ölçüde açıklayıcılığa sahip olsa da dış politikadaki eğilimleri açıklama noktasında eksiktir. Örneğin Rusya'nın Suriye müdahalesini, Avrasyacılık politikası ya da tampon bölge yaklaşımları ile açıklamak zor olacaktır. Çünkü Suriye ne Rusya'nın çevresindeki potansiyel bir güvenli bölgedir ne de Avrasyacılık politikasının bir uzantısıdır.

Bahsedilenlerin yanı sıra, dış politikaya dair yapısal realizmin yaptığı gibi tek başına Batı-Rusya mücadelesi şeklindeki sistemsal bir açıklama da yetersiz olacaktır. Suriye örneği her ne kadar Batı-Rusya mücadelesi bağlamında bir noktaya kadar anlaşılabilirse de yapısal realist yaklaşımın iç faktörlere odaklanmıyor oluşu, Ukrayna ve Suriye müdahalelerinin ardından Putin'in halk desteğinin arttığı gerçeğini göz ardı etmektedir.

Yapısal realizmin bir diğer iddiası, dış politikanın materyal kapasitelere göre değişeceği yönündedir¹³. Örneğin Türk-Rus ilişkilerini neorealist perspektif ile inceleyen Şener Aktürk, değişken seyrin sebebinin materyal kapasitelerdeki değişim olduğunu iddia etmektedir. Ona göre iki devlet zayıfken dostluk, biri diğerinden daha güçlüyken ise rekabet söz konusudur. Buna ek olarak Türkiye'nin Rusya'yı tehdit olarak görmesinde jeopolitik değişiklikler de etkilidir. Aktürk, revizyonist hamleleri neticesinde Rusya'nın, Türkiye'de tehdit olarak görülmesine neden olduğunu

¹¹ Alexander Dugin, *Putin vs Putin: Vladimir Putin Viewed From the Right*, Arktos Media Ltd., United Kingdom, 2014, s. 118-119.

¹² John Berryman, "Geopolitics and Russian Foreign Policy", Andrei P. Tsygankov (der.), *Routledge Handbook of Russian Foreign Policy*, Routledge, New York, 2018, s. 67.

¹³ Kenneth Waltz, "Structural Realism after the Cold War", *International Security*, Cilt 25, Sayı 1, 2000, s. 33-34.

savunmaktadır¹⁴. Ancak Aktürk'ün neorealizmden kaynaklanan deterministik yaklaşımı, iki devletin Suriye meselesinde bir sonuca ulaşmak için neden uzlaşmaya çalıştığını açıklama noktasında yetersiz kalacaktır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında neorealist yaklaşıma göre devletler, dış politikalarını güvenlik üzerine kurgulamaktadır ve bu güvenlik ihtiyacı sistemdeki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Yapısal realizmde Rusya'nın Ukrayna müdahalesi, sistemdeki değişiklik ve güvenlik bağlamında değerlendirilmektedir. Ukrayna'nın Batı ile yakınlaşması şeklinde ortaya çıkan ve Rusya'nın güvenliğini tehdit eden sistemik değişiklik, Rusya'nın güç kullanımı ile sonuçlanmıştır¹⁵. Ayrıca böyle bir müdahalenin gerçekleşmesini sağlayan durum, Rusya'nın sahip olduğu materyal kapasitesidir. Bu doğrultuda neorealizm ve jeopolitik yaklaşım sistemik düzeyde incelemelerde bulunmakta ve Rusya-Batı mücadelesine odaklanmasının yanı sıra materyal kapasiteler üzerinden bir değerlendirme yapmaktadır. Ancak Walt'un da ifade ettiği üzere materyal kapasite ya da coğrafyadan ziyade algılanan niyetler, devlet davranışlarına dair daha net açıklamalar sunmaktadır¹⁶.

Çoğu zaman birlikte kullanılan iki yaklaşımdaki ortak sorun ise iç ve dış değişkenleri birlikte değerlendirmemesidir. Nitekim yapısal realizmin önemli isimlerinden Jack L. Snyder da bu noktaya değinmiştir. Ona göre yapısal realizm, güç ve çıkar kavramlarını vurgulaması noktasında doğru bir çizgideyken, gücün genişlemesinde önemli rol oynayan ve algıları şekillendiren ideoloji gibi iç faktörlerin rolünü göz ardı etmektedir¹⁷. Dolayısıyla yapısal realizm, jeopolitik yaklaşım ile güçlendirilebilse de yalnızca sistemik zorlamalara ve materyal kapasitelere odaklanarak fazla-basitleştirici açıklamalar geliştirmektedir. Jeopolitik ve yapısal realist yaklaşımların yalnızca sistem düzeyindeki açıklamaları, Rus iç siyaseti ve devletin dış politik tercihleri arasındaki ilişkiyi göz ardı etmektedir. Neoklasik realizm ise devlet davranışlarını açıklarken sistemik baskıları birim

¹⁴ Şener Aktürk, "Türkiye'nin Rusya ile İlişkilerinin Yükselişi ve Gerilemesi, 1992-2015: Neorealist Bir Değerlendirme", Gencer Özcan, Evren Balta & Burç Beşgül (der.), *Kuşku ile Komşuluk: Türkiye ve Rusya İlişkilerinde Değişen Dinamikler*, İletişim, İstanbul, 2017, s. 130, 145.

¹⁵ Elias Götz, "Neorealism and Russia's Ukraine Policy, 1991-Present", s. 302.

¹⁶ Stephen M. Walt, *The Origins of Alliances*, s. vii.

¹⁷ Jack Snyder, *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition*, Cornell University Press, New York, 1991, s. 19.

düzeyinde inceleyen birleştirici bir yaklaşım benimseyerek yapısal realizmin hatasından uzaklaşmıştır.

2.3. İNŞACI YAKLAŞIM

Rus dış politikasını açıklarken kullanılan yaklaşımlardan bir diğeri de inşacılıktır. Rus dış politikasına yönelik inşacı açıklamalar sıklıkla kimlik, tarihsellik, uluslararası tanınma ve imaj gibi kavramlara odaklanmaktadır. Buradaki temel hedef, devletin kara kutu olmaktan çıkarılmasıdır¹⁸. Ancak İnşacı yaklaşım bu noktada faydalı olmakla birlikte sistemsal uyarılara ve materyal kapasitelere yeterince odaklanmamaktadır. Andrei P. Tsygankov ve Matthew Tarver-Wahlquist inşacı teorinin, iç faktörlere odaklanması sayesinde devlet davranışlarını açıklama ve tahmin etme noktasında realizmden daha faydalı olduğunu iddia etmektedir¹⁹. Bu çalışmaya göre ise inşacı yaklaşımın devlet davranışlarını öngörmeyi öncelikli bir hedef olarak ele alması sorunlu olarak görülmektedir²⁰. Neoklasik realizm devlet davranışını incelerken sistemik faktörler ile iç faktörleri birleştirerek dış politikayı anlamaya çalışır. Başka bir deyişle bu çalışmada dış politikayı öngörmekten ziyade anlamlandırmaya çalışmak daha gerçekçi bir çaba olarak görülmektedir.

Tarihselci bir bakış açısı ile süreci anlama çabasıdan dolayı inşacı yaklaşımın, realizmden daha açıklayıcı olduğu düşünülmektedir. Tsygankov ve Tarver-Wahlquist'e göre neoklasik realizmdeki sorun, teorinin devlet davranışını incelerken tarihsel faktörlere değil, uluslararası sistemin yapısına odaklanıyor olmasıdır²¹. Bu bağlamda inşacı yaklaşımın, devletlerin uluslararası sistemdeki davranışlarını ve çıkarlarını düşünsel faktörler üzerinden tanımladığı söylenebilir²². Her ne kadar devlet davranışının anlaşılması adına düşünsel faktörler ya da tarihsellik önemli olsa da materyal kapasitelere ve sistemdeki değişikliklere yeterince önem verilmemesi yanlış sonuçlara ulaşılmasına sebep olabilecektir. Bu noktada

¹⁸ Valentina Feklyunina, "International Norms and Identity", s. 6.

¹⁹ Andrei P. Tsygankov & Matthew Tarver-Wahlquist, "Duelling Honors: Power, Identity and the Russia-Georgia Divide", *Foreign Policy Analysis*, Cilt 5, Sayı 4, 2009, s. 308.

²⁰ İnşacılık, yekpare bir teori değildir ve bununla bağlantılı olarak farklı çalışmalarda farklı vurgular görülebilmektedir. Bu çalışmadaki tahmin etme amacına yönelik eleştiri, Tsygankov ve Tarver-Wahlquist'in savunduğu görüşe yöneliktir.

²¹ Andrei P. Tsygankov & Matthew Tarver-Wahlquist, "Duelling Honors: Power, Identity and the Russia-Georgia Divide", s. 316.

²² Samuel Barkin, "Realist Constructivism", *International Studies Review*, Cilt 5, Sayı 3, 2003, s.326.

Rusya üzerinden verilecek bir örnek, yapılan eleştiriyi daha anlaşılır hale getirecektir.

Neoklasik realizm araştırmalara, sistemsel baskıların etkin olduğu görüşü ile başlar. Bu bağlamda Gürcistan ve Ukrayna müdahalelerinde Batı yanlısı rejimler kurulması ihtimalinin Rusya'yı harekete geçirdiğini savunmak yanlış olmayacaktır. İnşacılık ise Ukrayna meselesinde tarihselliği ön planda tutarak müdahale edilen yerlerin tarihsel anlamda Rusya ile irtibatlı olduğunu savunacaktır. Gerçekten de iki ülkeye de yapılan müdahalelerde bu durum göz ardı edilemez. Diğer bir ifade ile inşacılığa göre Rusya'yı, sistemsel zorlamalardan -sınırında NATO ya da AB'nin bulunacak olması ihtimalinden- ziyade, tarihsel bağ harekete geçirmektedir. Fakat bu yaklaşımda, Rusya'nın Ukrayna'ya neden daha önce ya da daha sonra değil de 2014 yılında müdahale ettiği sorusuna cevap bulunamamaktadır.

Tarihsel bağdan hareketle inşacılık, müdahalenin kimlik ile alakalı olduğunu savunmaktadır. Öyle ki inşacı yaklaşım kimliğin, Rus karar alıcılarının politikalarını sınırlandırdığını iddia etmektedir²³. Bu ifade doğru olmakla birlikte, yapılan müdahalelerin materyal kapasitelerden bağımsız düşünülmesi zordur. Nitekim Rusya'nın, Ukrayna'nın tamamına askerî müdahalede bulunmamasının nedeni materyal kapasitesi ile alakalıdır. Buna ek olarak tarihsellik materyal faktörlerden daha ön planda değildir. Ukrayna'nın NATO üyeliği ya da Batı ile bütünleşmesi eskiden beri konuşuluyor olmasına rağmen Rusya bir müdahalede bulunmamıştır. Benzer şekilde Polonya NATO'ya üye olduğunda Rusya'nın Gürcistan ya da Ukrayna'dakine benzer bir müdahalede bulunmaması -her ne kadar bu meselede kimlik önemli bir faktör olsa da- yine materyal kapasitesi ile ilgiliydi. Kısacası inşacı yaklaşım, materyal kapasitelere yeterince odaklanmadığı için devletlerin dış politikasının değerlendirilmesi noktasında oldukça sınırlı kalmaktadır²⁴. Açıkçası inşacı yaklaşım, yapısal realizmin hatasını görmüş ve devlet davranışının açıklanabilmesi için iç faktörlere odaklanılması gerektiğini ortaya koymuştur. Ancak devlet davranışlarına yönelik öngörüde bulunma amacı ve sistemik uyarılar ile

²³ Valentina Feklyunina, "International Norms and Identity", s. 10.

²⁴ Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro & Steven E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, s. 7.

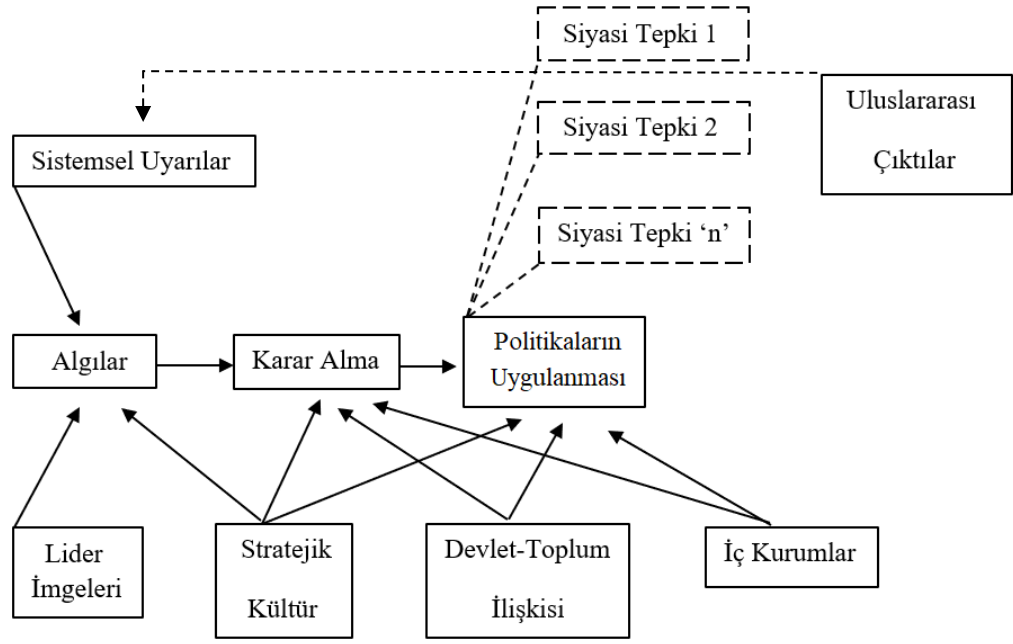
materyal kapasitelere gerektiği kadar odaklanmaması teorisinin temel eksikliklerini teşkil etmektedir.

Toparlamak gerekirse devletlerin dış politika çıktıları bir tablo olarak ele alındığında yapısal realizmin, kâğıdın boyutlarına ve içene yerleştirildiği çerçeveye odaklandığı, inşacı yaklaşımın ise kâğıtta kullanılan boyaya ya da fırça türlerine odaklandığı savunulabilir. Ancak iki yaklaşım da tabloyu bir bütün olarak incelememektedir. Neoklasik realizm ise dış politika çıktılarını açıklarken bu eksikliği doldurmayı amaçlamaktadır. Temelde jeopolitik, neorealist, inşacı ve liberal yaklaşımların ortak eksikliği, dış politikayı yetersiz sayıdaki değişken üzerinden açıklama çabalarıdır. Rus dış politikasına dair neoklasik realizmin iddiası ise faktörlerden yalnızca bir tanesine odaklanan ve diğerleri ile ilgilenmeyen yaklaşımların oldukça eksik kaldığıdır²⁵. Ayrıca genellemelerden kaçınması ve her olayı tek başına ele alması, neoklasik realizmin açıklayıcı gücünü artırmaktadır.

2.4. NEOKLASİK REALİZM VE İNŞACI TEORİ

Klasik realizm, devlet davranışının nedenini insan doğasında aramaktayken, yapısal realizm sistemik baskılara ve devletin, sahip olduğu materyal kapasiteye göre sistemde nasıl konumlandığına odaklanmaktadır. Her ikisi de devletler arası ilişkilerin anlaşılması adına basitleştiren ve genelleştiren yaklaşımlar oldukları için farklı dış politika tercihlerini anlama noktasında yeterli düzeyde açıklayıcı değildirler. Neoklasik realizmde ise dış politika çıktıları ara değişkenler üzerinden analiz edilerek daha kapsamlı bir açıklama ortaya koyma amacı güdülmektedir.

²⁵ Elias Götz, "Putin, the State and War: The Causes of Russia's Near Abroad Assertion Revisited", *International Studies Review*, Cilt 19, Sayı 2, 2017, s.248.

Şekil 3: Neoklasik Realizme Göre Dış Politikanın Oluşumu

Kaynak: Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro & Steven E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, Oxford University Press, 2016, s. 59.

Şekil 3'te görüldüğü üzere bir dış politika teorisi olan neoklasik realizm, devletin belirli bir davranışını -dış politika çıktısı- anlamak adına, diğer realist yaklaşımlara kıyasla daha karmaşık bir yol izlemektedir. Teori, lider algılarının karar alma süreçlerini etkilediği iddiasındadır. Lider algıları ise sistemdeki gelişmelerden etkilendiği gibi, daha önce açıklanmış olan diğer ara değişkenler tarafından da şekillenmektedir. Dolayısıyla neoklasik realizm, bir dış politika çıktısını anlamak adına tek düzeyli bir analizin hatalı olduğunu ve sistemselsel çıktılar ile ara değişkenlerin birlikte incelenmesi gerektiğini savunur. Fareed Zakaria'nın da belirttiği üzere bir devletin dış politikası analiz edilirken, sistemik ve iç faktörler birlikte ele alınmalıdır²⁶. Temelde bu düşünce, teorinin daha önce bahsi geçen birleştirici yaklaşımından kaynaklanmaktadır.

²⁶ Fareed Zakaria, "Realism and Domestic Politics: A Review Essay", *International Security*, Cilt 17, Sayı 1, 1992, s. 198.

Yukarıda yapılan açıklama, inşacı teorinin benimsediği yaklaşımı andırdığı için, NKR'nin kendisini inşacı teori karşısında nasıl konumlandığından bahsetmek gerekmektedir. Öyle ki iç ve algı gibi düşünsel faktörlere odaklanan NKR'nin, inşacı teorinin varlığından dolayı, gereksiz olduğu savunulan çalışmalar da bulunmaktadır²⁷. İnşacı teori de iç kurumlar, algı, stratejik kültür gibi konularla ilgilendiğinden dolayı, neoklasik realizmin bu yaklaşımdan nasıl ayrıldığı noktasında bir belirsizlik ortaya çıkmaktadır. Temelde iki ayrım söz konusudur. Birincisi inşacı yaklaşımların sistemi anlama çabasıdır. İnşacı teori, tıpkı realist ailede olduğu gibi sistemin anarşik yapıda olduğu kabul etmektedir. İnşacılığın bu konuya getirdiği farklılık ise 'değişim' vurgusu olmuştur. Sistem anarşik olsa da bu yapıya devletlerin sebep olduğu ve bu durumun değişebileceği savunulmuştur²⁸. Neoklasik realizm ise böyle bir tartışma ile ilgilenmemektedir çünkü bir sistem teorisi olma iddiasında değildir. Teorinin temel hedefi sistemin yapısının ne olduğunu ya da neye evrilebileceğini anlamaktan ziyade, bir devletin uluslararası sistemdeki davranışını anlamaktır.

Buna ek olarak neoklasik realizm, sistemde değişimin mümkün olduğunu savunan yaklaşımlara katılmamaktadır. Teori değişim konusunu hegemon ve meydan okuyan devletler üzerinden açıklar ve eğer barışçıl bir değişimden söz ediliyorsa bu, yalnızca hegemonun baskın rolünden gönüllü bir şekilde vazgeçmesi ile mümkündür. Teoriyi savunanlara göre bu durumun gerçekleşme ihtimalinin düşüklüğü, barışçıl bir değişimi 'neredeyse' imkânsız kılmaktadır²⁹. Bu doğrultuda neoklasik realizmin temsilcilerinin, sistemdeki savaşın devam edeceğine dair vurguları, teorinin realist gelenekte yer aldığına işaret etmektedir. Yine de değişimin 'neredeyse' imkânsız olduğu şeklindeki iddia, NKR'nin sistemin geleceğine dair kesin ifadelerden kaçındığını göstermektedir. Örneğin Korolev ve Portyakov ortak çalışmalarında Rusya-Çin ilişkisinin durağan olduğunu savunmuşlar ve bununla birlikte ilişkilerin değişmeyeceğine dair öngörü içeren bir iddiadan kaçınmışlardır³⁰. Bu doğrultuda

²⁷ Jeffrey W. Legro & Andrew Moravcsik, "Is Anybody Still Realist?", s. 34-39.

²⁸ Bkz: Alexander Wendt, "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics", *International Organization*, Cilt 46, Sayı 2, 1992, ss. 391-425.

²⁹ Jeffrey W. Taliaferro, Steven E. Lobell & Norrin M. Ripsman, "Is Peaceful Change in World Politics Always Desirable? A Neoclassical Realist Perspective", *International Studies Review*, Cilt 20, Sayı 2, 2018, s. 284.

³⁰ Alexander Korolev & Vladimir Portyakov, "China-Russia Relations in Times of Crisis: A Neoclassical Realist Explanation", *Asian Perspective*, Cilt 42, Sayı 3, 2018, s. 430-431.

NKR, kendisinden önceki realist yaklaşımlardan ve inşacı yaklaşımlardan ayrıldığı iddia edilebilir.

NKR ile inşacı teori arasındaki ikinci farklılık, yaklaşımların ağırlık verdiği konular ile alakalıdır. İnşacı yaklaşım ağırlıklı olarak tarihsellik ve kimlik konularını vurgulamakta ve materyal kapasite ile sistemik düzeyin önemini arka planda tutmaktadır. Bunun nedeni inşacı yaklaşımın, devlet davranışlarını anlama noktasında materyal kapasitelerin dağılımı üzerinden yapılan açıklamaları yetersiz görmesidir³¹. İki yaklaşım da düşünsel faktörleri kullanmakla birlikte NKR, materyal faktörlerin önemini ön planda tutarak inşacı yaklaşımdan farklı bir yerde konumlanmaktadır.

Bu noktada daha önce de bahsedilen Rusya'nın, Ukrayna müdahalesi inşacılık ile NKR arasındaki farkın anlaşılması adına faydalı bir örnek teşkil etmektedir. Sistemsel uyarı ve materyal kapasiteleri geri plana atan inşacı yaklaşım, Ukrayna meselesine tarihsellik ve kimlik üzerinden açıklamalar geliştirecektir. Ancak Ukrayna'nın NATO'ya üyeliği ya da Batı'ya entegre olma meselesi eskiden beri konuşuluyor olmasına rağmen Rusya, 2014'tekine benzer bir müdahalede bulunmamıştır. İki devlet arasındaki kimlik ve tarihsellik ilişkisi her dönem varlığını sürdürmesine rağmen 2014 yılında bir müdahale gerçekleşmesinin nedeni, Ukrayna'da Rusya yanlısı rejimin değişmesi şeklinde ortaya çıkan dış çevredeki gelişme ve Rusya'nın materyal kapasitesinin müdahalede bulunacak yeterlilikte olmasıdır. Bununla birlikte yapılan açıklama yapısal realist bir inceleme olarak ele alınmamalıdır. Elbette Ukrayna müdahalesi kimlik ve tarihsel ilişkiden³² bağımsız düşünülemez ancak sistem ve materyal kapasite konuları geri plana atılmamalıdır. Diğer bir ifade ile bir dış politika çıktısı incelenirken iç ve dış faktörler birlikte incelenmelidir.

Neoklasik realizm ve Rus dış politikasına dair verilen bilgilere ek olarak tezin devam eden bölümünde Ukrayna müdahalesi kararında etkili olan, sistemik faktör ile ara değişkenler incelenerek NKR'nin bir uygulamasını yapma amacı güdülmüştür.

³¹ Michiel Foulon, "Neoclassical Realism: Challengers and Briding Identities", s. 639.

³² NKR, tarihsellik ve kimlik konularını stratejik kültür bağlamında incelemektedir ve bu konuya üçüncü bölümde ele alınmıştır.

3. BÖLÜM:

NEOKLASİK REALİZM VE UKRAYNA MÜDAHALESİ:

VLADİMİR PUTİN FAKTÖRÜ

3.1. UKRAYNA’NIN ÖNEMİ

Ukrayna’nın Rusya açısından önemini kavrayabilmek için iki ülke arasındaki tarihsel ilişkiden bahsetmek faydalı olacaktır. Bugünkü Ukrayna topraklarının büyük bölümü 18. yüzyılda Rus İmparatorluğu’nun bir parçası haline gelmiştir¹. Rusya Federasyonu açısından kâğıt üzerinde de olsa egemen bir Ukrayna devletinin kuruluşu ancak SSCB’nin dağılışı ile mümkün olmuştur. SSCB’nin dağılışına kadar geçen birkaç yüzyıllık süreçte ise Ukrayna, Rus devletlerinin bir parçası olarak kalmıştır. Bugünkü Ukrayna, halkı kültürel ve lengüistik açıdan Ruslar ile bağlantılı olması hasebiyle Rus çarlar tarafından Rus topraklarının bir uzantısı olarak görülüyordu². Öyle ki 18. yüzyılda bu bölge ‘Küçük Rusya’ (*Malorossiya*), bölgede yaşayan halk ise ‘Küçük Ruslar’ (*Malorossiyan*) olarak isimlendiriliyordu³. Buradan hareketle günümüz Rusya’sındaki görüşün, 18. yüzyıldaki anlayıştan beslendiği iddia edilebilir. Örneğin Kırım’ın ilhakının birinci yıldönümünde Putin, “Rusya’da her daim Rusların ve Ukraynalıların tek bir halk olduğuna inandık. Ben halen öyle olduğuna inanıyorum.” ifadelerini kullanmıştır⁴. İleride tartışılacağı üzere Ukrayna’nın Rusya’dan bağımsız düşünülmediğine dair görüş Rus stratejik kültüründe önemli bir yer tutmakta ve Rus siyasi elitlerinin tercihlerinde etkili olmaktadır.

Çarlık Rusya, II. Yekaterina’nın hükümranlılığı sırasında 1774 Küçük Kaynarca Anlaşması ile bağımsız hale gelen Kırım’ı, 1783’te topraklarına katarak Ukrayna’nın güneyinde hâkimiyetini sağlamış oldu. Rus İmparatorluğu’nun Ukrayna’nın güneyine doğru genişlemesi neticesinde elde ettiği bu yeni bölge ‘Yeni

¹ Paul Robert Magocsi, *A History of Ukraine: The Land and its Peoples*, University of Toronto Press, Toronto, 2010, s. 279.

² Paul Kubicek, *The History of Ukraine*, Greenwood Press, Westport, 2008, s. 45.

³ Ukrayna’nın ‘Küçük Rusya’ şeklinde isimlendirilmesinin nedeni imparatorluğun, ‘Büyük Rusya’ (*Great Russia*) olarak görülmesinden kaynaklanmaktaydı. Roman Solchanyk, *Ukraine and Russia: The Post-Soviet Transitions*, Rowman & Littlefield Publishers, New York, 2001, s. 6.

⁴ Denys Kiryukhin, “Russia and Ukraine: The Clash of Conservative Projects”, *European Politics and Society*, Cilt 17, Sayı 4, 2016, s. 447.

Rusya' (Novorossiya) olarak görülüyordu⁵. Bununla birlikte Novorossiya'nın Ruslaştırılması amacıyla bölgede çeşitli reform faaliyetleri başlatıldı. İmparatorluğun bu çabası ise Küçük Rusların, Büyük Rus kültürüne kavuşmasını sağlama hedefinden kaynaklanıyordu⁶. Netice itibari ile Ukrayna 18. yüzyıldan 20. yüzyılın sonuna kadar Rus devletlerinin hâkimiyeti altında kalmıştır. Her ne kadar günümüzde egemen bir devlet olsa da Rusya tarafından gelen bazı hamleler ülkenin, Rus devleti nezdinde halen bağımsız olarak görülmediğini düşündürmektedir. Bu durumun gerekçesini ortaya koymak açısından Ukrayna'nın Rusya açısından önemine değinmek gerekmektedir.

Her şeyden önce Ukrayna, Rusya'nın güvenliği için büyük önem teşkil etmektedir. Jeopolitik yaklaşımlarda da iddia edildiği üzere Rusya daha ileri kazanımlar ile önceki kazanımlarını korumaya çalışmaktadır. Tarihsel açıdan bakıldığında Ukrayna, merkezi Rusya'nın korunmasını sağlamak açısından oldukça önemlidir. Napolyon Fransa'sı, Alman İmparatorluğu ve Nazi Almanyası tarafından yapılan saldırılarda Ukrayna, stratejik öneme sahip bir tampon bölge görevi görmüştür⁷. Öyle ki Ukrayna (*Ukraina*) kelimesi Rusça kökenli olup, 'sınır/uç ülkesi' anlamına gelmektedir⁸. Bu sebeple Rusya, bölgeyi tehdit olarak görülen yapılardan uzak tutmaya çalışmaktadır ve 2014 Ukrayna müdahalesi bunun en bariz örneğidir. Nitekim Rusya Federasyonu, eski Sovyet coğrafyasındaki etkinliğini korumayı bir ulusal güvenlik meselesi olarak görmektedir. Kısacası Jeanne L. Wilson'ın ifadesi ile Ukrayna, "Rusya için varoluşsal bir zorunluluktur"⁹.

Tampon bölge olmasının yanı sıra Rusya açısından Ukrayna, Kırım yarımadasından dolayı da önemlidir. Osmanlı ile imzalanan Küçük Kaynarca Anlaşması, Rus İmparatorluğu'nun Karadeniz'deki varlığını güçlendiren bir gelişme olmuştur¹⁰. 1783'te Kırım'ın Rus İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelmesi ile Rusların Karadeniz hâkimiyeti oldukça güçlenmiştir. Sivastopol'daki askerî limanı

⁵ Paul Kubicek, *The History of Ukraine*, s. 52.

⁶ A.g.e., s. 54-55.

⁷ John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis is the West's Fault: The Liberal Delusions that Provoked Putin", *Foreign Affairs*, Cilt 93, Sayı 5, 2014, s. 81.

⁸ Oktay Bingöl, "Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörülleri", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt 11, Sayı 41, 2014, s. 22.

⁹ Jeanne L. Wilson, "The Russian Pursuit of Regional Hegemony", *Rising Powers Quarterly*, Cilt 2, Sayı 1, 2017, s. 8.

¹⁰ Paul Robert Magocsi, *A History of Ukraine: The Land and its Peoples*, s. 289-290.

ile Kırım, Rus devletlerinin Karadeniz hâkimiyeti için her dönem önemini korumuştur. Nitekim Rusya, SSCB'nin dağılışı ile Ukrayna'yı kaybetmesine rağmen Karadeniz'deki hâkimiyetini mümkün olduğunca yüksek tutmaya çalışmıştır. Bu durumun en temel göstergesi, Sivastopol şehrindeki Rus askerî üssüdür. İlhakın ardından ise Rusya'nın Karadeniz'deki gücü önemli derecede artmıştır. Öyle ki bu üs sayesinde Rusya'nın, Moldova, Bulgaristan, Romanya, Türkiye ve Güney Kafkasya'ya yönelik bir ileri karakol kazandığı söylenebilir¹¹. Dolayısı ile Karadeniz'deki Rus varlığı ve gücünün Kırım'a bağlı olduğu iddia edilebilir.

Bahsedilenlere ek olarak Kırım'ın demografik yapısı da Rusya açısından bölgenin önemli görülmesine neden olmaktadır. 18. yüzyılda Çarlık Rusyası, bugünkü Ukrayna topraklarındaki etkinliğini artırmak adına bölgenin idaresinde, nüfusunda, toprak sisteminde ve kültürel alanlarda reformlar yapmıştır. Kırım halkı yapılan düzenlemelerden önemli derecede etkilenmiştir. Bu politikalar neticesinde üzerlerinde sistematik bir baskı hisseden Kırım Tatarlarının birçoğu göç etmek durumunda kalmıştır. Aynı dönemde Çarlık yönetimine karşı gelen mirzalar (aristokratlar) ve din adamları sürgün edilmiştir¹². Buna ek olarak Kırım Harbi sonrasında müttefikler ile işbirliği yaptıkları gerekçesiyle baskı gören Kırım Tatarlarının büyük bir kısmı Kırım'dan Osmanlı Devleti'ne göç etmiştir¹³. Rus devletlerinin Kırım Tatarlarına yönelik politikaları sonucunda bölgede yaşayan nüfus oldukça azalmıştır. 1944 yılında ise yarımada kalan Kırım Tatar nüfusunun tamamı Hitler ile işbirliği yaptıkları gerekçesi ile Orta Asya'ya sürülmüşlerdir.

Çarlık ve Sovyet yönetimlerinin izlediği bu gibi politikalar neticesinde Kırım'daki Tatar nüfusunun yerini Rus nüfusu almaya başlamıştır. Öyle ki 2001'de Ukrayna'da yapılan nüfus sayımına göre Kırım'daki Rus nüfusu %58,32 iken Tatarlar, nüfusun yalnızca %12,1'ini oluşturmaktadır¹⁴. Kısacası Kırım'daki demografik yapıda Ruslar, Kırım Tatarları ve Ukrainlere oranla daha büyük bir yer

¹¹ Steven Blockmans, "Crimea and the Quest for Energy and Military Hegemony in the Black Sea Region: Governance Gap in the Contested Geostategic Zone", *Southeast European and Black Sea Studies*, Cilt 15, Sayı 2, 2015, s. 180.

¹² Hayri Çapraz, "XIX. Yüzyılda Çarlık Rusya'sının Kırım Politikası", *Karadeniz Araştırmaları*, cy., Sayı 11, 2006, s. 59-60, 62.

¹³ Hakan Kırımlı, "Kırım'dan Türkiye'ye Kırım Tatar Göçleri", (Çevrimiçi) <http://www.kirimdernegi.org.tr/temel-bilgiler/kirim-dan-turkiye-ye-kirim-tatar-gocleri>, 19.02.2019.

¹⁴ "Population of Crimea", *Crimea Historical Society*, (Çevrimiçi) <http://www.crimeahistory.org/population-of-crimea/>, 17.01.2019.

teşkil etmektedir ve bu durum, ilhaktaki olduğu gibi Rusya'nın dış politika hamlelerini meşrulaştırmasında önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Rusya Federasyonu da geçmişteki yönetimlerden farklı davranmamış ve 2014 yılında Kırım Tatarlarının önemli bir kısmını yarımadadan ayrılmaya zorlamıştır. Örneğin Nisan 2014'te Kırım Tatarlarının lideri Mustafa Abdülcemil Kırımoglu'nun Rusya'ya girişi yasaklanmıştır¹⁵. Bu karar Kırımoglu'nun 17 Mart'tan itibaren Rusya'nın bir parçası sayılan Kırım'a girişini engellemiştir.

Ukrayna'nın Rusya için bir diğer önemi ise bölgedeki enerji ticaretidir. Öyle ki AB'nin 'Avrupa Komşuluk Politikası' kapsamında Ukrayna ile görüşmelere başlaması ve Ukrayna'yı önemli bir ortak olarak görmesinin başlıca sebebi ülkenin, Avrupa ülkeleri için enerji ulaşım koridoru olmasıdır. Rusya'ya siyasi ve ekonomik anlamda büyük katkı sağlayan doğalgazın önemli bir kısmı Ukrayna üzerinden Avrupa'ya ulaştırılmaktadır.

Brzezinski Rusya'nın, Ukrayna olmadan büyük oranda bir Asya gücü olarak kalacağını iddia etmiştir¹⁶. Esasen devlet başkanı Putin Rusya'nın, Asya gücü olmasının yanı sıra bir Avrupa gücü de olduğunu düşünmektedir¹⁷. Nitekim başkanlığının ilk yıllarında yaptığı bir konuşmasında, "Rusya'nın kültürü ve onun temelinde yatan değerler, onu Avrupa uygarlığına bağlar ancak bizler elbette Asya'dayız" diyerek bu düşüncesini ortaya koymuştur¹⁸. Kısacası Rusya'nın Avrupalı kimliğinin belirginleşmesi, ülkenin Ukrayna ile olan birlikteliğine bağlıdır.

Toparlamak gerekirse Ukrayna, Rusya Federasyonu açısından tehditlere karşı bir ileri karakol olmasının yanı sıra Karadeniz hâkimiyeti için gerekli bir bölge olarak görülmüştür. Bunun yanı sıra Kırım'daki demografik yapı, Rusya açısından sadece kültürel bir bağ oluşturmamış gerektiğinde askerî ve siyasi bir koz olarak da kullanılmıştır.

¹⁵ "Mustafa Abdülcemil Kırımoglu Kırım'a Geliyor", *Kırım Haber Ajansı*, 2 Mayıs 2014, (Çevrimiçi) <http://old.qha.com.ua/tr/siyaset/mustafa-abdulcemil-kirimoglu-kirim-a-geliyor/132039/>, 19.05.2019.

¹⁶ Zbigniew Brzezinski, *The Grand Chessboard: American Primacy and its Geostrategic Imperatives*, Basic Books, New York, 1997, s. 46.

¹⁷ Licinia Simao, "Do Leaders Still Decide? The Role of Leadership in Russian Foreign Policymaking", s. 490.

¹⁸ Michel Eltchaninoff, *Putin'in Aklında Ne Var?*, Çeviren: Melike Işık Durmaz, İletişim, İstanbul, 2017, s. 90.

3.2. UKRAYNA'DAKİ GELİŞMELER

Avrupa Birliği, kuruluşundan bu yana 5 genişleme süreci geçirmiş ve 2004 yılında 10 ülkenin katılımı ile birlik, en kapsamlı genişlemesini yaşamıştır¹⁹. İlerleyen yıllarda 'Avrupa Komşuluk Politikası' doğrultusunda Ukrayna ile de görüşmeler başlamıştır. 21 Kasım 2013'te Litvanya'nın başkenti Vilnius'ta düzenlenen 'Doğu Ortaklığı Zirvesi'nde dönemin Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç, AB ile ortaklık anlaşması imzalamaktan son anda vazgeçmiş ve olayın ertesi günü muhalif gruplar Kiev'de sokağa çıkarak protesto gösterilerine başlamıştır²⁰. 24 Kasım'dan itibaren ise olaylar iyice şiddetlenmiştir. Gösterilerin polis tarafından şiddet ile bastırılmaya çalışılması ve Aralık 2013'te Rusya ile 15 milyar dolarlık kredi için el sıkışılması muhalif duyguları iyice kabartmıştır²¹. Muhalifler ile hükümet yanlıları arasında bir orta yol bulunamaması neticesinde ülkedeki Rusya ve Batı yanlıları çatışmaya başlamıştır.

Krizi siyasi yollarla çözemeyen ve 21 Şubat 2014 gecesi Ukrayna'dan ayrılarak Rusya'ya sığınan Yanukoviç, Ukrayna Parlamentosu tarafından azledilmiş ve yerine Oleksandr Turçinov getirilerek geçici bir hükümet kurulmuştur. Turçinov'un, geçici başkanlığı süresince Ukrayna'daki karışıklık şiddetli bir şekilde devam etmiştir. Bununla birlikte bu süreçte Kiev, devletin önemli noktalarındaki kontrolünü yitirmiştir. Örneğin 25 Şubat'ta Sivastopol Şehir Konseyi'nin başına Rus yanlısı olduğu bilinen iş adamı Aleksey Chalyi geçmiştir. Bu olayın ertesi günü ise Kiev'deki geçici hükümet, Ukrayna'nın Özel Polis Kuvvetleri'ni (*Berkut*) Meydan göstericilerine ateş açmakla suçlamıştır. Bunun üzerine Chalyi, Rusya yanlılarından oluşan *Berkut* güçlerini Kırım'a davet etmiştir. 27 Şubat'tan itibaren ise Kırım'da *Berkut* ile birlikte Rusya'ya ait askerî unsurlar da görülmeye başlanmış ve

¹⁹ Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, "Genişlemenin Tarihçesi", (Çevrimiçi) <http://www.ab.gov.tr/264.html>, 01.01.2019.

²⁰ Nerdun Hacıoğlu, "Ukrayna Nasıl İç Savaşın Eşiğine Geldi", *Hürriyet*, 23 Ocak 2014, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/ukrayna-nasil-ic-savasin-esigine-geldi-25633854>, 01.01.2019.

²¹ Vügar İmanbeyli, "Ukrayna-Kırım Krizinin Yerel, Bölgesel ve Küresel Boyutları", *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, (Çevrimiçi), <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/ukrayna-kirim-krizinin-yerel-bolgesel-ve-kureselboyutlari/3708>, 01.05.2017.

yarımadaya giriş çıkışları kontrol etmek adına bölgenin önemli noktaları kapatılmıştır²².

2014 yılı içerisinde yapılan seçimler neticesinde Petro Poroşenko 25 Mayıs'ta cumhurbaşkanlığı görevini üstlenmiştir. Batı yanlısı olduğu bilenen Poroşenko'nun Ukrayna'nın başına geçmesi, Putin tarafından 'faşist bir darbe' olarak nitelendirilmiştir²³. Ülkede yaşanan gelişmeler sonucunda Ukrayna'nın doğusunda ve Kırım'da maskeli, ağır silahlı, üniformasında herhangi bir rütbe ya da devlet bayrağı bulunmayan ve Rus silahlı kuvvetlerinin bir parçası olmadıklarını iddia eden askerî birlikler ortaya çıkmıştır. Rusya çıkarına, özellikle Ukrayna'nın doğusunda ve Kırım'da, Batı yanlılarına karşı mücadele eden bu birlikler, 'küçük yeşil adamlar' (*zelyoniye çelovečki*) olarak adlandırılmışlardır²⁴.

Mart 2014'te düzenlenen bir basın konferansında küçük yeşil adamlar ile alakalı olarak bir gazeteci, üniformaların Rus askerî üniformalarına oldukça benzediğini belirterek, bu birliklerin Rus ordusuna bağlı olup olmadıklarını sormuştur. Putin ise bu üniformaların eski Sovyet ülkelerindeki herhangi bir mağazadan satın alınabileceğini ve küçük yeşil adamların Rus ordusuna bağlı olmadığını ifade etmiştir²⁵. Her ne kadar herhangi bir ülkeye bağlı olmadıklarını iddia etseler de bu birliklerin Rus askerî donanımına sahip olması, Ukrayna'nın doğusunda ve Kırım'daki ayrılıkçılara destek vermesi gibi gelişmeler Rusya'nın bölgeye müdahale ettiğini gösteriyordu. Bununla birlikte Donetsk ve Luhansk'taki resmî dairelerin 'küçük yeşil adamlar' tarafından ele geçirilmiş ve Rusya yanlıları kısa zaman içerisinde bölgedeki kontrolü sağlamıştı²⁶. Ayrıca bu iki şehrin

²² Elizabeth A. Wood, William E. Pomeranz, E. Wayne Merry, "Chronology: The War in Crimea and Ukraine", Elizabeth A. Wood, William E. Pomeranz, E. Wayne Merry (der.), *Roots of Russia's War in Ukraine*, Columbia University Press, Washington, 2016, s. xiii.

²³ Ivan Katchanovski, "Crimea: People and Territory Before and After Annexation", Agnieszka Pikulicka-Wilczewska & Richard Sakwa (der.), *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives*, E-International Relations, Bristol, 2016, s. 81.

²⁴ 'Küçük yeşil adamlar' birçok kaynakta *little green men* olarak adlandırılmakla birlikte bazı yerlerde kibar insanlar (*polite people/men*) olarak da isimlendirilmektedir. Bkz: Roland Oliphant, "Ukraine Crisis: 'Polite People' Leading the Silent Invasion of the Crimea", *The Telegraph*, 2 Mart 2014, (Çevrimiçi) <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10670547/Ukraine-crisis-Polite-people-leading-the-silent-invasion-of-the-Crimea.html>, 03.01.2019, Bkz: Marta Dyczok, "The Ukraine Story in Western Media", Agnieszka Pikulicka-Wilczewska & Richard Sakwa (der.), *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives*, s. 190.

²⁵ Kremlin, "Vladimir Putin Answered Journalists' Questions on the Situation in Ukraine", 4 Mart 2014, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20366>, 19.05.2019.

²⁶ Marta Dyczok, "The Ukraine Story in Western Media", s. 190.

bağımsızlıklarını ilan etmesi ve 11 Mayıs 2014'te Rusya'ya bağlanmak için referanduma gitmesi de akıllara Rus müdahalesini getiriyordu. Nitekim Putin krizin ilk zamanlarında Ukrayna'da Rus birliklerinin bulunduğunu reddetse de müdahaleden yaklaşık 1 yıl sonra ülkedeki Rus askerî varlığını kabul etmiştir²⁷.

Batı ile yakınlaşma çabasının bir sonucu olan Rus müdahalesi ile Ukrayna, yalnızca iki şehrindeki kontrolü değil, Kırım yarımadasını da kaybetmiştir. Ukrayna'daki gelişmeler neticesinde Rusya, Kırım'ın çoğunluğunu oluşturan Rusları bahane göstererek, diğer bir ifade ile koruma sorumluluğu (*Responsibility to Protect* - R2P) kapsamında 27 Şubat 2014 itibariyle üstü kapalı bir işgal girişimi başlatmıştır. İşgal neticesinde Kırım'ın kontrolü sağlanmış ve 1 Mart'ta Kırım Parlamentosu'nun başına Sergey Aksyonov geçmiştir. Bu gelişmenin ardından Aksyanov'un başını çektiği Kırım'daki otorite 6 Mart 2014'te Putin'den resmî bir istekte bulunarak Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasını talep etmiştir²⁸. Kırım Parlamentosu'nun Rusya'ya bağlanma yönündeki isteği, Rusya Federasyon Konseyi ve Rus Parlamentosu tarafından kabul edilmiş ve 17 Mart 2014'te Kırım ilhak edilmiştir²⁹. İlhak 16 Mart 2014'te, Kırım halkının %83,1'inin katıldığı ve %96,77 oranında Rusya'ya bağlanma yönünde karar çıktığı ifade edilen bir referandum aracılığı ile mümkün olmuştur³⁰. Ancak Ukrayna Anayasası'nın 73. maddesine göre: "Ukrayna'da sınır değişiklikleri ile ilgili meseleler tüm Ukrayna'nın katıldığı bir referandum ile karara bağlanır." hükmü yer aldığından ötürü, yapılan referandum geçersizdir³¹. Yine de Kırım'ın, Rusya'ya bağlanmasının meşrulaştırılması adına Putin, BM Sözleşmesi'ne referansta bulunmuş ve Rusya'ya bağlanma yönündeki kararın, Kırım'ın öz belirtim (*self-determinasyon*) hakkı olduğunu ifade etmiştir³². Diğer bir ifade ile Rusya hem Kırım'a müdahale kararında hem de Kırım'ın ilhakında uluslararası kuralları bir meşrulaştırma aracı

²⁷ Shaun Walker, "Putin Admits Russian Military Presence in Ukraine for First Time", *The Guardian*, 17 Aralık 2015, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/world/2015/dec/17/vladimir-putin-admits-russian-military-presence-ukraine>, 28.01.2019.

²⁸ Elizabeth A. Wood, William E. Pomeranz, E. Wayne Merry, "Chronology: The War in Crimea and Ukraine", s. xiii.

²⁹ Gwendolyn Sasse, "Revisiting the Annexation of Crimea in 2014: What it was and What it was not", *Centre for East European and International Studies*, 15 Mart 2017, (Çevrimiçi) <https://en.zois-berlin.de/publications/zois-spotlight-2017/zois-spotlight-12017/>, 03.04.2019.

³⁰ "Kırım Kararını Verdi", *Habertürk*, 17.03.2014, (Çevrimiçi) <https://www.haberturk.com/dunya/haber/930256-kirim-kararini-verdi>, 26.04.2019.

³¹ ABD Adalet Bakanlığı, "Constitution of Ukraine", 8 Kasım 2013, (Çevrimiçi) https://www.justice.gov/sites/default/files/eoir/legacy/2013/11/08/constitution_14.pdf, 26.04.2019.

³² Kremlin, "Address by President of the Russian Federation", 18 Mart 2014, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>, 03.12.2018.

olarak kullanmıştır. Kırım'ın Rusya'ya bağlanması şeklinde ortaya çıkan bu gelişme, eski Sovyet bölgesinin Rusya'dan ayrı düşünülmediğinin önemli bir göstergesidir. Öyle ki dönemin Devlet Duma Başkanı Sergey Narişkin Kırım'daki referanduma yönelik açıklamasında Kırım'ı Rusya'nın değil, 1991'de Ukrayna'nın ilhak ettiğini savunmuştur³³.

Kısacası Ukrayna'nın, tehdit olarak görülen Batı ile yakınlaşması şeklinde ortaya çıkan sistemsal baskı Rusya'yı harekete geçiren faktör olmuştur. Nitekim Rusya, eski Sovyet coğrafyasında olası bir ABD varlığını istememektedir³⁴ ve 2008'de Gürcistan'a müdahale ederek NATO'nun ya da daha genel anlamda Batı'nın, eski Sovyet bölgesine yayılmasının kabul edilemez olduğunu göstermiştir³⁵. Ukrayna'ya yapılan müdahale bu tavrın devam ettiğini göstermektedir. Bu doğrultuda Rusya'nın, Ukrayna müdahalesi ile Batı'yı yeniden uyardığı iddia edilebilir. Yapılan müdahale, Ukrayna'nın Batı ile yakınlaşmasını önlemiş olsa da Rusya'ya yakınlaşması ihtimalini de tamamen ortadan kaldırmış gibi görünmektedir. Nitekim müdahalenin ardından yapılan seçimde iktidara Batı yanlıları gelmiştir. Bununla birlikte Kırım'ın ilhaki ile birlikte bölgedeki Rus etnik yapısının Ukrayna'dan koparılması, Kiev'e karşı kullanılabilecek siyasi bir aracın ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir³⁶. Buradan hareketle müdahalenin Rusya'ya faydadan çok zararı olduğunu ve hatta Putin'in gelecekte 'Ukrayna'yı kaybeden lider' olarak adlandırılacağını iddia edenler de bulunmaktadır³⁷.

Müdahaleye rağmen Rusya'ya yanaşmayı kabul etmediğinden dolayı Rusya Başbakanı Dmitriy Medvedev, sanayide kullanılan hammaddelerin yanı sıra tarımsal ürünler ve gıda ürünlerinin Rusya'ya girişinin yasaklandığını duyurarak Ukrayna'ya uygulanan yaptırımların genişletileceğini açıklamıştır³⁸. Ukrayna ise müdahalenin ardından doğrudan gaz ithalatının durdurulması ve iki ülke arasındaki hava trafiğinin

³³ Halya Coynash, "Russia Accuses Ukraine of 'Annexing' the Crimea", *The Kharkiv Human Rights Protection Group*, 13 Haziran 2014, (Çevrimiçi) <http://khpg.org/en/index.php?id=1402487089&w=Sergei+Naryshkin>, 01.01.2019.

³⁴ Dmitri Trenin, "Modernizing Russian Foreign Policy", *Russian Politics & Law*, Cilt 49, Sayı 6, 2011, s. 11.

³⁵ Hélène Carrère D'Encausse, *İki Dünya Arasında Rusya*, s. 257.

³⁶ Kimberly Marten, "Putin's Choices: Explaining Russian Foreign Policy and Intervention in Ukraine", *The Washington Quarterly*, Cilt 38, Sayı 2, 2015, s. 190.

³⁷ Ian Bremmer, "Putin Won but Russia is Losing", *Time*, 2 Nisan 2018, s. 39.

³⁸ "Rusya'dan Ukrayna'ya 'Yaptırım'", *CNN Türk*, 29 Aralık 2018, (Çevrimiçi) <https://www.cnnturk.com/dunya/rusyadan-ukraynaya-yaptirim>, 05.01.2019.

kısıtlanması şeklinde ortaya çıkan yaptırımlar ile Rusya'ya yönelik tavrını ortaya koymuştur³⁹. Buna ek olarak Poroşenko, Ukrayna'yı Rus işgalinden kurtardıktan sonra Kırım'daki Rus askerî üssünün kapatılacağını ve bu üsse izin veren maddenin anayasadan çıkarılacağını duyurmuştur⁴⁰. Bir diğer ifade ile yapılan müdahale, Ukrayna ile Rusya arasındaki diplomatik bağların neredeyse kopmasına ve iki ülke arasında uzun süreli ve gerilimli bir ilişkinin doğmasına neden olmuştur.

İlişkilerin bu seyri, iki devletin son dönemde Azak Denizi'nde yaşadığı gerginliklerin de kaynağını oluşturmaktadır. Rusya 25 Kasım 2018'de karasularını ihlal ettiği gerekçesi ile Kerç Boğazı'ndan Azak Denizi'ne geçmeye çalışan Ukrayna donanmasına ait 3 gemiyi alıkoymuştur⁴¹. Olayın ardından Poroşenko, Ukrayna'daki milis güçlerin sayısının artmasını engellemek adına 16-60 yaş arası Rus erkeklerin ülkeye girişini yasaklamıştır⁴². Rusya ile Ukrayna arasında 2003'te imzalanan anlaşmaya göre Kerç Boğazı'ndan geçiş ve Azak Denizi'nin kullanımı iki devletin ortak kullanımına bırakılmıştır⁴³. Hukuken Rusya'nın yaptığı müdahale meşru değildir ancak daha önce belirtildiği üzere Rusya bu coğrafyayı kendi parçası olarak görmektedir.

³⁹ “Rusya Ukrayna'ya Yönelik Yaptırımların Listesini Genişletti”, *Habertürk*, 25 Aralık 2018, (Çevrimiçi) <https://www.haberturk.com/rusya-ukrayna-ya-yonelik-yaptirim-listesini-genisletti-2272426>, 05.01.2019.

⁴⁰ “İşgalden Kurtulduktan Sonra Kırım'da Rus Üssü Olmayacak”, *Kırım Haber Ajansı*, 20 Eylül 2018, (Çevrimiçi) <http://old.qha.com.ua/tr/siyaset/quot-ısgalden-kurtulduktan-sonra-kirim-da-rus-ussu-olmayacak-quot/173638/>, 12.01.2019.

⁴¹ “Rusya Sınırını İhlal Eden 3 Ukrayna Gemisi Alıkonuldu”, *Sputnik Türkiye*, 26 Kasım 2018, (Çevrimiçi) <https://tr.sputniknews.com/rusya/201811261036316627-rusya-sinir-ihlal-eden-ukrayna-gemileri-alikonuldu/>, 05.01.2019.

⁴² “Ukrayna'dan 16-60 Yaş Arası Rus Erkeklerle Ülkeye Giriş Yasağı”, *BBC*, 30 Kasım 2018, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46398517>, 02.01.2019.

⁴³ James Kraska, “The Kerch Strait Incident: Law of the Sea or Law of Naval Warfare?”, *Blog of the European Journal of International Law*, 3 Aralık 2018, (Çevrimiçi) <https://www.ejiltalk.org/the-kerch-strait-incident-law-of-the-sea-or-law-of-naval-warfare/>, 06.01.2019.

Resim 1: Rusya'nın 2008 ve 2014 Müdahaleleri Sonrası Karadeniz'e Sınırı

Azak Denizi'nin konumu göz önünde bulundurulduğunda yapılan müdahale yalnızca Ukrayna ile yaşanan gerginliğin bir sonucu olarak değil, Karadeniz hâkimiyeti ve eski Sovyet bölgesinin korunması bağlamında da değerlendirilmelidir. Rusya için Gürcistan ve Ukrayna'nın Batı ile yakınlaşması şeklinde ortaya çıkan sistemik uyarı, Bulgaristan ve Romanya'nın AB'ye üye olmasıyla da ortaya çıkmıştır. Sovyetlerin dağılışıdan sonra Rusya'nın Karadeniz'deki askerî ve ekonomik gücü önemli ölçüde azalmış ve buraya çıkışı Sivastopol, Novorossisk ve Soçi limanları ile sınırlanmıştır. Ancak 2008 Gürcistan müdahalesinin ardından Abhazya'daki etkisini artıran Rusya'nın, Karadeniz'deki varlığı da güçlenmiştir.

2014'te gerçekleşen Kırım'ın ilhakı ise Karadeniz'deki güç dengelerini dramatik bir şekilde değiştirmiştir. Bununla birlikte Rusya'nın son müdahalesi ile Azak Denizi neredeyse bir iç göl haline gelmiştir. Söz konusu kazanımlar Rusya'nın, eski Sovyet coğrafyasındaki ağırlığını açık bir şekilde artırdığı gibi ve Batı'nın Kafkasya ve Orta Asya'ya geçişini de neredeyse imkânsız hale getirmiştir.

3.3. MÜDAHALE KARARI VE MÜDAHALENİN NİTELİĞİ

Ukrayna'da Batı yanlılarının karşı çıkışından kaynaklı bir karışıklığın yaşanması, Rusya'nın özellikle Kırım'daki pozisyonunu tehdit ediyordu. Bunun sebebi yaşanan krizin Batı yanlıları lehinde sonuçlanması durumunda Kırım'daki Rus gücünün ortadan kalkması ihtimaliydi. Rusya çekincesinde haklı olacak ki

Poroşenko, krizin sonlanması durumunda Kırım'daki Rus askerî üssünün kapatılacağını açıklamıştı⁴⁴. Kriz başladığında Ukrayna ile siyasi bir görüşme yapmanın bir önemi yoktu çünkü hali hazırda devletin başında Rusya yanlısı bir lider olan Yanukoviç bulunuyordu. Bununla birlikte ülkedeki Rus ve Batı yanlılarının sayısı birbirine yakındı. Diğer bir ifade ile siyasi görüşmeler, Ukrayna'nın Rusya yanlısı kalacağına dair bir garanti vadetmiyordu. Bu sebeple Rusya, Ukrayna ile imzalanan 15 milyar dolarlık kredi anlaşmasına ek olarak, doğalgazın indirimli verileceği vaadi ile ekonomik bir aracı devreye sokmaya çalıştı. Ancak bu gelişmelerin ülkedeki karışıklığı daha da şiddetlendirmesi neticesinde Rusya, askerî müdahale seçeneğini de masaya yatırmıştı⁴⁵.

21 Şubat'ı 22 Şubat'a bağlayan gece, Yanukoviç'in Rusya'ya kaçmasının ardından Putin'in başkanlığında acil bir toplantı düzenlendi. Putin, 2015 yılındaki bir açıklamasında, bu toplantı için emri bizzat verdiğini açıklamıştır. Görüşmenin içeriğine dair tüm detaylar bilinmese de Putin'in ifade ettiği kadarıyla toplantı, sabah saat 7'ye kadar sürmüştür. Ayrıca Rusya devlet başkanı, savunma bakanı Sergey Şoygu'nun da katıldığı toplantıyı, "Meslektaşlarım, Kırım'ın tekrar Rusya'ya katılması için zorlanmış bulunuyoruz." sözleri ile bitirdiğini açıklamıştır⁴⁶. Her ne kadar Rus Parlamentosu'ndan Ukrayna'ya yönelik askerî güç kullanımı kararı 1 Mart 2014'te çıkmış olsa da Kırım'daki birlikler, 27 Şubat'tan itibaren yarımadayı işgal sürecine başlamış ve parlamentoyu ele geçirmiştir. Bu doğrultuda ileride görüleceği üzere Kırım'ın ilhakı Putin'in kararıdır.

Bu noktada Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik müdahalesinin niteliğinden bahsedilmesi gerekmektedir. Yapılan müdahale, literatürde hibrid (karma) savaş olarak tanımlanmaktadır. Karma savaş en kısa haliyle, askerî ve askerî olmayan yöntemlerin birlikte kullanımını tanımlamak amacı ile kullanılan ve ABD'li eski bir deniz subayı olan Frank Hoffman tarafından kavramsallaştırılmış askerî bir tabirdir⁴⁷. Kırım'ın ilhakı ile birlikte kavram, dramatik bir popülerlik kazanmış ve Rusya'nın

⁴⁴ "İşgalden Kurtulduktan Sonra Kırım'da Rus Üssü Olmayacak", *Kırım Haber Ajansı*.

⁴⁵ Rajan Menon & Eugene Rumer, *Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order*, MIT Press, Cambridge, 2015, s. 83.

⁴⁶ "Putin Reveals Secrets of Russia's Crimea Takeover Plot", *BBC*, 9 Mart 2015, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/news/world-europe-31796226>, 21.05.2019.

⁴⁷ Bettina Renz, "Russia and 'Hybrid Warfare'", *Contemporary Politics*, Cilt 22, Sayı 3, 2016, s. 285.

yeni savaş stratejisi olarak anılmaya başlanmıştır. Öyle ki kavram askerî bir terminoloji olmaktan çıkmış ve Rus dış politikası ile bir tutulmuştur⁴⁸.

Hibrid ya da karma savaş, Rusya ile özdeşleştirilmiş olsa da başlangıçta, devlet dışı bir aktör olan Hizbullah'ın faaliyetlerini tanımlama amacı ile geliştirilmiştir. Karma tehdit ise konvansiyonel askerî yöntemleri içeren, düzensiz ve terörist faaliyetlere ithafen kullanılmıştır⁴⁹. Rusya'nın Ukrayna müdahalesine yönelik böyle bir tanımlama yapılmasının sebebi ise temelde devletin, Ukrayna'ya klasik anlamda tek başına askerî bir müdahalede bulunmamış olmasıdır. Başlangıçta Rus askerî gücünün bir parçası olduğu kabul edilmeyen küçük yeşil adamların, Rusya yanlısı ayrılıkçılara destek vermesi ve Batı karşıtı propaganda faaliyetlerinde bulunması, ayrıca Ukrayna medyasında, ülkede yaşananlara ve Kırım'da özellikle referanduma dair yanlış bilgilendirmelerde bulunulması NATO tarafından Rusya'nın karma savaşı olarak nitelendirilmiştir⁵⁰.

Resim 2: 16 Mart'taki Referandum Öncesinde Kırım'da Bulunan Reklam Panolarından Bir Tanesi. 16 Mart, Rus Devleti mi Naziler mi?

⁴⁸ A.g.e., s. 284, 293.

⁴⁹ Gjorgji Veljovski, Nenad Taneski & Metodija Dojchinovski, "The Danger of 'Hybrid Warfare' from a Sophisticated Adversary: The Russian 'Hybridity' in the Ukrainian Conflict", *Defense & Security Analysis*, Cilt 33, Sayı 4, s. 293.

⁵⁰ A.g.e., s. 294.

Kaynak: “Crimean ‘Nazi’ Billboard Highlights Propaganda Problem: US”, *NBC News*, 11 Mart 2014, (Çevrimiçi) <https://www.nbcnews.com/storyline/ukraine-crisis/crimean-nazi-billboard-highlights-propaganda-problem-u-s-n49501>, 22.05.2019.

Bahsedilenlere ek olarak bilgi operasyonları ile askerî yöntemleri birleştiren karma savaş stratejisi, Rusya’nın Sovyet döneminden kalma askerî doktrinlerindendir⁵¹. Rusya, NATO ve AB’nin dünya arenasındaki gücünü kırmak üzerine kurulu bir siyasi savaş halindedir ve askerî varlıklar Rusya’nın siyasi savaşının bir parçası olmuştur⁵². Bilindiği üzere Putin, eski bir KGB personelidir. Bu doğrultuda Rusya Federasyonu’nun klasik bir askerî müdahaleden ziyade, böyle bir politika izlemesinde Putin’in meslek geçmişinin ve Sovyet döneminden kalma eğitiminin önemli bir yer tuttuğu savunulabilir.

Her ne kadar Rusya’nın, propaganda faaliyetleri ya da ayrılıkçılar destekleme politikaları müdahalenin bir boyutunu oluştursa da Kırım’ın ele geçirilmesini sağlayan politika askerî olmayan yöntemler değildir. Yukarıda bahsedildiği üzere Kırım’ın Rusya’ya bağlanması için 22 Şubat’ta Putin başkanlığında bir toplantı düzenlenmiştir. Ancak Rus Parlamentosu’ndan 1 Mart’ta askerî müdahaleye izin çıkmasına rağmen yarımada’nın işgali, 27 Şubat’tan itibaren başlamıştır. Bu doğrultuda müdahalenin karma savaş olarak tanımlanmasını ‘yanıltıcı’ olarak tanımlayarak, bu yaklaşımın Rusya lehine bir propaganda olduğunu ve Putin’in elini güçlendirdiğini savunanlar da bulunmaktadır⁵³.

Bahsi geçen eleştiri, yukarıda da bahsedildiği üzere karma savaşın Rusya’nın yeni savaş stratejisi olarak görülmesi ve Rus dış politikası ile ilişkilendirilmesi ile alakalıdır. Açıkçası Rusya’nın Ukrayna’ya yönelik müdahalesi bir karma savaş olarak nitelendirilebilse de ülkeye yönelik politikanın ağırlığını askerî unsurların oluşturduğunu unutmamak gerekmektedir. Bunun yanı sıra askerî ve askerî olmayan unsurların kullanımı halihazırda olan ve bilinen bir savaş stratejisi olmakla birlikte,

⁵¹ A.g.e., s. 304.

⁵² Christopher S. Chivvis, “Hybrid War: Russian Contemporary Political Warfare”, *Bulletin of the Atomic Scientists*, Cilt 73, Sayı 5, 2017, s. 317.

⁵³ Bettina Renz, “Russia and ‘Hybrid Warfare’”, s. 297.

Rusya'nın Sovyet döneminden kalma stratejilerinden bir tanesidir. Bu bilgiler ışığında Rusya'nın, yeni bir savaş stratejisi geliştirmede savunulabilir.

Yukarıdaki tartışmaya ek olarak Rusya'nın 2014'te Ukrayna'ya müdahale etmesinin ardından, bu müdahaleye dair farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Daniel Treisman, Ukrayna müdahalesine dair ortaya çıkan üç farklı yaklaşımı şu şekilde gruplandırmaktadır:

1. *Savunmacı Politika*: Ukrayna müdahalesi, Rusya'nın Batı sınırında NATO'nun genişlemesi ihtimalini ortadan kaldırmak için yapılmıştır.
2. *Emperyal Politika*: Müdahale, eski Sovyet bölgesindeki ülkelerin Rusya'ya yeniden bağlanması politikasının bir parçasıdır.
3. *Doğaçlama Politika*: Müdahale kararı, Ukrayna devlet başkanı Yanukoviç'in beklenmedik şekilde görevden düşüşünden ve Ukrayna'yı kaybetme endişesinden dolayı acele ile alınmış bir karardır⁵⁴.

Öncelikle Ukrayna müdahalesi yalnızca savunmacı ya da statükocu bir politikanın ürünü değildir. Nitekim halihazırda Kerç Boğazı'nda Rusya ile Kırım'ı birbirine bağlayacak bir köprü inşası devam ediyordu. Bununla birlikte Rus gizli servis görevlilerinin Ukrayna'da bulunduğu da iddia edilmekteydi⁵⁵. Bu bilgilerden yola çıkıldığında müdahalenin savunmacı olmadığı ve zaten planlanmakta olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda yapılan müdahalenin, saldırgan ve hatta emperyal bir politikanın sonucu olduğu savunulabilir. Treisman çalışmasında, yapılan müdahalenin doğaçlama bir politika olduğunu savunmaktadır. Yine de Rusya'nın Ukrayna ile tarihsel bağı, Kırım'ı kaybetme korkusu, Kerç Boğazı projesi ve ajan faaliyetleri düşünüldüğünde müdahalenin doğaçlama bir politika olmadığı görülmektedir. Nitekim Tor Bukkvoll, müdahale konusunda Putin'in doğaçlama bir politika izlediği yönündeki açıklamaların makul olmadığını belirtmiştir⁵⁶. Ayrıca 'küçük yeşil adamlar' olarak anılan birliklerin oldukça kısa bir süre içerisinde, bu

⁵⁴ Daniel Treisman, "Why Putin Took Crimea: The Gambler in the Kremlin", *Foreign Affairs*, Cilt 95, Sayı 3, 2016, s. 47.

⁵⁵ A.g.e., s. 50.

⁵⁶ Tor Bukkvoll, "Why Putin Went to War: Ideology, Interests and Decision-Making in the Russian Use of Force in Crimea and Donbas", *Contemporary Politics*, Cilt 22, Sayı 3, 2016, s. 278.

denli hazırlıklı bir şekilde ortaya çıkması müdahaleye dair bazı hazırlıkların olduğunu düşündürmektedir.

Bu bilgilere ek olarak Ukrayna müdahalesi, sistemde meydana gelen bir olayın fırsata çevrilmesi olmadığı gibi, emperyal düşüncenin ürünü olan tam anlamıyla revizyonist bir hamle de değildir. Nitekim Nisan 2008’de Ukrayna’nın NATO üyeliği konuşulurken Rusya herhangi bir müdahalede bulunmamıştı. O halde Ukrayna müdahalesinde etkili olan sistemik uyarının yanı sıra iç faktörlerin de incelenmesi gerekmektedir. Üstelik yapılan müdahale revizyonist olmakla birlikte, bunun statükocu bir tarafı da bulunmaktadır ve bu durum, ilerleyen kısımlarda tartışılacak stratejik kültür ve lider algıları ile ilgilidir.

Ukrayna müdahalesinin devlet açısından rasyonel bir tercih olup olmadığı da literatürde yoğun bir şekilde tartışılmıştır. Deyermund, Ukrayna’daki olayların başlangıcında Batı’nın, krizin tırmanmasından korkmaması gerektiğini çünkü Putin’in Hitlervari bir arayışa girmeyecek kadar rasyonel olduğunu ifade etmiştir⁵⁷. Yine de egemen bir devletin toprağının Rusya’ya bağlanması, Batı ile karşı karşıya kalınması, ekonomik açıdan zorlayıcı olan böyle bir hamleye kalkışılması irrasyonel olarak görülebilir. Örneğin Timothy Thomas Ukrayna müdahalesinin Putin’den kaynaklandığını savunmaktadır. Ona göre Rusya’nın komşularının NATO’ya girme isteği, Putin’in izlediği politikaların bu devletleri korkutmasından kaynaklanmaktadır⁵⁸. Bu doğrultuda müdahaleye sebep olan faktörü Putin’in yarattığı ve Putin’in irrasyonel davrandığı savunulabilir.

Temelde müdahaleye ya da Putin’e dair rasyonel ya da irrasyonel şeklinde tanımlamalar yapılması, salt bir rasyonelliğin var olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Ukrayna müdahalesi, Putin’e iç politikada destek ve güç sağlaması, Rusya’nın Karadeniz’de daha baskın şekilde yer alacak olması ya da NATO ve AB’nin Rusya sınırındaki etkisinin azalacak olması anlamında rasyonel bir hamle olarak düşünülebilir. Ancak müdahale, zayıf ve kırılgan olan devlet

⁵⁷ Ruth Deyermund, “What are Russia’s Real Motivations in Ukraine? We Need to Understand Them”, *The Guardian*, 27 Nisan 2014, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/apr/27/russia-motivations-ukraine-crisis>, 06.03.2019.

⁵⁸ Timothy Thomas, “Russia’s Military Strategy and Ukraine: Indirect, Asymmetric and Putin-Led”, *The Journal of Slavic Military Studies*, Cilt 28, Sayı 3, 2015, s. 459.

ekonomisini zorlaması, askerî harcamalara olan ağırlığın artırılması, Batı ile olan ilişkilerin zora sokulması ve yaptırımlara maruz kalınması açılarından bakıldığında ise irrasyonel bir hamle görünümü vermektedir.

Buradan hareketle bir devlet davranışının rasyonel olup olmadığı, onu incelerken nelerden beslenildiği ile alakalıdır. Bu sebeple salt bir rasyonellikten söz edilemez. Nitekim bir tercih, diğer seçeneklerden daha rasyonel olduğu için değil, var olan şartlarda karar alıcıya daha anlamlı geldiği için yapılmaktadır⁵⁹. Ayrıca salt rasyonelliğe olan inanç, devletin davranışını tanımlarken, yukarıda bahsedildiği üzere bazı faktörlerin göz ardı edilmesine sebep olabilmektedir. Bir dış politika hamlesinin anlaşılabilmesi adına ise mümkün olduğunca fazla faktörün birlikte incelenmesi gerekmektedir. Nitekim tezin ilerleyen kısmında sistemik uyarı ve NKR'nin belirlediği ara değişkenler incelenerek kapsamlı bir analiz yapma amacı güdülmüştür. Bu bilgiler ışığında Ukrayna müdahalesinin, rasyonel ya da irrasyonel bir tercih olmadığını, yalnızca bu seçimin Putin'e anlamlı geldiğini savunmak daha yerindedir.

3.4. NEOKLASİK REALİZM VE RUSYA'NIN UKRAYNA MÜDAHALESİ

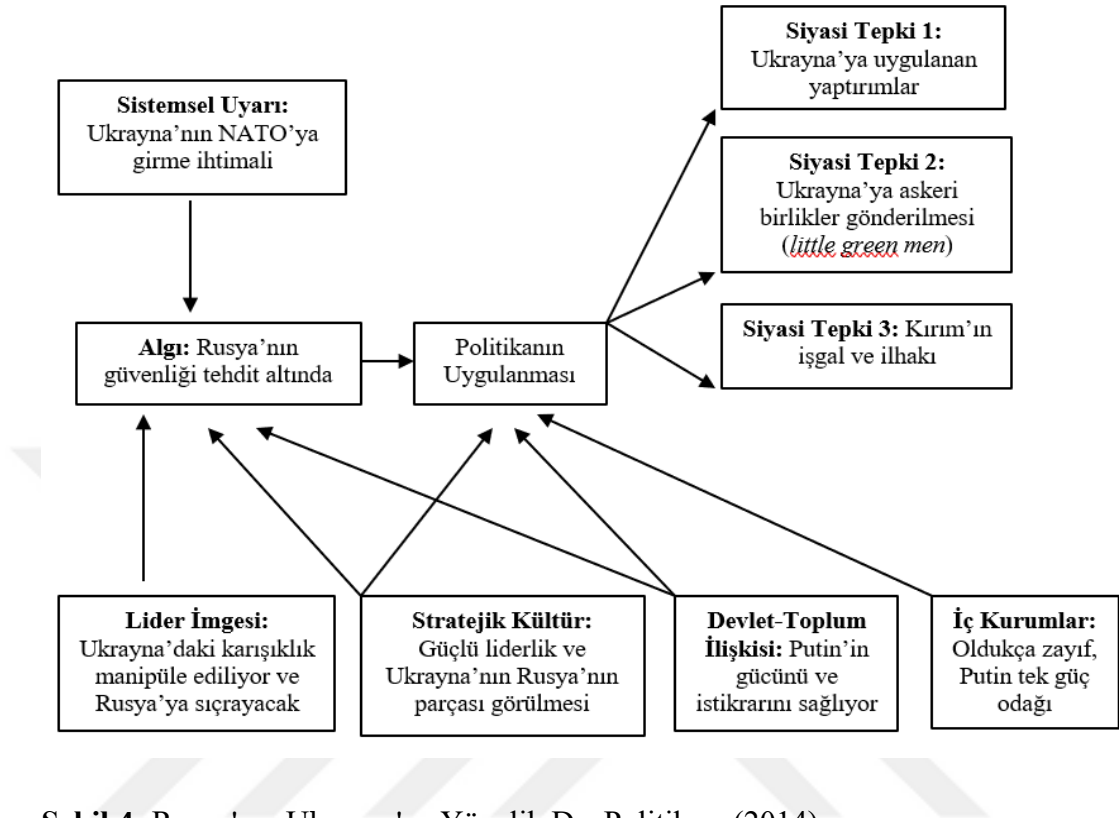
2000-2002 arasında Rusya ile Batı, özellikle ABD arasındaki ilişkiler temkinliydi ve genel olarak iyi bir seyirde devam etmişti. Hatta Putin, 11 Eylül saldırılarından sonra terörizme ile mücadelede ABD'ye yardımcı olunacağını açıklamıştı. Ancak 2002'de ABD'nin Irak'a müdahalesinin ardından Rusya, genel hatlarıyla Batı karşıtı bir dış politika izlemeye başlamıştır⁶⁰. Her ne kadar Medvedev döneminde bu tutum ortadan kalkmış ve Batı ile daha sorunsuz bir ilişki kurulmuş gibi görünse de Putin'in üçüncü başkanlık döneminin başlaması ile birlikte Rus dış politikası, Batı ile mücadele üzerine kurgulanmıştır. Nitekim ABD'nin Irak müdahalesinden itibaren Rusya'da egemenlik ve devletin bütünlüğü ilkesinin vurgulanma sebebi de bir anlamda bu mücadele ile ilgilidir⁶¹. Esasen Ukrayna müdahalesi de bu mücadele bağlamında düşünülebilir. Diğer taraftan yalnızca Rusya-Batı mücadelesine odaklanmak, daha önce bahsedildiği üzere müdahalede

⁵⁹ Jennifer Sterling-Folker, *Theories of International Cooperation and the Primacy of Anarchy: Explaining U.S. International Policy-Making after Bretten Woods*, State University of New York Press, New York, 2002, s. 90.

⁶⁰ Dina Rome Spechler, "Russian Foreign Policy During the Putin Presidency", s. 36-37.

⁶¹ Ruth Deyermund, "The Uses of Sovereignty in Twenty-first Century Russian Foreign Policy", *Europe-Asia Studies*, Cilt 68, Sayı 6, 2016, s. 963.

etkili olan, algı ve stratejik kültür gibi bazı düşünsel faktörlerin göz ardı edilmesine neden olmaktadır.

Şekil 4: Rusya'nın Ukrayna'ya Yönelik Dış Politikası (2014)

Şekil 4'te görüldüğü üzere Ukrayna müdahalesi kararında algı oldukça önemlidir. Bu algının şekillenmesinde ise Ukrayna'nın NATO'ya girme ihtimali şeklinde ortaya çıkan sistemik uyarı önemli olduğu gibi lider imgelerinin de payı göz ardı edilemez. Ukrayna'ya yaptırım uygulanması ve askerî müdahale ile Kırım'ın ilhak ve işgali şeklinde sonuçlanan dış politika hamlesi, NKR'de belirlenen ara değişkenler ile daha net anlaşılabilir. Bu doğrultuda devam eden kısımlarda, müdahalenin çerçevesini oluşturan sistemik uyarı ile lider algısının şekillenmesinde ve Putin'in dış politikada baskın olmasında etkili olduğu düşünülen ara değişkenler incelenmiştir.

3.4.1. Dış Faktör: Sistemik Uyarı (Systemic Stimulant)

Daha önce de belirtildiği gibi neoklasik realizm, devlet davranışının şekillenmesinde sistemsel baskıların etkili olduğu görüşü ile yola çıkmaktadır. Bu bağlamda Rus dış politikası incelenirken öncelikle sistemde bir değişim olup olmadığına bakılmalıdır. Rusya Federasyonu'nun eleştirilen davranışları, çoğunlukla

Batı'nın saldırgan olarak algılanan hamlelerinden kaynaklanmaktadır. Hem Gürcistan hem de Ukrayna meselesine bakıldığında ilk göze çarpan etken, iki devletin de Batı güdümüne girebilecek olması ihtimalinin Rusya'yı harekete geçirmiş olduğudur. Bu bağlamda tarihsel yakınlık, kimlik gibi faktörler etkili olsa da Rusya'yı harekete geçiren asıl etken, sistemik uyarılardır.

Daha önceki kısımlarda bahsedildiği üzere Ukrayna'nın NATO'ya girme ihtimali, var olan sistemde bir değişiklik yaratacak ve bu değişiklik Rusya'nın çıkarları ile ters düşecekti. Bu doğrultuda bahsedilen ihtimal, Rusya'nın Ukrayna'ya müdahale etmesine neden olmuştur. Çünkü böyle bir ihtimal sistemsel bir değişiklik anlamına gelmektedir. Bu sonuç üzerinden bakıldığında Putin'in, Rusya için önemli bir tampon bölge olan Ukrayna'nın NATO'ya girişini önleme konusunda oldukça katı ve kararlı olduğu iddia edilebilir⁶².

Sistemik değişiklikler Rusya için bir uyarıcı olsa da eylemlerin gerçekleşmesini sağlayan faktör, devletin sahip olduğu materyal kapasitesidir. Önceki kısımlarda bahsedildiği üzere Rusya'nın Ukrayna'ya daha önceki yıllarda müdahale etmemesinin nedeni, devletin bunu gerçekleştirebilecek materyal kapasiteden mahrum olmasıdır. Benzer şekilde Rusya'nın, Kırım'da yaptığı gibi Donetsk ve Luhansk şehirlerini topraklarına katmaması yine materyal kapasitesi ile ilişkilendirilebilir. Çünkü daha fazla sorunlu bölgenin kontrolünü sağlama çabası, ekonomik açıdan zorlayıcı ve yıpratıcı olabilecektir.

Sistemsel uyarı ve materyal kapasiteye yapılan bu vurgu, yapısal realist ya da onun bir uzantısı olan saldırgan realist bir inceleme yapıldığını düşündürmemelidir. Örneğin saldırgan realizmin öncüsü Mearsheimer, Ukrayna meselesinin Batı'nın hatası olduğunu savunmaktadır. Ona göre büyük güçler kendi bölgelerindeki potansiyel tehditlere karşı hassastır ve bu, jeopolitiğe giriş bilgisidir⁶³. Ancak Kropatcheva'nın da belirttiği üzere, Ukrayna meselesinde Rusya'nın politikalarından dolayı Batı'nın suçlanması fazla basitleştirici bir yaklaşımdır⁶⁴. Her ne kadar sistemsel uyarı, Rus dış politikasının sınırlarının çizilmesinde önemli bir değişken

⁶² Daniel Treisman, "Why Putin Took Crimea: The Gambler in the Kremlin", s. 48.

⁶³ John J. Mearsheimer, "Why the Ukraine Crisis is the West's Fault: The Liberal Delusions that Provoked Putin", s. 81-82.

⁶⁴ Elena Kropatcheva, "Power and National Security", s. 53.

olsa da Putin faktörü, büyük güç olarak görülme arzusu ve Rusya dışında yaşayan Ruslar meselesi de Kremlin'in aldığı müdahale kararını şekillendiren unsurlardandır⁶⁵. Diğer bir ifade ile Ukrayna krizinin uluslararası bir karakter kazanmasında Batı'nın ve Rusya'nın, sorumluluğu paylaştığı iddia edilebilir⁶⁶. Buradan hareketle Ukrayna müdahalesi kararında etkisi olduğu düşünülen, iç politika ile ilişkili ara değişkenlerin de incelenmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Her ne kadar tezin asıl odağını, Ukrayna'ya müdahale kararında Putin'in etkinliği oluştursa da ara değişkenleri birbirlerinden bağımsız incelemek zor olduğundan stratejik kültürün, devlet-toplum ilişkisinin ve iç kurumların düzenlenişinin Rus dış politikasındaki etkilerini de incelemek yerinde olacaktır.

3.4.2. Stratejik Kültürün Etkisi

Neoklasik realizmin Rus dış politikasını açıklamada faydalı olmasının sebeplerinden birisi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Daha önceki kısımlarda bahsedildiği üzere teori birleştirici bir yaklaşım geliştirmiştir. Nitekim devlet davranışlarının şekillenmesinde, sistemsel faktörlerin yanında stratejik kültür de oldukça önemlidir. Öyle ki jeopolitik görüşün savunduğu, devam eden alan genişlemeleri ile güvenlik sağlama çabası, temelde Rus stratejik kültürünün bir parçasıdır⁶⁷. Tarihsel süreç içerisinde Rusya ile Ukrayna arasında güçlü siyasi ve kültürel bağlar kurulmuştur. Bu sebeple Ukrayna kültürü Rusya olmadan bir anlam ifade etmediği gibi Rus kültürü de Ukrayna olmadan anlamsızdır⁶⁸. Putin de bu şekilde düşünmektedir çünkü ona göre Rusya ve Ukrayna yalnızca komşu devletler değildir. Putin, "Ukrainlerin ve Rusların aynı kadim Rus kökeninden geldiğini ve bu iki devletin birbirleri olmadan yaşayamayacaklarını" iddia etmiştir⁶⁹. Buradan hareketle Ukrayna'nın Rusya ile olan kültürel bağları oldukça güçlü olduğu ve Ukrayna'nın Batı güdümüne kayması şeklinde ortaya sistemsel uyarının Rusya'yı harekete geçirdiği savunulabilir. Ukrayna'nın, merkezi Rusya'nın güvenliği

⁶⁵ Emmanuel Karagiannis, "The 2008 Russian-Georgian War via the Lens of Offensive Realism", *European Security*, Cilt 22, Sayı 1, 2013, s. 15.

⁶⁶ E. Wayne Merry, "The Origins of Russia's War in Ukraine: The Clash of Russian and European 'Civilizational Choices' for Ukraine", Elizabeth A. Wood, William E. Pomeranz, E. Wayne Merry (der.), *Roots of Russia's War in Ukraine*, s. 27.

⁶⁷ Isabelle Facon, "Russian Strategic Culture in the 21st Century: Redefining the West-East Balance", Ashley J. Tellis, Alison Szalwinski & Michael Wills (der.), *Understanding Strategic Cultures in the Asia-Pacific*, The National Bureau of Asian Research, Washington, 2016, s. 71.

⁶⁸ Paul Robert Magocsi, *A History of Ukraine: The Land and its Peoples*, s. 16.

⁶⁹ Denys Koryukhin, "Russia and Ukraine: The Clash of Conservative Projects", s. 449.

açısından tampon bölgeler olmasının yanı sıra önemli bir Rus nüfus barındırması, Rusya'nın bu bölgeyi Rus dünyasının bir parçası olarak görmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte yukarıda da bahsedildiği üzere tarihsel anlamda bu bölge 'Küçük Rusya' ya da 'Yeni Rusya' olarak görülmüştür ve bu görüş Ukrayna'nın Rusya'dan bağımsız düşünülmesini engellemektedir. Putin bu durumu, 2014 Kırım ilhakının ardından yaptığı konuşmasında 'Kırım, Rusya'nın ayrılmaz bir parçasıdır.' ifadesi ile dile getirmiştir⁷⁰.

Ukrayna müdahalesi incelendiğinde stratejik kültürün, Rus dış politikasında bir devamlılık yarattığı da savunulabilir. Nitekim Putin'in, "Ukraynalılar ve Rusların kökenleri aynı millete, kadim Ruslara dayanmaktadır." şeklindeki ifadesi Rusya'nın, Ukrayna'daki gelişmelere yönelik hassasiyetini ortaya koymaktadır⁷¹. Yapılan müdahale, devletin Batı'ya yakınlaşmasını önlemekle birlikte, Ukrayna'nın Rusya'ya yakın statüsünün devamını da amaçlamıştır. Bu doğrultuda daha önce bahsedildiği üzere yapılan müdahale açık bir şekilde revizyonist olmakla birlikte stratejik kültür, müdahalenin statükocu bir boyutunun da bulunduğunu göstermektedir. Putin'in Kırım'a yönelik algısından hareketle, Ukrayna'da ve özellikle Kırım'da, düşman olarak algılanan bir yapının bulunması ihtimalinin bir sağkalım meselesi olarak algılandığı söylenebilir. Başka bir deyişle, bir dış gücün eski Sovyet coğrafyasına girmesine karşı duruşu ile statükocu ve muhafazakâr olan Rus dış politikası, aynı coğrafyanın sınırlarında değişiklik yaratması bağlamında tam anlamıyla revizyonist olarak nitelendirilebilir.

Stratejik kültürün Rus dış politikasında etkili olduğunun bir diğer göstergesi de devletin 'Rus Dünyası' (*Russkiy Mir*) politikasıdır. Rus Dünyası kavramı, tarihin farklı evrelerinde farklı boyutlar kazanmıştır. Orta Çağ'da kullanıldığı haliyle kavram, Rusların Slavik kökenlerine atıf yapıyordu. 19. yüzyılda ise kavram ruhani bir boyut kazanmış ve Ortodoksluk vurgusu görülmeye başlanmıştır. SSCB'nin dağılışımdan sonra ise Rusya Federasyonu sınırları dışında yaşayan Rusları ve Rusça konuşanları kapsayacak şekilde kullanılmıştır⁷². Günümüzde Rus Dünyası, Rusya

⁷⁰ Kremlin, "Address by President of the Russian Federation".

⁷¹ Denys Kiryukhin, "Russia and Ukraine: The Clash of Conservative Projects", s. 449.

⁷² John O'Loughlin, Gerard Toal, & Vladimir Kolosov, "Who Identifies with the 'Russian World'? Geopolitical Attitudes in Southeastern Ukraine, Crimea, Abkhazia, South Ossetia and Transnistria", *Eurasian Geography and Economics*, Cilt 57, Sayı 6, 2016, s. 748.

Federasyonu'nun yakın çevresindeki politikaları için önemli bir araç haline gelmiş, hatta bu isimle Rusya'da bir vakıf kurulmuştur. 2007 yılında Vladimir Putin tarafından kurulan Rus Dünyası Vakfı'nın amacı, Rusya'nın yakın çevresindeki Rus dilini ve kültürünü desteklemek olmuştur⁷³. Ancak bu vakıf yalnızca etnik Ruslara hitap etmemektedir. Nitekim bu durum devlet başkanı Vladimir Putin'in ifadelerinde görülebilir; "Rus kültürü yalnızca etnik Rusları değil, Rus kimliğine sahip herkesi kapsamaktadır."⁷⁴.

Rusya Federasyonu, bu vakıf sayesinde merkezi Rusya'nın bir parçası olarak görülen eski Sovyet coğrafyası ile bağlarını korumaya ya da bu bölgeyi kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. Rusya, bu politika kapsamında yakın çevresindeki Rusları desteklerken, onları bir koz olarak kullanmaktan da çekinmemiştir. Bu doğrultuda Rus dış politikasında stratejik kültürün, siyasi hegemonya amacıyla kullanıldığını söylemek de mümkündür⁷⁵. Nitekim Kırım'a askerî müdahalede bulunulurken gösterilen gerekçe, bölgede yaşayan Rusların himayesi olmuştur.

Günümüz Rus dış politikasında stratejik kültürün önemli bir etken olduğunun bir diğer göstergesi de Rusya'nın, büyük güç olarak tanınma arzusudur. Rusya'nın sahip olduğu bu arzunun kökleri, Türkiye'de Deli Petro olarak bilinen Büyük Pyotr'a kadar uzanmaktadır. 1990'larda dışişleri bakanlığı yapan, Batıcılık ile özdeşleşmiş Andrey Kozyrev dahi, Rusya'nın büyük güç haline gelmesi gerektiğini ifade etmiştir⁷⁶. Günümüzde Rusya'nın Suriye'de bulunması ve sorunun çözümünde söz sahibi olmak istemesi de bu arzudan kaynaklanmaktadır. Ayrıca büyük güç olma arzusu Putin'in açıklamalarında da gözlemlenmektedir. Devlet başkanı, Rusya gibi

⁷³ Ben Smith, "Russian Foreign and Security Policy", House of Commons Library, 2016, s. 22.

⁷⁴ Vladimir Putin, "Russia the Ethnicity Issue", *Huffington Post*, 23 Ocak 2012, (Çevrimiçi) https://www.huffingtonpost.co.uk/vladimir-putin/russias-national-question_b_1223786.html?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAJ8nX9ns7paZyHlivjlwez69QnipqkVlwHrGPPC7isHRVjfgybIDN5wYamC3ULleoLwx3SAM5WBYozDwgYAhHV_P5SvSBV_XoDnv23KdOLquIxZdCXZ4aVN1sa7tTS1k1SxZr4tjPUnd-eMRHnAkJBfylTnPKUreXYgLChAaANKc, 08.03.2019.

⁷⁵ Alastair Iain Johnston, "Thinking about Strategic Culture", *International Security*, Cilt 19, Sayı 4, 1995, s. 39.

⁷⁶ Isabelle Facon, "Russian Strategic Culture in the 21st Century: Redefining the West-East Balance", s. 65.

bir devletin, sınırları içerisinde hayatta kalabilmesi ve gelişebilmesi için büyük güç olması gerektiğini savunmaktadır⁷⁷.

Büyük güç olma isteği ile bağlantılı olarak Batı'ya meydan okuma politikaları da Rus stratejik kültürünün bir parçası olarak değerlendirilebilir. Bir yapıya meydan okuyabilmek için ise materyal kapasitelerin yanı sıra bu kapasiteleri kullanabilecek bir lider gerekmektedir. Bu bağlamda büyük güç olma isteğinin bir sonucu olarak Rus stratejik kültürünün, güçlü liderliğe zemin hazırladığı iddia edilebilir. Bunun yanı sıra güçlü merkezi otorite de Rus stratejik kültürünün bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Rus devletleri 20. yüzyılda iki defa dağılma sürecinden geçmiş ve 1917 ile 1991'de yaşanan bu gelişmeler, merkezi otoritenin zayıflığından kaynaklanmıştır⁷⁸. Lenin ve Stalin dönemlerinde merkezi otorite ile birlikte devlet de güçlenmiştir. Rusya'daki geleneksel otokratik siyasi sistem, liderin tek başına ülke çapında kararlar alabilmesine neden olmaktadır⁷⁹. Öyle ki Çar I. Nikolay (1825-1855) döneminde Ortodoksluk, Rus milliyetçiliği ve otokrasi üzerine kurgulanan anlayış Rus devletlerinin resmî ideolojisi haline gelmiştir⁸⁰. Buradan hareketle muhafazakâr anlayıştan kaynaklı otokratik yönetimin Putin'den kaynaklanmadığı, Putin'in Rusya'nın başına geçmesinin ülkenin stratejik kültürünün parçası olan otokratik anlayıştan kaynaklandığı savunulabilir⁸¹. Bu bilgiler ışığında stratejik kültürün, Rusya özelinde güçlü liderliğe ve merkezi otoriteye zemin oluşturarak Putin'in bugün sahip olduğu konumu mümkün kıldığı iddia edilebilir.

3.4.3. Egemenlik Vurgusunun Devlet-Toplum İlişkisine Yansıması

Bir devletin işleyişinde kurumların mı yoksa liderin mi baskın olacağı, stratejik kültür ile olduğu kadar toplumun yapısı ile de alakalıdır. Rusya'nın iç yapısı, devletin dış politikasını ve Putin'in gücünü anlamak adına önemlidir. Rusya Federasyonu'nda liderin baskın olma sebeplerinden birisi de toplum yapısıdır. Genel olarak Batı ülkelerinde demokrasinin hâkim olması, kurumların güçlenmesini ve karar alma süreçlerinde etkili olmasını sağlamıştır. Ancak Rusya özelinde durum

⁷⁷ Anderi P. Tsygankov, "Vladimir Putin's Vision of Russia as a Normal Great Power", *Post-Soviet Affairs*, Cilt 21, Sayı 2, 2005, s. 132.

⁷⁸ İlyas Kamalov, *Putin'in Rusya'sı: KGB'den Devlet Başkanlığına*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2004, s. 117.

⁷⁹ Stephen R. Covington, *The Culture of Strategic Thought behind Russia's Modern Approaches to Warfare*, Belfer Center, Cambridge, 2016, s. 4.

⁸⁰ Kezban Acar, *Ortaçağ'dan Sovyet Devrimi'ne Rusya*, İletişim, İstanbul, 2014, s. 223-224.

⁸¹ Denys Kiryukhin, "Russia and Ukraine: The Clash of Conservative Projects", s. 441.

farklıdır. Richard Sakwa, ‘Rus tarihi göz önünde bulundurulduğunda Rus halkının demokrasiye hazır olmadığını’ ifade etmiştir⁸². Bu durum da demokratik kültürün gelişmediği Rusya’da, Putin gibi güçlü bir liderin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Burada geçen ifadeye ek olarak literatürde Rusların, güçlü bir liderin yönetimi altında olmayı sevdiğine dair görüşler de bulunmaktadır⁸³. Buna paralel olarak bu bölümde devlet-toplum ilişkisi, Putin ve Rus halkı arasındaki ilişki bağlamında tartışılacak ve Putin’in popülarlığının dış politika yapımındaki yeri ele alınacaktır.

Kurumların zayıflığı ve halk desteği bir liderin dış politikada öncelikli konumda olmasını sağlayan faktörlerdendir. Örneğin Gorbaçov, son zamanlarında halk gözündeki desteğini yitirmiş ve Yeltsin’in liderliğine zemin hazırlamıştır⁸⁴. Ancak Sovyetlerden miras kalan krizlerin çözülemediği Yeltsin iktidarı sonrasında başkanlığa gelen Putin, 1990’larda hâkim olan kaosu bitirebilecek bir lider olarak görülmüştür⁸⁵. Nitekim Sovyetlerin dağılışı sonrasında büyük bir ekonomik krizin yaşandığı Rusya’da, Putin’in iktidara gelmesini takip eden süreçte (2003-2008 yılları arasında) ortalama aylık maaş, 1990’lı yıllardakinin 4 katına çıkmış ve yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfus yarı yarıya azalmıştır⁸⁶. Bu doğrultuda Rusya’da artan ekonomik refahın, Putin’in popüler desteğinin temel sebeplerinden birini teşkil ettiği savunulabilir. Nitekim Putin’in Ukrayna’daki ayrılıkçıları desteklemesini sağlayan faktörlerden bir tanesinin, iç politikada aldığı destek olması bu popülarlığın göstergesidir⁸⁷.

Ekonomik başarıya ek olarak Kırım’ın ilhakı ve Suriye’ye müdahale gibi revizyonist hamleler ve Batı’ya meydan okuyan politikalar da Putin’in, halkın gözündeki prestijinin yükselmesini sağlamıştır⁸⁸. Örneğin Kırım’ın ilhakından sonra Rusya’da devlete olan güven %52’den %60’a, Putin’in halk desteği ise %63’ten

⁸² Richard Sakwa, *Russian Politics and Society [4th Edition]*, Routledge, New York, 2008, s. 355.

⁸³ Michael G. Roskin & Nicholas O. Berry, *Uluslararası İlişkiler: Uluslararası İlişkilerin Yeni Dünyası*, s. 109.

⁸⁴ İlyas Kamalov, *Putin’in Rusya’sı: KGB’den Devlet Başkanlığına*, s. 18.

⁸⁵ Fyodor Lukyanov, “Putin Has Stumbled in Ukraine”, *The Moscow Times*, 10 Ağustos 2014, (Çevrimiçi) <https://themoscowtimes.com/articles/putin-has-stumbled-in-ukraine-38161>, 13.12.2018.

⁸⁶ Jean-Robert Jouanny, *Putin Ne İstiyor?*, s. 27.

⁸⁷ Daniel Treisman, “Why Putin Took Crimea: The Gambler in the Kremlin”, s. 54.

⁸⁸ Jean-Robert Jouanny, *Putin Ne İstiyor?*, s. 22.

%85'e yükselmiştir⁸⁹. Hatta birçok Rus açısından Kırım'ın ilhakı Rusya'nın, SSCB'nin dağılışından bu yana ilk kez bir süper güç gibi davrandığını gösteriyordu⁹⁰. Bu doğrultuda Putin'in izlediği dış politika hamlelerinin kamuoyunda destek aldığını iddia etmek mümkündür⁹¹. Eldeki veriler, devletin lider ile bütünleştiği Rusya'da dış politikadaki hamleler ile toplumsal desteğini artıran Putin'in, devletteki etkinlik ve gücünü koruduğunu göstermektedir. Nitekim ilerleyen kısımda bahsedileceği üzere Ukrayna müdahalesinde liderin bu gücü ve etkinliği ortaya çıkmıştır.

Putin'in Batı'ya meydan okuyuşu yalnızca askerî konularda değil, ABD'nin küresel siyasetinin bir parçası olan demokrasi ihracına karşı da ortaya çıkmıştır. Rusya, Batı'nın liberal düzenine karşı çıkmaktadır ve eski Sovyet cumhuriyetlerindeki Renkli Devrimlere karşı tutumu bunun en açık göstergesidir⁹². Ayrıca 2000, 2008, 2013 ve 2016'da yayımlanan dış politika konseptlerinin ilk maddelerinde Rusya'nın egemenliğine ve bölgesel bütünlüğüne vurgu yapılıyor olması, bu karşı çıkış bağlamında değerlendirilmelidir⁹³. Buna ek olarak Putin, 2008'deki yıllık basın toplantısında, "bölgesel bütünlüğün ve devlet egemenliğinin, uluslararası hukukun temel ilkelerindendir." açıklaması ile Rusya'nın Batı'ya karşı duruşunu dile getirmiştir⁹⁴. Diğer bir ifadeyle Rusya Federasyonu lideri, Batı'nın demokrasisine karşı egemenlik vurgusu yapmaktadır. Nitekim Putin, Rusya dışında belirlenmiş demokratik devlet olma zorunluluğu ya da bir devletin nasıl davranması gerektiğine dair kısıtlamaların, Rusya'nın ulusal çıkarlarından daha önemli

⁸⁹ Kirill Rogov, "Public Opinion in Putin's Russia: Public Sphere, Opinion Climate and Authoritarian Bias", *Norwegian Institute of International Affairs*, cy., 2017, s. 7-9.

⁹⁰ Mikhail Zygar, "The Once and Future King", *Time*, 2 Nisan 2018, s. 36-37.

⁹¹ Tatiana Romanova, "Russia's Neorevisionist Challenge to the Liberal Order", s. 86.

⁹² A.g.e., s. 77.

⁹³ "Foreign Policy Concept of Russian Federation", *Federation of American Scientists*, 28 Haziran 2000, (Çevrimiçi) <https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>, 12.03.2019, Kremlin, "The Foreign Policy Concept of the Russian Federation", 12 Şubat 2008, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/supplement/4116>, 12.03.2019, Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı, "Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation", 12 Şubat 2013, (Çevrimiçi) http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/122186, 12.03.2019, Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı, "Foreign Policy Concept of the Russian Federation", 30 Kasım 2016, (Çevrimiçi) www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248, 03.01.2019.

⁹⁴ Kremlin, "Transcript of Annual Big Press Conference", 14 Şubat 2008, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24835>, 17.12.2018.

olmadığını düşünmektedir⁹⁵. Putin'in bu düşüncesine dair bir başka örnek de Münih'teki konuşmasında görülmektedir. Putin, ABD'yi kendi sınırlarının ötesine geçerek ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda diğer devletlere dayatmalarda bulunduğu yönünde eleştirmiş ve kimsenin bu durumdan memnun olmadığını belirtmiştir⁹⁶. Kısaca ifade etmek gerekirse Rusya, diğer devletler ile eşit konumda olduğunu ve ülkesindeki söz hakkının yalnızca kendisine ait olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda Putin'in, Rus iç ve dış politikasında destek almasını sağlayan faktörlerden birinin de egemenlik konusunda yaptığı bu vurgu olduğu iddia edilebilir⁹⁷.

Her ne kadar Putin, Batı'nın Kosova'yı tanıyıp, Güney Osetya ya da Abhazya'yı tanınamasını iki yüzlülük olarak değerlendirse de Rusya da 'iki yüzlü' bir dış politika izlemektedir⁹⁸. Bahsedilen iki yüzlülük, devletin farklı coğrafyalara yönelik farklı politikalar benimsemesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Rusya, eski Sovyet bölgesinin dışında kalan ülkelere -özellikle Batı'ya- karşı Vestfalyan bir egemenlik anlayışı benimsemektedir. Örneğin Rusya'nın Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, İsrail'in Golan Tepeleri'ndeki hâkimiyetinin ABD tarafından tanınmasını uluslararası hukukun ihlali olarak gördüklerini ifade etmiştir⁹⁹. Buna karşın Rusya, Kırım'ın ilhakına dair farklı bir bakış açısına sahiptir. Nitekim Kırım'ın referandum ile Rusya'ya bağlanmasının ardından yaptığı konuşmada Putin'in, "Kırım Tatarları anavatanlarına dönmüştür." şeklindeki ifadesi, bahsedilen iki yüzlü politikayı gözler önüne sermektedir¹⁰⁰.

Batı'ya karşı tavrına ek olarak Rusya, eski Sovyet ülkelerine yönelik farklı bir yaklaşım benimsemektedir. Bu yaklaşım, koruma sorumluluğu politikası ile Sovyet

⁹⁵ Hélène Carrère D'Encausse, *İki Dünya Arasında Rusya*, Çeviren: Reşat Uzman, Ötüken Neşriyat, Ankara, 2010, s. 260.

⁹⁶ Kremlin, "Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy", 10 Şubat 2007, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>, 16.05.2019.

⁹⁷ Charles Ziegler, "Conceptualizing Sovereignty in Russian Foreign Policy: Realist and Constructivist Perspectives", *International Politics*, Cilt 49, Sayı 4, 2012, s. 401.

⁹⁸ Kremlin, "Transcript of Annual Big Press Conference".

⁹⁹ Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı, "Press Release on Foreign Minister Sergey Lavrov's Telephone Conversation with US Secretary of State Mike Pompeo", 25 Mart 2019, (Çevrimiçi) http://www.mid.ru/en/web/guest/telefonnye-razgovory-ministra/-/asset_publisher/KLX3tiYzsCLY/content/id/3587766, 27.03.2019.

¹⁰⁰ Kremlin, "Address by President of the Russian Federation".

döneminden miras alınan düşüncenin birleşimidir¹⁰¹. Diğer bir ifade ile Rusya, eski Sovyet bölgesine koruma sorumluluğu politikası kapsamında müdahalelerde bulunmakta yani bu bölgelerin Rusya'dan bağımsız düşünölemeyeceğini göstermektedir. Bu bağlamda Rusya'nın, eski Sovyet ölkelerinin bağımsızlığını yalnızca kâğıt üzerinde tanıdığı iddia edilebilir. Eski Sovyet bölgesi, merkezi Rusya'dan ayrı düşünölmediğinden dolayı -ki Putin'in Kırım ile ilgili konuşması bu durumun açık bir göstergesidir- bölge ölkeleri için yapılan egemenlik vurgusu zayıf kalmaktadır. Nitekim Ukrayna müdahalesi bu durumun açık bir göstergesidir.

Egemenlik vurgusu yaparak, demokrasiyi önceleyen Batı'nın yönetim tarzını kendisinden uzak tutmaya çalışan Rusya, Ukrayna'yı egemen bir devlet olarak görmemiş ve Batı ile yaklaşma çabasını engellemiştir. Bu doğrultuda Ukrayna'nın egemenliğinin kâğıt üzerinde tanınmakta olduğu ve ölkenin, Rusya'dan bağımsız düşünölmediği savunulabilir. Dolayısı ile Ukrayna'nın, kendisini Batı kanadında konumlandırması, Moskova'nın NATO'ya üye olmasından farklı görölmemiştir. Daha önce de bahsedildiği üzere bu yaklaşım, Putin'in zihnindeki anlatı ile bağlantılıdır. Rusya'nın Gürcistan ve Ukrayna müdahaleleri yukarıda bahsi geçen farklı egemenlik anlayışları kapsamında değeriendirildiğinde, devletin saldırgan bir tutumu olmadığı savunulabilir. Nedeni ise Putin'in bu bölgelerdeki gelişmeleri, bir anlamda Rusya Federasyonu'nun iç meselesi olarak görmesidir.

Toparlamak gerekirse Kırım'ın ilhakı ve Batı'ya meydan okuma şeklinde ortaya çıkan politikalar ile Putin, Rusya'daki emperyal nostaljiyi canlandırmıştır ve bu, devlet ile Rus toplumu arasındaki ilişkinin güçlenmesini sağlamıştır¹⁰². Nitekim bu başarısı, Putin'in dış politikada daha iddialı ve cüretkâr davranabilmesini sağlamaktadır.

3.4.4. İç Kurumların Düzenlenişi ve Vladimir Putin

Bir ölkede otoriter liderliğin bulunması, NKR'nin uygulanabilirliğini olumlu yönde etkilemektedir. Otoriter liderler devlet ya da hükümet tarafından sınırlandırılmamakta ve bundan kaynaklı olarak liderler kendi düşünce ve algılarına göre

¹⁰¹ Ruth Deyermund, "The Uses of Sovereignty in Twenty-first Century Russian Foreign Policy", *Europe-Asia Studies*, s. 958.

¹⁰² Tatiana Romanova, "Russia's Neorevisionist Challenge to the Liberal Order", s. 84.

hareket edebilmektedir¹⁰³. Nitekim Rusya Federasyonu böyle bir örneği teşkil etmektedir ve bu kısımda Putin'in algıları ve düşüncelerinin dış politika yapımındaki ve Ukrayna müdahalesindeki etkisi incelenecektir. Neoklasik realist perspektif ile bir devletin dışa karşı davranışı incelenirken ilk adım, dış politikayı kimin ya da kimlerin oluşturduğunun belirlenmesidir¹⁰⁴. Bu bağlamda Rusya Federasyonu'nun davranışlarını anlamak adına, devletin dış politikasının nasıl oluştuğunu incelemek önemlidir. Her ne kadar devletlerin dış politika kararlarının nasıl alındığı konusunda net ve kesin yargılarda bulunmak zor olsa da bu tezde iddia edildiği gibi Rusya özelinde dış politikanın, Putin tarafından belirlendiği yönündeki görüşler ağır basmaktadır.

Rus anayasasına göre Dışişleri Bakanlığı ve Güvenlik Konseyi, dış politikanın oluşumunda yetkili organlar olarak tanımlanmıştır. Buna rağmen gücün yalnızca Putin'de toplandığı düşünülmektedir¹⁰⁵. Bu durumun en önemli göstergesi, Kırım'ın Rusya'ya bağlanması konusunda ortaya çıkmıştır. Daha önce bahsedildiği üzere 22 Şubat'ta Yanukoviç'in Rusya'ya sığınmasının ardından Putin'in başkanlığında yapılan toplantı neticesinde yarımadanın Rusya'ya bağlanması kararlaştırılmıştır. Rus Parlamentosu'ndan Ukrayna'ya askerî müdahalede bulunulmasına yönelik karar 1 Mart'ta çıkmış olmasına rağmen yarımada 27 Şubat'ta işgal edilmiştir. Bu gelişme Rus dış politikasının yapımında Putin'in, kurumlarından daha güçlü olduğunu göstermektedir. Dolayısı ile Rus dış politikasındaki değişiklikler, dış çevredeki gelişmelere bir tepki olsa da Putin'in düşünce ve algılarının hesaba katılmadığı açıklamalar yetersiz kalacaktır¹⁰⁶. NKR'nin Rus dış politikasını açıklama noktasındaki bir diğer faydası da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Ani değişiklikleri açıklama iddiasındaki yaklaşımın liderlik faktörünü ön plana çıkarması, Rusya'nın Ukrayna müdahalesini anlamak adına oldukça faydalıdır.

¹⁰³ Balkan Devlen & Özgür Özdamar, "Neoclassical Realism and Foreign Policy Crisis", Annette Freyberg-Inan, Ewan Harrison & Patrick James (der.), *Rethinking Realism in International Relations: between Tradition and Innovation*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2009, s. 143.

¹⁰⁴ Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro & Steven E. Lobell, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, s. 123.

¹⁰⁵ Cory Welt, "Russia: Background and U.S. Policy", *Congressional Research Service*, 21 Ağustos 2017, (Çevrimiçi) <https://fas.org/srg/crs/row/R44775.pdf>, 02.12.2018.

¹⁰⁶ Dina Rome Spechler, "Russian Foreign Policy During the Putin Presidency", *Problems of Post-Communism*, Cilt 57, Sayı 5, 2015, s. 35.

Fareed Zakaria'nın iddia ettiği üzere devletlerin dış politikasını siyasi seçkinler belirlemektedir¹⁰⁷. Dış politika kararlarının hayata geçebilmesi için belli fikirlerden etkilenmiş ve bu fikirleri uygulayabilecek bir lider gerektirmektedir. Çünkü lider hangi anlayışın belirgin olacağına dair önemli bir faktördür. Örneğın Yeltsin zamanında daha liberal denebilecek fikirler baskınken Putin'in göreve gelmesiyle zaman içerisinde egemenlik baskın olmaya başlamıştır. Bu doğrultuda Rusya Federasyonu gibi liderin ön planda olduğu bir devlette karar alıcının sahip olduğu algıların, devletin uygulayacağı dış politikayı şekillendirdiğini savunmak mümkündür.

Rus devlet başkanının düşünce ve algıların gelişmesinde elbette bazı önemli faktör ve kişiler bulunmaktadır. Bu kişilerden biri olan Vladislav Surkov'un ve Putin'in algılarına olan etkisinin, Rusya'nın dünya sahnesinde kendisini nasıl konumlandığı konusunda ve Ukrayna müdahalesi kararında etkili olduğu savunulabilir. Surkov, 'egemen demokrasi' yaklaşımının yaratıcısıdır ve daha önce bahsedildiğı üzere bu kavram, Rusya'nın uluslararası arenada kendisini nasıl konumlandığını göstermektedir. Putin, egemen demokrasi kavramı ile demokrasiyi ülkesinin çıkarlarına uygun şekilde tanımlamakta ve kendisini geleneksel değerlerin savunucusu olarak konumlandırmaktadır¹⁰⁸. Bununla birlikte Surkov, Ukrayna meselesinde Putin'e danışmanlık yapmıştır¹⁰⁹. Bu açıdan bakıldığında daha önce bahsi geçen, Ukrayna'nın bağımsızlığının yalnızca kâğıt üzerinde tanınması ve bu bölgelerdeki sorunların iç mesele olarak görülmesinde ya da diğeri bir ifade ile egemenlik kavramının eski Sovyet bölgesini kapsayacak şekilde kullanılmasında Surkov'un izleri olduğu savunulabilir. Bu bağlamda Putin'in, Ukrayna'ya müdahale edilmesi gerektiğı yönündeki algısının, çevresindeki isimlerden etkilendiğı iddia edilebilir.

Ancak bahsedilenler ışığında, liderin yalnızca bir koltuğı doldurduğı ve karar alma süreçlerini çevresindeki isimlerin yönettiğı sonucu çıkarılmamalıdır. Nitekim lider, çevresindeki isimleri amaçları doğrultusunda seçebilecektir. Örneğın Gleb Pavlovski, Surkov'dan önce Putin'e ve hatta ondan önce Yeltsin'e danışmanlık

¹⁰⁷ Fareed Zakaria, *From Wealth to Power: The Unusual Origins of America's World Role*, s. 42.

¹⁰⁸ Denys Kiryukhin, "Russia and Ukraine: The Clash of Conservative Projects", s. 448.

¹⁰⁹ Michel Eltchaninoff, *Putin'in Aklında Ne Var?*, s. 14.

yapıyordu ve Rusya'nın Batı ile yakınlaşması taraftarıydı¹¹⁰. Bu doğrultuda Yeltsin döneminde ve Putin'in ilk yıllarında Batı ile iyi ilişkiler kurulmasının sebebi danışmanın görüşleri olarak gösterilebilir. Başka bir açıdan bakıldığında ise bu durumun, Putin'in zihnindeki yol haritasıyla alakalı olduğu savunulabilir. Diğer bir ifadeyle Putin, Batı ile iyi geçinilmesi gerektiğini düşündüğü dönemde, buna uygun bir danışmanı çevresinde tutuyorken, Batı ile mücadeleye girme zamanının geldiğini düşündüğü dönemde yine amaca uygun bir danışman seçmiştir.

Surkov'un yanı sıra Ukrayna müdahalesinde Rus liderin fikirlerini şekillendiren bir diğer önemli ismin Dmitri Rogozin olduğu söylenebilir. Rogozin, 2008'de Ukrayna'nın NATO'ya üyeliği ile alakalı bir görüşmede, bu durumun gerçekleşmesi halinde Rusya için büyük bir tehdit oluşacağını ve Ukrayna'nın dağılacağını dile getirmiştir¹¹¹. Bu doğrultuda 2014'te bu ihtimalin ortaya çıkması ile Ukrayna'ya müdahale kararı alınmasında Rogozin'in etkili olduğu iddia edilebilir. Verilen bu örnekler üzerinden yola çıkıldığında *siloviki*'nin devlet yönetiminde ve karar alma süreçlerinde etkili olduğu savunulabilir. *Siloviki*, Rusya'nın uluslararası arenadaki eski gücünü kazanmasını arzulamakla birlikte, siyasette ve ekonomide devletçilik ilkesini benimsemiştir¹¹². Eski istihbarat ve askerî teşkilat mensubu, çoğunlukla KGB ya da ordu kökenli politikacıları ifade eden *siloviki*'nin devletçi bir anlayış etrafında toplanmasında geçmişleri önemli bir rol oynamaktadır¹¹³. Bu toplulukta en çok bilinen isimlerden bazıları Tablo 2'de gösterilmiştir.

İsim	Görev
Aleksandr Bortnikov	FSB Başkanı (2008 -)
Aleksandr Bastrikin	Rusya Soruşturma Komitesi Başkanı (2011 -)
İgor Seçin ¹¹⁴	Rosneft Başkanı (2012 -)

¹¹⁰ Mikhail Zygar, *All the Kremlin's Men: Inside the Court of Vladimir Putin*, Çeviren: Thomas Hodson, Public Affairs, New York, 2016, s. 107.

¹¹¹ Saide Acımambetova & Osman Bayramaliyev, "Dmitri Rogozin: Ukrayna NATO'ya Girse Bu Devlet Dağılır", *Kırım Haber Ajansı*, 1 Aralık 2008, (Çevrimiçi) <http://old.qha.com.ua/tr/siyaset/dmitri-rogozin-ukrayna-nato-ya-girerse-bu-devlet-dagilir/37245/>, 02.03.2019.

¹¹² Ian Bremmer & Samuel Charap, "The Siloviki in Putin's Russia: Who They are and What They Want?", *The Washington Quarterly*, Cilt 30, Sayı 1, 2015, s. 86-89.

¹¹³ Michel Eltchaninoff, *Putin'in Aklında Ne Var?*, s. 145

¹¹⁴ İgor Seçin, Financial Times'da çıkan bir yazıda Rusya'da Putin'den sonraki en güçlü ikinci kişi olarak gösterilmiştir. Bkz: Henry Foy, "We Need to Talk About Igor: The Rise of Russia's most

Dmitri Rogozin	NATO Daimî Temsilcisi/ Askerî Sanayi ile İlgili Başkan Yardımcısı
Sergey Şoygu	Savunma Bakanı (2012 -)
Vladimir Yakunin	İş Adamı (Muhafazakâr dünya görüşünü ve Batı karşıtlığını savunur.)
Sergey İvanov ¹¹⁵	Devlet Başkanlığı Ulaşım ve Çevreden Sorumlu Özel Temsilcisi (2016 -)

Tablo 2: Önemli Bazı *Sloviki*'ler

Yukarıdaki bilgiler ışığında Putin'in dış politika anlayışında *siloviki*'nin etkisi olduğu savunulabilir. Nitekim Putin'in egemenlik vurgusu, devletçi anlayışı (*statism*) ve Rusya'nın uluslararası arenada güç kazanması yönündeki isteği bu etki ile ilişkilendirilebilir. Daha önce de bahsedildiği üzere dış politika kararlarının nasıl alındığına dair kesin ifadeler kullanmak pek mümkün olmasa da *siloviki*'nin karar alma süreçlerinde etkili olduğu söylenebilir. Öyle ki 2011 yılına kadar Putin'e danışmanlık yapmış olan Gleb Pavlovski, Kırım'ın işgal ve ilhakında Sergey İvanov ve Vladislav Surkov'un oldukça etkili olduğunu iddia etmektedir¹¹⁶.

Siloviki'nin yanı sıra Putin'in dış politika anlayışı ile Batı karşıtı tutumunda 16 yıllık KGB geçmişinin de payı büyüktür¹¹⁷. Nitekim Yeltsin döneminde Rusya'nın, Batı yanlısı ve hatta Batı'ya entegre olabileceği düşünülürken, Putin'in iktidara gelmesi ile zaman içerisinde bu görüş değişmiş ve Rusya, Batı ile mücadele eden bir aktöre dönüşmüştür. Bu dönüşümde Sovyet döneminden kalma bir eğitimin etkili olduğu düşünülebilir. Daha önce bahsedildiği üzere Putin, Batı'nın uluslararası arenadaki hâkim konumunu eleştirmektedir. Nitekim Münih'teki konuşmasında “Yalnızca NATO, AB ya da BM güç kullandığında meşru olarak görülüyor ancak ben farklı düşünüyorum. Uluslararası hukukun uygulanabilirliği evrensel olmalıdır.” ifadelerini kullanarak Rusya'nın da askerî müdahalelerde bulunma hakkı olduğunu

Powerful Oligarch”, *Financial Times*, 1 Mart 2018, (Çevrimiçi) <https://www.ft.com/content/dc7d48f8-1c13-11e8-aaca-4574d7dabfb6>, 02.03.2019.

¹¹⁵ Sergey İvanov Rus bürokrasisinde pek çok farklı görevde bulunmuştur ve *siloviki* arasındaki güçlü isimlerden biridir. FSB Müdür Yardımcılığı, Güvenlik Konseyi Sekreterliği, Savunma Bakanlığı, Başbakan Yardımcılığı görevlerini yürütmüştür.

¹¹⁶ Gleb Pavlovski, “Russian Politics under Putin: The System will Outlast the Master”, *Foreign Affairs*, Cilt 95, Sayı 3, 2016, s. 10.

¹¹⁷ Kimberly Marten, “The ‘KGB State’ and Russian Political and Foreign Policy Culture”, *The Journal of Slavic Military Studies*, Cilt 30, Sayı 2, 2017, s. 132.

savunmuştur¹¹⁸. Buna paralel şekilde Putin, meşru müdafaa gerektiren bir durumda Rusya'nın, herhangi bir kurumun kararına ihtiyaç duyulmadan askerî güç kullanabileceğini ifade etmiştir¹¹⁹. Putin'in Ukrayna müdahalesi kararında bu yaklaşımın geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Ukrayna'ya koruma sorumluluğu kapsamında girilmiş ve uluslararası hukuktan faydalanılmaya çalışılmıştır.

Her ne kadar Ukrayna müdahalesinde uluslararası hukuktan faydalanılmaya çalışılmış olsa da Putin'in bu bölgedeki sorunu bir iç mesele olarak gördüğü savunulabilir. Bu yaklaşım ise otoriter Rus liderlerinin zihinlerindeki anlatı ile alakalıdır ve bu anlatı Rus stratejik kültüründen kaynaklanmaktadır. Daha önce bahsedildiği üzere Ukrayna 18. Yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın sonlarına kadar Rus devletlerinin bir parçası olmuştur. Bu ise Ukrayna'daki meselelerin liderler tarafından iç mesele olarak görülmesine neden olmaktadır. Nitekim Putin'in, "Kırım Tatarları anavatanlarına dönmüştür" ifadesi bahsedilen durumu net bir şekilde ortaya koymaktadır¹²⁰. Bunun yanı sıra katıldığı bir televizyon programında Ukrayna'nın güneyi, Putin tarafından *Novorossiya* olarak nitelendirilmiştir¹²¹. Putin'in bölgeye ithafen kullandığı isimlendirme, liderin Ukrayna'ya dair bakış açısını net bir şekilde göstermektedir. Ayrıca Kırım'ın ilhakından bir ay sonraki bir konuşmasında kullandığı ifadeler, bölgenin Rusya'dan bağımsız düşünülmediğine dair bir başka örnek olarak gösterilebilir;

*“Novorossiya olarak bilinen bölgenin geçmişte Ukrayna'ya ait olmadığını ve Potyomkin ile Yakaterina'nın çabaları sonucunda kazanıldığını hatırlatmak isterim. Bölge, Sovyet yönetimi tarafından Ukrayna'ya verilmişti. Neden? Kimse Bilmiyor.”*¹²²

Bir diğer örnek de yine 2014 yılında verdiği bir demeçte kullandığı “Ukraynalılar ve Ruslar aynı millettir.” ifadelerinde görülmektedir¹²³. Buradaki

¹¹⁸ Kremlin, “Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy”.

¹¹⁹ A.g.e.

¹²⁰ Kremlin, “Address by President of the Russian Federation”.

¹²¹ Serhy Yekelchuk, *The Conflict in Ukraine: What Everyone Needs to Know*, Oxford University Press, New York, 2015, s. 118.

¹²² Kremlin, “Direct Line with Vladimir Putin”, 17 Nisan 2014, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20796>, 16.05.2019.

¹²³ Denys Kiryukhin, “Russia and Ukraine: The Clash of Conservative Projects”, s. 449.

ifadelerinden yola çıkarak Putin'in, Kırım'a yapılan müdahaleyi egemen bir devletin -Ukrayna'nın- sınırlarının dokunulmazlığı hakkını ihlal etmekten ziyade bir iç meselenin çözümü olarak gördüğü iddia edilebilir. Hatta Putin'in Rus stratejik kültüründen kaynaklanan zihnindeki anlatı, Ukrayna'ya yapılan müdahalenin tam anlamıyla revizyonist olmadığına dair bir gösterge olarak ele alınabilir.

Yukarıdaki tartışmaya ek olarak, seçildiği ilk günden bu yana Putin'in istikrarlı bir şekilde artan siyasi gücü, onun Rus dış politikasındaki etkisini anlamak adına önemlidir. Putin 2000-2008 yılları arasında iki dönem başkanlık görevini üstlenmiştir. Anayasal olarak tekrar adaylığını koyamayan Putin'in yerine, Dmitriy Medvedev başkanlık görevini üstlenmiştir. Mankoff 2008'de, yaşanan bu gelişme ile dış politikanın oluşumunda başka güçlerin de etkisinin artacağını iddia etmiştir¹²⁴. Ancak bu çalışmada da iddia ettiği üzere Putin'in, başkanlık görevini Medvedev aracılığıyla devam ettirdiğini savunan çalışmalar da bulunmaktadır¹²⁵. Bunun nedeni, Medvedev'in başkanlık koltuğunda bulunduğu dönemde Putin'in hâlâ baskın olduğuna dair bazı göstergelerin bulunmasıdır. Örneğin Hindistan başbakanı Manmohan Singh Aralık 2009'da gerçekleştirdiği Rusya ziyaretinde, basın konferansını Medvedev ile vermesine rağmen, ziyaretine Putin ile devam edeceğini ve Vladimir Putin'in Hindistan'ı ziyaretini dört gözle beklediklerini belirtmiştir¹²⁶. Her ne kadar Putin, Singh'in mevkidaşı olduğu için gezisine onunla devam etmesi normal görünse bile Singh'in bir devletin başkanı yerine başbakanını ülkesine davet etmesi Putin'in Medvedev'den daha ön planda olduğunu düşündürmektedir.

Bilindiği üzere Medvedev, başkanlık görevini 2008-2012 yılları arasında olmak üzere bir dönem yürütmüştür. Görev süresinde ise ülkeye yapılan ziyaretler ve bazı spesifik konular dışında genel bir basın toplantısı düzenlememiştir. Putin ise 2007'de, 2008'de ve 2012-2018 yılları arasında düzenli olarak basın toplantıları düzenlemiş ve çeşitli konularda açıklamalar yapmıştır. Bu toplantılar genel anlamda Rus dış politikasının nasıl şekilleneceğine dair açıklamalar içermesi hasebiyle, dış politikada kimin baskın olduğunu gösterir niteliktedir. Medvedev yerine Putin'in bu

¹²⁴ Jeffrey Mankoff, "Russian Foreign Policy and the United States After Putin", *Problems of Post-Communism*, Cilt 55, Sayı 4, 2008, s. 43.

¹²⁵ Stephen White & Ian Mcallister, "The Putin Phenomenon", *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, Cilt 24, Sayı 4, 2008, s. 619.

¹²⁶ Kremlin, "News Conference Following Russian-Indian Talks", 7 Aralık 2009, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/6259>, 26.02.2019.

organizasyonların merkezinde olması ve hatta Medvedev'in olduğu daha dar kapsamlı basın toplantılarında ziyaretçilerin Putin'e atıfta bulunması, esasen hâlâ Putin'in ön planda olduğunu göstermektedir.

Putin'in gücünün ve Rusya'ya getirdiği anlayışın devam ettiğini gösteren bir diğer örnek de Gürcistan müdahalesidir. Her ne kadar Rusya'nın, Medvedev ile birlikte daha Batı yanlısı olabileceği düşünülmüşse de 2008 Ağustos Savaşı onun döneminde gerçekleşmiştir ve bu gelişme Rusya'nın Batı karşıtı tutumunun devam edeceğini ortaya koymuştur. Bahsedilenlere ek olarak, Putin'in asıl güç odağı olduğuna dair bir diğer gösterge de Medvedev'in yalnızca bir dönemin ardından başkanlık görevini yeniden Putin'e devretmesidir. Nitekim Pavlovski de Medvedev'in başkanlık görevini yürüttüğü dönemde Putin'in otoritesinin hâlâ oldukça sağlam olduğunu iddia etmektedir¹²⁷.

Bu bilgiler ışığında Rusya'da, Vladimir Putin'in gerçekten de asıl güç odağı olduğu savunulabilir. Öyle ki Rusya'da Putin'in geldiği nokta hiper-kişiselleştirme, diğer bir ifade ile devletin Putin ile özdeşleşmesi şeklinde tanımlanmaktadır¹²⁸. Dolayısı ile Rus dış politikasındaki değişiklikler, dış çevredeki gelişmelere bir tepki olsa da Putin'in düşünce ve algılarının hesaba katılmadığı açıklamalar yetersiz kalacaktır¹²⁹. Bu doğrultuda Ukrayna müdahalesi kararında etkili olduğu düşünülen faktörler olsa da müdahale kararının Putin tarafından verildiği iddia edilebilir¹³⁰. Nitekim Rusya'nın Federasyon Konseyi sözcüsü Valentina Matviyenko, Kırım'ın ilhakının Putin'in kararlılığı sayesinde mümkün olduğunu açıklamış, ayrıca Narişkin de Vladimir Putin'e bu konudaki kararlılığından dolayı teşekkür etmiştir¹³¹.

Önceki kısımlarda bahsedildiği üzere Rus stratejik kültürü, ülkede güçlü liderliğe zemin hazırlamaktadır. Bu doğrultuda güçlü bir liderin olması, kurumların güçlenmesini ve yerleşik bir güç haline gelmesini engellemektedir. Putin, Rus stratejik kültürünün izin verdiği bu durumu lehine kullanarak zaman içerisinde federe

¹²⁷ Gleb Pavlovski, "Russian Politics under Putin: The System will Outlast the Master", s. 11.

¹²⁸ Jean-Robert Jouanny, *Putin Ne İstiyor?*, Çeviren: Merve Öztürk, İletişim, İstanbul, 2017, s. 20.

¹²⁹ Dina Rome Spechler, "Russian Foreign Policy During the Putin Presidency", *Problems of Post-Communism*, Cilt 57, Sayı 5, 2015, s. 35.

¹³⁰ Tor Bukkvoll, "Why Putin Went to War: Ideology, Interests and Decision-Making in the Russian Use of Force in Crimea and Donbas", s. 278.

¹³¹ Kremlin, "Ceremony Signing the Laws on Admitting Crimea and Sevastopol to the Russian Federation", 21 Mart 2014, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/speeches/20626>, 01.04.2019.

cumhuriyet ve bölgelerin yetkilerini, oligarkların nüfuzunu ve medyanın özgürlüğünü sınırlandırmayı başarmıştır¹³². Gerçekleşen bu hedeflerle birlikte Kremlin otoritesi güçlenmiş ve Putin, kendisini devlet yönetiminde en önemli aktör olarak konumlanmıştır. Bu doğrultuda Rusya Federasyonu, kurumları güçlü ve karar alma süreçlerinde etkili olan bir devletten ziyade, liderin devlet ile bütünleştiği bir aktör haline gelmiştir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında NKR'nin Putin dönemi Rus dış politikasını açıklama noktasında daha yerinde olduğunun göstergelerinden bir tanesi, Putin'in Ukrayna müdahalesindeki rolüdür. Açıkçası bu müdahale liderin algılarından bağımsız değildir. Putin, renkli devrimleri özgün ayaklanmalar olarak değil, dış güçler tarafından yönlendirilerek yaratılmış kaoslar olarak algılamaktadır¹³³. Ayrıca Tunus'ta başlayarak Orta Doğu'ya yayılan Arap Baharı Putin'de, dış güçler tarafından yaratılmış Ukrayna'daki karışıklığın Rusya'ya yayılabileceği şeklinde bir düşünce oluşmasına da sebep olmuştur. Diğer bir ifadeyle Rusya'daki iç yapıya yönelik endişelerin, devletin dış politika hamlesinde etkili olduğu savunulabilir¹³⁴.

Kırım'ın ilhakından sonra verdiği demeçte Putin; "Ukrayna'daki gelişmelerin arkasındaki güçler terör, cinayet ve ayaklanmalara başvurdu. Yapılan darbenin arkasında milliyetçiler, Neo-Naziler ve Rus düşmanları bulunmaktadır." ifadelerini kullanmıştır¹³⁵. Buradan çıkarılacak sonuç Putin'in, Ukrayna'da meydana gelen 2014 yılındaki gelişmeleri tehdit olarak algıladığıdır. Nitekim renkli devrimlere karşı duruşuna benzer şekilde Ukrayna'da yaşanan gelişmeleri 'yaratılmış bir kaos' olarak tanımlamıştır¹³⁶. Ayrıca Putin bir konuşması sırasında Kırım'dan bahsederken yarımada'nın Rusya açısından 'kutsal' bir değeri olduğunu ifade etmiş ve Kudüs'teki Tapınak Tepesi'nin, Müslümanlar ve Yahudiler açısından taşıdığı değer ile Kırım'ın Rusya açısından değerinin aynı olduğunu belirtmiştir¹³⁷. Diğer bir ifade ile Putin'in, Batı'nın Ukrayna'da bulunmasını, kutsal Rus topraklarının işgali olarak algıladığı

¹³² İlyas Kamalov, *Putin'in Rusya'sı: KGB'den Devlet Başkanlığına*, s. 117-119.

¹³³ Mette Skak, "Russian Strategic Culture: The Role of Today's Chekisty", *Contemporary Politics*, Cilt 22, Sayı 3, 2016, s. 324.

¹³⁴ İlyas Kamalov, *Putin'in Rusya'sı: KGB'den Devlet Başkanlığına*, s. 325.

¹³⁵ Kremlin, "Address by President of the Russian Federation".

¹³⁶ Kremlin, "Vladimir Putin Answered Journalists' Questions on the Situation in Ukraine".

¹³⁷ Kremlin, "Presidential Address to the Federal Assembly", 4 Aralık 2014, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/news/47173>, 19.05.2019.

savunulabilir. Bu bağlamda Ukrayna müdahalesi kararı, dış faktörlerin yanı sıra iç faktörler ve özellikle liderin algıları tarafından şekillenmiştir.

Bu bilgilere ek olarak daha önce bahsedildiği üzere NKR, liderlerin devletin sağkalımından ziyade rejimin sağkalımı için uğraşabileceklerini iddia etmektedir¹³⁸. Buradan hareketle Ukrayna'nın NATO'ya girme ihtimali, Rusya'ya yönelik bir tehdit olarak algılansa da Putin'in rejimine yönelik bir tehdit de oluşturmaktadır. Thees Pankow ve Robert G. Patman bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

*“AB ile Ukrayna arasındaki ortaklık anlaşması, Putin rejimi tarafından kabul edilmez olarak görülmüştür. Çünkü bu gelişme, rejimin Ukrayna'daki rolünü ve aktivitelerini güçleştirecekti... Kremlin'de, AB ile Ukrayna arasındaki yakın ilişkinin Rusya'ya yayılarak, Putin'in muhalif görüşleri bastırmak için oluşturduğu yönetim şekline meydan okuyacağı düşünülüyordu. Ukrayna, Batılı görüşlerin Rusya'ya yayılmasını önlemek için bir güvenlik duvarıydı.”*¹³⁹

Bu ifadeden yola çıkarak Ukrayna'nın Batı ile yakınlaşması ihtimalinin, rejimin devamlılığını tehdit ettiği ve liderin, rejimin sağkalımı için uğraştığı savunulabilir. Bu durum neoklasik realizmdeki görüşlerin, Putin dönemi Rus dış politikasını açıklama noktasında oldukça faydalı olduğu göstermektedir.

Toparlamak gerekirse Rusya özelinde, Putin'i anlamak Kremlin politikalarını anlamaktır¹⁴⁰. Yukarıdaki bilgiler ışığında Ukrayna müdahalesi, Putin'in algıları ve liderliği ile doğrudan ilişkilidir. Daha önce bahsedildiği üzere sistemsal bir uyarı, Ukrayna'ya yönelik Rus dış politikasının çerçevesini belirlemiş olsa da Putin'in Arap Baharı ve Renkli Devrimler ile şekillenen algıları, Ukrayna'daki gelişmeyi bir güvenlik meselesi olarak görmesine ve ülkeye müdahale etmesine yol açmıştır. Bu durum da neoklasik realizmin, Rus dış politikasını açıklama noktasında faydasını

¹³⁸ Steven E. Lobell, “Threat Assessment, the State and Foreign Policy: A Neoclassical Realist Model”, s. 44-45.

¹³⁹ Thees Pankow & Robert G. Patman, “Rethinking Russia's Ukraine Involvement 2013-2016: The Domestic Political Imperatives of Putin's Operational Code”, *International Politics*, Cilt 55, Sayı 5, 2018, s. 550.

¹⁴⁰ Ian Bremmer & Samuel Charap, “The Siloviki in Putin's Russia: Who They Are and What They Want?”, *The Washington Quarterly*, Cilt 30, Sayı 1, 2007, s. 83.

göstermektedir. NKR’de stratejik kültür, devlet-toplum ilişkisi ve iç kurumların düzenlenişı şeklinde kategorize edilen ara değişkenler incelendiğinde elde edilen sonuçlar, Vladimir Putin’in tek güç odağı haline geldiğini göstermektedir. Dolayısı ile Rusya’nın dış politika çıktıları değerlendirilirken, stratejik kültürün ve devlet yapısının sebep olduğu güçlü liderlik göz önünde bulundurulmalıdır. Buradan hareketle Ukrayna müdahalesi Putin’in liderliği ile mümkün olabilmıştır.

SONUÇ

Soğuk Savaş sonrası düzende tek başına sistemik ya da iç faktörlere odaklanan yaklaşımlar yetersiz kalmaya başlamış ve devlet davranışlarını incelerken iç ve dış faktörleri birleştiren yaklaşımların gerekliliği doğmuştur. Bununla birlikte günümüz uluslararası sisteminde, karar alma süreçlerinde kurumların etkili olduğu devletler kadar, liderlerin baskın ve hatta Rusya özelinde olduğu gibi devlet ile bütünleştiği yapılar göze çarpmaktadır. Dünyadaki bu değişimlere paralel şekilde realist paradigmada da önemli değişiklikler olmuş ve bahsedilen gerekliliğin bir sonucu olarak neoklasik realizm ortaya çıkmıştır.

Deterministik yaklaşımlara karşı çıkan NKR, daha önceki realist varyasyonlardaki yaklaşımın aksine devlet davranışlarına dair değişmez olduğu düşünülen kurallar koymamaktadır. Neoklasik realizmdeki temel amaç, belli bir zamanda meydana gelen belli bir olayı açıklamaktır. Bu bağlamda NKR bir dış politika yaklaşımı olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte literatürde NKR'nin münferit olayları açıklamak amacıyla kullanıldığı, çoğunlukla iki ara değişken üzerinden incelemeler yapıldığı ve çalışmalarda stratejik kültür değişkeninin göz ardı edildiği görülmüştür. Ayrıca birçok çalışma, algının realist geleneğe uygunluğunu ya da NKR'nin inşacı teori karşısında nasıl konumlandığını tartışmamıştır. Bu çalışmada ise NKR'nin belirlediği tüm ara değişkenler incelenmiş, algının realizme uygulugu tartışılmış ve inşacı teori ile NKR'nin ayrıldığı noktalar ortaya koyulmuştur. Bu doğrultuda bahsedilen eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Tezde teorik tartışmanın yanı sıra Rus dış politikasına ve Ukrayna müdahalesine dair yaklaşımlar incelenmiştir. Bu çalışmaya göre jeopolitik ve yapısal realist yaklaşımlar, iç ve dış faktörleri birlikte ele almamaları sebebiyle devletlerin dış politika kararları konusunda yetersiz açıklamalar sunmaktadır. Diğer taraftan liberal yaklaşımın temel sorununun, liberal ve liberal olmayan devletleri aynı şekilde değerlendirmesi olduğu savunulmuştur. Çalışmada kimlik faktörü ve tarihselliğe vurgu yapan inşacı yaklaşım ise sistemsel zorlamalara ve materyal kapasitelere yeteri kadar önem vermemesi hasebiyle eleştirilmiştir. Bu doğrultuda çalışmada NKR, materyal kapasite ve sistemsel zorlamalara verdiği önemin yanı sıra birleştirici bir yaklaşım geliştirdiği ve lider faktörünü öne çıkardığı için Rus dış politikası özelinde diğer yaklaşımlara kıyasla daha uygun görülmüştür.

Ukrayna'nın NATO'ya girecek olması ihtimali şeklinde ortaya çıkan sistemsal uyarı, müdahale kararında büyük ölçüde belirleyicidir. Ancak müdahale yalnızca sistemsal bir zorlamanın sonucu değildir. Daha önce belirtildiği üzere liderin, Rusya'nın tehdit altında olduğu yönündeki algısı, Ukrayna'ya müdahale kararının alınmasında doğrudan etkilidir. Bu çalışmada bahsi geçen algının oluşumunda ve Ukrayna'ya müdahale kararında Putin'in imgelerinin, Rus stratejik kültürünün ve devlet ile toplum arasındaki ilişkinin etkili olduğu ortaya konulmuştur.

Çalışmada stratejik kültürün, Putin'in bugün bulunduğu konuma ulaşmasında oldukça etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Rus devletlerinin 20. yüzyılda iki defa dağılma sürecinden geçmesinin nedeni, merkezi otoritenin zayıflığı olmuştur. Lenin ve Stalin dönemlerinde merkezi otorite ile birlikte devlet de güçlenmiştir. Geleneksel otokratik siyasi sistem, liderin tek başına ülke çapında kararlar alabilmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda stratejik kültür, Rusya özelinde güçlü liderliğe ve merkezi otoriteye zemin oluşturarak, Putin'in bugün sahip olduğu konumu mümkün kılmıştır. Bunun yanı sıra tezde Rusya'nın Ukrayna konusundaki hassasiyetinin, devletin stratejik kültürü ile ilişkili olduğu savunulmuştur.

Bu bilgiye ek olarak stratejik kültürün, Rusya'nın hem içe hem dışa yönelik davranışlarında etkisi göz ardı edilemeyecek bir değişken olduğu görülmüştür. Jeopolitik ve yapısal realist perspektife göre Rusya'nın, devam eden alan genişlemeleri ile önceki kazanımların korunması şeklinde bir davranış kalıbı mevcuttur. Temelde Rusya'nın bu davranışı, stratejik kültürün bir parçasıdır ve Ukrayna müdahalesinin bir boyutunu devletin stratejik kültürü oluşturmaktadır. Rus stratejik kültürü, Ukrayna'nın tehdit olarak algılanan yapılara karşı korunması yönünde gelişmiştir. Bu bağlamda Rusya'nın Ukrayna müdahalesi, egemen bir devletin toprağını işgal ve ilhak etmek açısından revizyonist olsa da stratejik kültür üzerinden yapılan inceleme, müdahalenin statükocu bir boyutunun da olduğunu ve Rus dış politikasında belli devamlılıklar yarattığını göstermiştir.

Rusya'daki devlet-toplum ilişkisi incelendiğinde ise Putin'in, dış politika hamlelerini hayata geçirmesini sağlayacak bir ortam bulunduğu, aynı zamanda dışa karşı hamlelerin iç politikada Putin'e güç kazandırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Putin'in iktidara gelmesi ile devlette sağladığı ekonomik refah, revizyonist hamleler

neticesinde canlandırdığı emperyal nostalji ve uluslararası arenadaki güç, devlet-toplum ilişkisini güçlendirmiştir. Bu veriler ışığında Ukrayna müdahalesinde devlet-toplum ilişkisinin de önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir ülkeye müdahale şeklinde ortaya çıkan dış politika hamlesi, lidere iç politikada avantaj sağlamakla birlikte, liderin dışa karşı hamlelerde daha cüretkâr davranmasına olanak tanımaktadır.

Tezde, dış politikada etkili olup olmadığına dair iç kurumlarla alakalı bir inceleme de yapılmıştır. Bu değişkenin incelenmesindeki temel neden neoklasik realizmin metodolojisi ile alakalıdır. NKR, bir devletin dış politikası incelenirken ilk olarak dış politikayı kimin oluşturduğunun belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Daha önce bahsedildiği üzere stratejik kültürün güçlü liderliğe zemin hazırlaması, devletin dış politika oluşumunda yetkili diğer kurumlarının güçlenmesini engellemektedir. Yine de yapılan araştırma stratejik kültür dışında Putin'in algılarını şekillendiren diğer faktörlerin de olduğunu göstermiştir. Liderin KGB geçmişi ve siyasi açıdan ayrıcalıklı olan *siloviki*, Putin'in Ukrayna müdahalesi kararında etkilidir. Dış politika kararları kapalı kapılar ardında alındığından, bu kararların süreçlerini bilmek zor olsa da tezde, bazı kişilerin bu kararda etkili olduğu yine de literatürde hâkim olduğu üzere son kararın Vladimir Putin'de olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun sebebi Putin'in, devletin kontrolünü kendisinde toplamış olmasıdır.

Bahsedilen bilgiler ışığında Ukrayna müdahalesini Putin'in algılarından bağımsız düşünmek yetersiz bir anlatım ortaya çıkaracaktır. Daha önce bahsedildiği üzere Putin, eski Sovyet coğrafyasında meydana gelen renkli devrimleri özgün ayaklanmalardan ziyade dış güçler tarafından yönlendirilmiş hamleler olarak algılamaktadır. Bununla birlikte 2014'te Kiev'de meydana gelen Yanukoviç karşıtı toplumsal gösterileri, Arap Baharı sürecine benzetmekte ve Rusya'nın tehdit altında olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda tezde ulaşılan sonuçlardan bir diğeri, Ukrayna müdahalesine Putin'in algılarının sebep olduğudur.

NKR, dış politika yapımında kurumlardan ziyade lideri ön plana çıkaran bir yaklaşımdır. Buradan hareketle yaklaşım, dış politikayı liderin belirlediği örneklerle odaklanmaktadır ve bu çalışmanın konusunu olan Rusya da böyle bir örneği teşkil

etmektedir. Çünkü Rusya özelinde Putin'i anlamak, Kremlin'in politikalarını anlamaktır. Yukarıda da bahsedildiği üzere Ukrayna müdahalesi özelinde incelendiğinde Putin'in, Ukrayna'nın NATO'ya girme ihtimalini, yeni bir renkli devrim sürecinin başlangıcı gibi algıladığı söylenebilir. Zihnindeki bu anlatı ,Putin'in Ukrayna'da yaşanan gelişmeleri ülkede kurduğu rejimin devamlılığına bir tehdit olarak görmesine neden olmuştur. Nitekim NKR'nin savunduğu, 'lider, devletin sağkalımından ziyade rejiminin sağkalımı için de çabalayabilecektir.' iddiası Rusya özelinde geçerliliğini korumaktadır. Bu doğrultuda Ukrayna müdahalesi her ne kadar sistemsal bir zorlama ile tetiklenmiş olsa da sahip olduğu güç ve algıları göz önüne alındığında, bu müdahale Putin'den bağımsız bir hamle olarak düşünülemez.

Netice itibari ile stratejik kültür, devlet-toplum ilişkisi ve iç kurumların düzenlenişi şeklinde belirlenen ara değişkenlerin, Rusya'da liderin baskın olmasını sağladığı ve bir dış politika hamlesinin ortaya çıkışında oldukça önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sistemik baskıların tetiklediği Ukrayna müdahalesi, Rusya'nın materyal kapasitesi ile mümkün olsa da ara değişkenler üzerinden yapılan inceleme müdahalenin, Putin'den bağımsız düşünülemeyeceğini ortaya koymuştur. NKR liderin, devletin sağkalımından ziyade rejimin sağkalımı için uğraşabileceğini savunmaktadır. Nitekim daha önce bahsedildiği üzere Ukrayna müdahalesi, Putin iktidarının devamlılığı ile de alakalıdır. Tezde ortaya koyulan bilgiler ışığında Ukrayna müdahalesi tek başına sistematik ya da iç faktörler ile yalnızca bir yere kadar açıklanabilir. NKR'nin savunduğu görüşler ve geliştirdiği metodoloji ile 2014'te meydana gelen müdahaleyi, daha geniş bir perspektif ile ele almak mümkündür. Bu doğrultuda NKR'nin, özellikle Putin dönemi Rus dış politikasında oldukça faydalı bir yaklaşım olduğu görülmüştür.

Tezde sistemsal uyarı, stratejik kültür ve lider algıları ile şekillenen müdahale kararının rasyonelliği de tartışılmıştır. Bir dış politika hamlesinin rasyonel olup olmadığı, incelenen konuya hangi açıdan bakıldığına göre değişkenlik göstermektedir. Bu durum salt rasyonel bakış açısına bağlılığın, müdahale kararına dair yetersiz açıklamalara sebep olabileceği anlamına gelmektedir. Batı ile ilişkilerin bozulması, ekonomik açıdan zayıflama gibi sonuçlar üzerinden bakıldığında müdahalenin irrasyonel olduğu söylenebilir. Ancak Rusya sınırında Batı'nın etkisini azaltma çabası, Rusya'nın Karadeniz'deki hâkimiyetini artırması ve Putin'in iç

politikada kazandığı destek üzerinden bakıldığında ise müdahale, rasyonel bir hamle olarak düşünülebilir.

Bahsedilenler ışığında bu çalışmada, Ukrayna müdahalesinin objektif rasyonelliğinden ziyade Rusya lideri için anlamını tartışılmıştır. Diğer bir ifade ile müdahale seçeneğinin Putin açısından rasyonel olup olmadığı önemlidir ve sahip olduğu algıları üzerinden bakıldığında müdahale lider açısından rasyoneldir. Bununla birlikte bu çalışmada Ukrayna'ya yapılan müdahalenin, revizyonist bir hamle olduğu kabul edilmekle birlikte statükocu bir boyutunun da olduğunu savunulmuştur. Nitekim Rusya'nın müdahale kararını, Ukrayna'daki yönetimin Rusya güdümünden uzaklaşması tetiklemiştir. Bu durum, müdahalenin basit anlamda emperyal bir politika ya da yalnızca revizyonist bir hamle olmadığını, statükocu bir çaba da içerdiğini göstermektedir.

Son olarak çalışmada NKR'nin Türkçe literatüre tanıtılması amaçlanmış ve teoriye dair literatürde eksik bırakılan bazı boşlukların doldurulması hedeflenmiştir. Yine de zaman sıkıntısından dolayı bu çalışmanın da eksik bıraktığı yerler bulunmaktadır. Örneğin çalışmada NKR'nin dış politika yaklaşımları karşısında nasıl konumlandığına dair bir tartışmaya yer verilmemiştir. Bu doğrultuda gelecekteki çalışmalarda bu konunun değerlendirilmesi ile Türkçe literatüre önemli bir katkı yapılması hedeflenmektedir. Bununla birlikte tezde, Ukrayna müdahalesinin eski Sovyet ülkeleri ya da AB ülkeleri açısından ne anlama geldiği konularına değinilmemiş ve bu ülkelerin Rusya ile ilişkilerinde müdahalenin nasıl bir etki yarattığı sorusu cevapsız bırakılmıştır. Yine gelecekte yapılacak çalışmalar ile bu eksikliğin de giderilmesi amaçlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Kitap Bölümleri

Acar, K., *Ortaçağ'dan Sovyet Devrimi'ne Rusya*, İletişim, İstanbul, 2014.

Brzezinski, Z., *The Grand Chessboard: American Primacy and its Geostrategic Imperatives*, Basic Books, New York, 1997.

Burchill, S. ve Linklater, A. ve Devetak, R. ve Donnelly, J. ve Paterson, M. ve Reus-Smit, C. ve True, J., *Theories of International Relations*, Palgrave, New York, 2005.

Carr, E. H., *The Twenty Years' of Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*, Macmillan, Londra, 1946.

Covington, S. R., *The Culture of Strategic Thought behind Russia's Modern Approaches to Warfare*, Belfer Center, Cambridge, 2016.

D'Encausse, H. C., *İki Dünya Arasında Rusya*, Çeviren: Reşat Uzmen, Ötüken Neşriyat, Ankara, 2010.

Dunne, T. ve Kurki, M. ve Smith, S. (der.), *International Relations Theories: Discipline and Diversity*, Oxford University Press, New York, 2013.

Elias, J. ve Sutch, P., *International Relations: The Basics*, Routledge, New York, 2007.

Elman, C. ve Elman, M. F. (der.), *Progress in International Relations Theory: Appraising the Field*, MIT Press, Londra, 2003.

Eltchaninoff, M., *Putin'in Aklında Ne Var?*, Çeviren: Melike Işık Durmaz, İletişim, İstanbul, 2017.

Freyberg-Inan, A. ve Harrison, E. ve James, P. (der.), *Rethinking Realism in International Relations: between Tradition and Innovation*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2009.

Goldstein, J. S. ve Pevehouse, J. C., *International Relations*, Pearson, New Jersey, 2014.

Gözen, R. (der.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İletişim, İstanbul, 2014.

Hobbes, T., *Leviathan*, Çeviren: Semih Lim, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.

Jervis, R., *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton University Press, New Jersey, 2017.

Johnston, A. I., *Social States: China in International Institutions, 1980-2000*, Princeton University Press, 2008.

Jouanny, J. R., *Putin Ne İstiyor?*, Çeviren: Merve Öztürk, İletişim, İstanbul, 2017.

Kamalov, İ., *Putin'in Rusya'sı: KGB'den Devlet Başkanlığına*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2004.

Keohane, R. (der.), *Neorealism and its Critics*, Columbia University Press, New York, 1986.

Kubicek, P., *The History of Ukraine*, Greenwood Press, Westport, 2008.

Lentis, J. S. (der.), *Strategic Cultures and Security Policies in the Asia-Pacific*, Routledge, New York, 2015.

Lo, B., *Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Reality, Illusion and Mythmaking*, Palgrave, New York, 2002.

Lo, B., *Vladimir Putin and the Evolution of Russian Foreign Policy*, Blackwell Publishing, Londra, 2003.

Lobell, S. E. ve Ripsman, N. M. ve Taliaferro, J. W. (der.), *Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy*, Cambridge University Press, New York, 2009.

Mackinder, H. J., *Democratic Ideals and Reality in the Politics of Reconstruction*, National Defense University Press, Washington, 1996.

Magocsi, P. R., *A History of Ukraine: The Land and its Peoples*, University of Toronto Press, Toronto, 2010.

Mearsheimer, J. J., *Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton & Company, New York, 2001.

Menon, R. ve Rumer, E., *Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order*, MIT Press, Cambridge, 2015.

Morgenthau, H. J., *Scientific Man vs. Power Politics*, Latimer House Limited, Londra, 1947.

Morgenthau, H. J., *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Peking University Press, Beijing, 1997.

Özcan, G. ve Balta, E. ve Beşgöl, B. (der.), *Kuşku ile Komşuluk: Türkiye ve Rusya İlişkilerinde Değişen Dinamikler*, İletişim, İstanbul, 2017.

Pikulicka, A. ve Sakwa, R. (der.), *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives*, E-International Relations, Bristol, 2016.

Posen, B., *The Sources of Military Doctrine: France, Britain and Germany between the World Wars*, Cornell University Press, Ithaca, 1986.

Ripsman, N. M. ve Taliaferro, J. W. ve Lobell, S. E., *Neoclassical Realist Theory of International Politics*, Oxford University Press, New York, 2016.

Roskin, M. G. ve Berry, N. O., *Uluslararası İlişkiler: Uluslararası İlişkilerin Yeni Dünyası*, Çeviren: Özlem Şimşek, Adres Yayınları, Ankara, 2012.

Rothberg, R. L. ve Rabb, T. K. (der.), *The Origin and Prevention of Wars*, Cambridge University Press, Cambridge, 1989.

Sakwa, Richard, *Russian Politics and Society*, Routledge, New York, 2008.

Snyder, J. L., *Myths of Empire: Domestic Politics and International Ambition*, Cornell University Press, New York, 1991.

Solchanyk, R., *Ukraine and Russia: The Post-Soviet Transitions*, Rowman & Littlefield Publishers, New York, 2001.

Sterling-Folker, J., *Theories of International Cooperation and the Primacy of Anarchy: Explaining U.S International Policy-Making after Bretten Woods*, State University of New York Press, New York, 2002.

Sterling-Folker, J., (der.), *Making Sense of International Relations Theory*, Lynne Reinner Press, Colorado, 2006.

Tellis, A. J. ve Szalwinski, A. ve Wills, M., *Understanding Strategic Cultures in the Asia-Pasific*, The National Bureau of Asian Research, Washington, 2016.

Thucydides, *History of Peloponnesian War*, Çeviren: Benjamin Jowett, Oxford University Press, Londra, 1881.

Toal, G., *Near Abroad: Putin, the West and the Contest over Ukraine and the Caucasus*, Oxford University Press, New York, 2017.

Trenin, D., *The End of Eurasia: Russia on the Border between Geopolitics and Globalization*, Carnegie Moscow Center, Washington, 2001.

Tsygankov, A. P. (der.), *Routledge Handbook of Russian Foreign Policy*, Routledge, New York, 2018.

Tzu, S., *Savaş Sanatı*, Çeviren: Pulat Otkan & Giray Fidan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018.

Walt, S. M., *The Origins of Alliances*, Cornell University Press, Londra, 1987.

Waltz, K. N., *Theory of International Politics*, Addison-Wesley, Reading MA, 1979.

Williams, M. C. (der.), *Realism Reconsidered: The Legacy of Hans J. Morgenthau in International Relations*, Oxford University Press, New York, 2007.

Wood, E. A. ve Pomeranz, W. E. ve Merry, E. Wayne (der.), *Roots of Russia's War in Ukraine*, Columbia University Press, Washington, 2016.

Yekelchyk, S., *The Conflict in Ukraine: What Everyone Needs to Know*, Oxford University Press, New York, 2015.

Zakaria, F., *From Wealth to Power: The Unusual Origins of America's World Role*, Princeton University Press, Princeton, 1998.

Zygar, M., *All the Kremlin's Men: Inside the Court of Vladimir Putin*, Çeviren: Thomas Hodson, Public Affairs, New York, 2016.

Makaleler

Akgül-Açıkmeşe, S., “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri”, *Uluslararası İlişkiler*, C: 8, No: 30, 2011, ss. 43-73.

Alkan, M. N., “Avrupa Birliği Enerji Güvenliği ve Ukrayna Meselesi”, *Karadeniz Araştırmaları*, C: 11, No: 44, 2015, ss. 215-227.

Aydın, M., “Uluslararası İlişkilerin ‘Gerçekçi’ Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, *Uluslararası İlişkiler*, C: 1, No: 1, 2004, ss. 33-60.

Baev, P. K., “Thucydides’ Three Security Dilemmas in Post-Soviet Strife”, *Journal of Military Ethics*, C: 5, No: 4, 2006, ss. 334-352.

Balcı, A. ve Kardaş, T. ve Ediz, İ. ve Turan, Y., “War Decision and Neoclassical Realism: The Entry of the Ottoman Empire into the First World War”, *War in History*, cy., 2018, ss. 1-28.

Barkin, S., “Realist Constructivism”, *International Studies Review*, C: 5, No: 3, 2003, ss. 325-342.

Bayar, T., “Multiple Dualities: Seeking the Patterns in Iran’s Foreign Policy”, *All Azimuth*, C: 8, No: 1, 2019, ss. 37-54.

Becker, M. E. ve Cohen, M. S. ve Kushi, S. ve McManus, I. P., “Reviving the Russian Empire: The Crimean Intervention through a Neoclassical Realist Lens”, *European Security*, C: 15, No: 1, 2019, ss. 112-133.

Bingöl, O., “Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörülleri”, *Karadeniz Araştırmaları*, C: 11, No: 41, 2014, ss. 15-38.

Blockmans, S., “Crimea and the Quest for Energy and Military Hegemony in the Black Sea Region: Governance Gap in the Contested Geostrategic Zone”, *Southeast European and Black Sea Studies*, C: 15, No: 2, 2015, ss. 179-189.

Bremmer, I. ve Charap, S., “The Siloviki in Putin’s Russia: Who They Are and What They Want?”, *The Washington Quarterly*, C: 30, No: 1, 2015, ss. 83-92.

Bukkvoll, T., “Why Putin Went to War: Ideology, Interests and Decision-Making in the Russian Use of Force in Crimea and Donbas”, *Contemporary Politics*, C: 22, No: 3, 2016, ss. 267-282.

Charap, S., “The Petersburg Experience: Putin’s Political Career and Russian Foreign Policy”, *Problems of Post-Communism*, C: 51, No: 1, 2004, ss. 55-62.

Chivvis, C. S., “Hybrid War: Russian Contemporary Political Warfare”, *Bulletin of the Atomic Scientists*, C: 73, No: 5, 2017, ss. 316-321.

Christensen, T. J., “Perceptions and Alliances in Europe, 1865-1940”, *International Organization*, C: 51, No: 1, 1997, ss. 65-97.

Çapraz, H., “XIX. Yüzyılda Çarlık Rusya’sının Kırım Politikası”, *Karadeniz Araştırmaları*, cy., No: 11, 2006, ss. 57-70.

Deyermond, R., “The Uses of Sovereignty in Twenty-first Century Russian Foreign Policy”, *Europe-Asia Studies*, C: 68, No: 6, 2016, ss. 957-984.

Fiammenghi, D. ve Rosato, S. ve Parent, J. M. ve Taliaferro, J. W. ve Lobell, S. E. ve Ripsman, N. M. ve Narizny, K., “Correspondence: Neoclassical Realism and its Critics”, *International Security*, C: 43, No: 2, 2018, ss. 193-203.

Foulon, M., “Neoclassical Realism: Challengers and Briding Identities”, *International Studies Review*, C: 17, No: 4, 2015, ss. 635-661.

Götz, E., “Neorealism and Russia’s Ukraine Policy, 1991-Present”, *Contemporary Politics*, C: 22, No: 3, 2016, ss. 301-323.

Götz, E., “Putin, the State and War: The Causes of Russia’s Near Abroad Assertion Revisited”, *International Studies Review*, C: 19, No: 2, 2017, ss. 228-253.

Götz, E., “Enemy at the Gates: A Neoclassical Realist Explanation of Russia’s Baltic Policy”, *Foreign Policy Analysis*, C: 15, No: 1, 2019, ss. 99-117.

Johnston, A. I., “Thinking about Strategic Culture”, *International Security*, C: 19, No: 4, 1995, ss. 32-64.

Karagiannis, E., “The 2008 Russian-Georgian War via the Lens of Offensive Realism”, *European Security*, C: 22, No: 1, 2013, ss. 74-93.

Kiraz, S., “Dış Politika Analizi Modeli Olarak Neoklasik Realizm: İkinci Dünya Savaşı Sırasındaki Türk Dış Politikasının Analizi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: 20, No: 2, 2018, ss. 417-440.

Kiryukhin, D., “Russia and Ukraine: The Clash of Conservative Projects”, *European Politics and Society*, C: 17, No: 4, 2016, ss. 438-452.

Korolev, A. ve Portyakov, V., “China-Russia Relations in Times of Crisis: A Neoclassical Realist Explanation”, *Asian Perspective*, C: 42, No: 3, 2018, ss. 411-437.

Korolev, A. ve Portyakov, V., “Reluctant Allies: System-Unit Dynamics and China-Russia Relations”, *International Relations*, C: 33, No: 1, 2019, ss. 40-66.

Kotkin, S., “Russia’s Perpetual Geopolitics: Putin Returns to the Historical Pattern”, *Foreign Affairs*, C: 95, No: 3, 2016, ss. 2-9.

Kropatcheva, E., “Russian Foreign Policy in the Realm of European Security through the Lens of Neoclassical Realism”, *Journal of Eurasian Studies*, C: 3, No: 1, 2012, ss. 30-40.

Legro, J. W. ve Moravcsik, A., “Is Anybody Still Realist?”, *International Security*, C: 24, No: 2, 1999, ss. 5-55.

Mankoff, J., “Russian Foreign Policy and the United States After Putin”, *Problems of Post-Communism*, C: 55, No: 4, 2008, ss. 42-51.

Marten, K., “Putin’s Choices: Explaining Russian Foreign Policy and Intervention in Ukraine”, *The Washington Quarterly*, C: 38, No: 2, 2015, ss. 189-204.

Marten, K., “The ‘KGB State’ and Russian Political and Foreign Policy Culture”, *The Journal of Slavic Military Studies*, C: 30, No: 2, 2017, ss. 131-151.

Mearsheimer, J. J., "Why the Ukraine Crisis is the West's Fault", *Foreign Affairs*, C: 93, No: 5, 2014, ss. 77-89.

Mehdiyeva, N., "New Man in the Kremlin: What Future for Russian Foreign Policy?", *The International Spectator*, C: 43, No: 2, 2008, ss. 21-34.

O'Loughlin, J. ve Toal, G. ve Kolosov, V., "Who Identifies with the 'Russian World'? Geopolitical Attitudes in Southeastern Ukraine, Crimea, Abkhazia, South Ossetia and Transnistria", *Eurasian Geography and Economics*, C: 57, No: 6, 2016, ss. 745-778.

Pankow, T. ve Patman, R. G., "Rethinking Russia's Ukraine Involvement 2013-2016: The Domestic Political Imperatives of Putin's Operational Code", *International Politics*, C: 55, No: 5, 2018, ss. 537-556.

Pavlovski, G., "Russian Politics under Putin: The System will Outlast the Master", *Foreign Affairs*, C: 95, No: 3, 2016, ss. 10-17.

Renz, B., "Russia and 'Hybrid Warfare'", *Contemporary Politics*, C: 22, No: 3, 2016, ss. 283-300.

Rogov, K., "Public Opinion in Putin's Russia: The Public Sphere, Opinion Climate and Authoritarian Bias", *Norwegian Institute of International Affairs*, cy., 2017, ss. 1-14.

Romanova, T., "Russia's Neorevisionist Challenge to the Liberal Order", *The International Spectator*, C: 53, No: 1, 2018, ss. 76-91.

Rose, G., "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", *World Politics*, C: 51, No: 1, 1998, ss. 144-172.

Schweller, R. L., "Neorealism's Status-Quo Bias: What Security Dilemma?", *Security Studies*, C: 5, No: 3, 1996, ss. 90-121.

Skak, M., "Russian Strategic Culture: The Role of Today's Chekisty", *Contemporary Politics*, C: 22, No: 3, 2016, ss. 324-341.

Smith, B., "Russian Foreign and Security Policy", *House of Commons Library*, cy., 2016, ss. 1-74.

Smith, N. R., “The EU under a Realist Scope: Employing a Neoclassical Realist Framework for the Analysis of the EU’s Deep and Comprehensive Free Trade Agreement offer to Ukraine”, *International Relations*, C: 30, No: 1, 2016, ss. 3-28.

Smith, N. R., “Can Neoclassical Realism Become a Genuine Theory of International Relations”, *The Journal of Politics*, C: 80, No: 2, 2018, ss. 742-749.

Spechler, D. R., “Russian Foreign Policy During the Putin Presidency”, *Problems of Post-Communism*, C: 57, No: 5, 2015, ss. 35-50.

Taliaferro, J. W. ve Lobell, S. E. ve Ripsman, N. M., “Is Peaceful Change in World Politics Always Desirable? A Neoclassical Realist Perspective”, *International Studies Review*, C: 20, No: 2, 2018, ss. 283-291.

Tang, S., “Social Evolution of International Politics: From Mearsheimer to Jervis”, *European Journal of International Relations*, C:16, No: 1, 2010, ss. 31-55.

Thomas, T., “Russia’s Military Strategy and Ukraine: Indirect, Asymmetric and Putin-Led”, *The Journal of Slavic Military Studies*, C: 28, No: 3, 2015, ss. 445-461.

Treisman, D., “Why Putin Took Crimea: The Gambler in the Kremlin”, *Foreign Affairs*, C: 95, No: 3, 2016, ss. 47-54.

Trenin, D., “Modernizing Russian Foreign Policy”, *Russian Politics & Law*, C: 49, No: 6, 2011, ss. 8-37.

Tsygankov, A. P., “Vladimir Putin’s Vision of Russia as a Normal Great Power”, *Post-Soviet Affairs*, C: 21, No: 2, 2005, ss. 132-158.

Tsygankov, A. P., ve Tarver-Wahlquist, M., “Duelling Honors: Power, Identity and the Russia-Georgia Divide”, *Foreign Policy Analysis*, C: 5, No: 4, 2009, ss. 307-326.

Veljovski, G. ve Taneski, N. ve Dojchinovski, M., “The Danger of ‘Hybrid Warfare’ from a Sophisticated Adversary: The Russian ‘Hybridity’ in the

Ukrainian Conflict”, *Defense & Security Analysis*, C: 33, No: 4, 2017, ss. 292-307.

Walt, S. M., “Alliance Formation and the Balance of World Power”, *International Security*, C: 9, No: 4, 1985, ss. 3-43.

Waltz, K. N., “International Politics is not Foreign Policy”, *Security Studies*, C: 6, No: 1, 1996, ss. 54-57.

Waltz, K. N., “Structural Realism after the Cold War”, *International Security*, C: 25, No: 1, 2000, ss. 5-41.

Wendt, A., “Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”, *International Organization*, C: 46, No: 2, 1992, ss. 391-425.

Wilson, J. L., “The Russian Pursuit of Regional Hegemony”, *Rising Powers Quarterly*, C: 2, No: 1, 2017, ss. 7-25.

Wohlforth, W. C., “Gilpian Realism and International Relations”, *International Relations*, C: 25, No: 4, 2011, ss. 499-511.

Zakaria, F., “Realism and Domestic Politics: A Review Essay”, *International Security*, C: 17, No: 1, 1992, ss. 177-198.

Ziegler, C., “Conceptualizing Sovereignty in Russian Foreign Policy: Realist and Constructivist Perspectives”, *International Politics*, C: 49, No: 4, 2012, ss. 400-417.

Gazete Haberleri ve Diğer Çevrimiçi Kaynaklar

ABD Adalet Bakanlığı, “Constitution of Ukraine”, 08.11.2013, (Çevrimiçi) https://www.justice.gov/sites/default/files/eoir/legacy/2013/11/08/constitution_14.pdf, 26.04.2019.

Acımambetova, S. & Bayramaliyev, O., “Dmitri Rogozin: Ukrayna NATO’ya Girse Bu Devlet Dağılır”, *Kırım Haber Ajansı*, 01.12.2008, (Çevrimiçi)

<http://old.qha.com.ua/tr/siyaset/dmitri-rogozin-ukrayna-nato-ya-girerse-bu-devlet-dagilir/37245/>, 02.03.2019.

Bremmer, I., “Putin Won but Russia is Loosing”, *Time*, 02.04.2018, s. 39.

Coynash, H., “Russia Accuses Ukraine of ‘Annexing’ the Crimea”, *The Kharkiv Human Rights Protection Group*, 13.06.2014, (Çevrimiçi) <http://khpg.org/en/index.php?id=1402487089&w=Sergei+Naryshkin>, 01.01.2019.

Deyermond, R., “What are Russia’s Real Motivations in Ukraine? We Need to Understand Them”, *The Guardian*, 27.04.2014, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/commentisfree/2014/apr/27/russia-motivations-ukraine-crisis>, 06.03.2019.

Foy, H., “We Need to Talk About Igor: The Rise of Russia’s most Powerful Oligarch”, *Financial Times*, 01.06.2018, (Çevrimiçi) <https://www.ft.com/content/dc7d48f8-1c13-11e8-aaca-4574d7dabfb6>, 02.03.2019.

Hacıoğlu, N., “Ukrayna Nasıl İç Savaşın Eşiğine Geldi”, *Hürriyet*, 23.01.2014, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/ukrayna-nasil-ic-savasin-esigine-geldi-25633854>, 01.01.2019.

İmanbeyli, V., “Ukrayna-Kırım Krizinin Yerel, Bölgesel ve Küresel Boyutları”, *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, (Çevrimiçi), <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/ukrayna-kirim-krizinin-yerel-bolgesel-ve-kureselboyutlari/3708>, 01.05.2017.

Kırımlı, H., “Kırım’dan Türkiye’ye Kırım Tatar Göçleri”, (Çevrimiçi) <http://www.kirimdernegi.org.tr/temel-bilgiler/kirim-dan-turkiye-ye-kirim-tatar-gocleri>, 19.02.2019.

Kraska, J., “The Kerch Strait Incident: Law of the Sea or Law of Naval Warfare?”, *Blog of the European Journal of International Law*, 03.12.2018, (Çevrimiçi) <https://www.ejiltalk.org/the-kerch-strait-incident-law-of-the-sea-or-law-of-naval-warfare/>, 06.01.2019.

Kremlin, “Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy”, 10.02.2007, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>, 16.05.2019.

Kremlin, “The Foreign Policy Concept of the Russian Federation”, 12.02.2008, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/supplement/4116>, 12.03.2019.

Kremlin, “Transcript of Annual Big Press Conference”, 14.02.2008, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24835>, 17.12.2018.

Kremlin, “News Conference Following Russian-Indian Talks”, 07.12.2009, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/6259>, 26.02.2019.

Kremlin, “Vladimir Putin Answered Journalists’ Questions on the Situation in Ukraine”, 04.03.2014, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20366>, 16.05.2019.

Kremlin, “Address by President of the Russian Federation”, 18.03.2014, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>, 03.12.2018.

Kremlin, “Ceremony Signing the Laws on Admitting Crimea and Sevastopol to the Russian Federation”, 21.03.2014, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/speeches/20626>, 01.04.2019.

Kremlin, “Direct Line with Vladimir Putin”, 17.04.2014, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20796>, 16.05.2019.

Kremlin, “Presidential Address to the Federal Assembly”, 04.12.2014, (Çevrimiçi) <http://en.kremlin.ru/events/president/news/47173>, 19.05.2019.

Lukyanov, F., “Putin Has Stumbled in Ukraine”, *The Moscow Times*, 10.08.2014, (Çevrimiçi) <https://themoscowtimes.com/articles/putin-has-stumbled-in-ukraine-38161>, 13.12.2018.

Meibauer, G., “Rethinking Neoclassical Realism”, The London School of Economics and Political Science, 04.12.2018, (Çevrimiçi) <https://blogs.lse.ac.uk/internationalrelations/2018/12/04/rethinking-neoclassical-realism-workshop-at-lse/>, 27.03.2019.

Oliphant, R., “Ukraine Crisis: ‘Polite People’ Leading the Silent Invasion of the Crimea”, *The Telegraph*, 02.03.2014, (Çevrimiçi) <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10670547/Ukraine-crisis-Polite-people-leading-the-silent-invasion-of-the-Crimea.html>, 03.01.2019.

Putin, V. V., “Russia the Ethnicity Issue”, *Huffington Post*, 23.01.2012, (Çevrimiçi) https://www.huffingtonpost.co.uk/vladimir-putin/russias-national-question_b_1223786.html?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAJ8nX9ns7paZyHlivjlwez69QnipqkVIvwHrGPPC7isHRVjfgybIDN5wYamC3ULIeoLwx3SAM5WBYozDwgYAhHV_P5SvSBV_XoDnv23KdOLquIxZ4aVN1sa7tTS1k1SxZr4tjPUnd-eMRHnAkJBfylTnPKUreXYgLChAaNKc, 08.03.2019.

Romanova, T., “Neoclassical Realism and Today’s Russia”, *Russia in Global Affairs*, 07.10.2012, (Çevrimiçi) <http://eng.globalaffairs.ru/number/Neoclassical-Realism-and-Todays-Russia-15681>, 05.10.2018.

Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı, “Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation”, 12.02.2013, (Çevrimiçi) http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/122186, 12.03.2019.

Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı, “Foreign Policy Concept of the Russian Federation”, 30.11.2016, (Çevrimiçi) http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248, 03.01.2019.

Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı, “Press Release on Foreign Minister Sergey Lavrov’s Telephone Conversation with US Secretary of State Mike Pompeo”, 25.03.2019, (Çevrimiçi) http://www.mid.ru/en/web/guest/telefonnye-razgovory-ministra/-/asset_publisher/KLX3tiYzsCLY/content/id/3587766, 27.03.2019.

Sasse, G., “Revisiting the Annexation of Crimea in 2014: What it was and What it was not”, *Centre for East European and International Studies*, 15.03.2017,

(Çevrimiçi) <https://en.zois-berlin.de/publications/zois-spotlight-2017/zois-spotlight-12017/>, 03.04.2019.

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, “Genişlemenin Tarihçesi”, (Çevrimiçi) <http://www.ab.gov.tr/264.html>, 01.01.2019.

Walker, S., “Putin Admits Russian Military Presence in Ukraine for First Time”, *The Guardian*, 17.12.2015, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/world/2015/dec/17/vladimir-putin-admits-russian-military-presence-ukraine>, 28.01.2019.

Welt, C., “Russia: Background and U.S. Policy”, *Congressional Research Service*, 21.08.2017, (Çevrimiçi) <https://fas.org/sgp/crs/row/R44775.pdf>, 02.12.2018.

Wivel, A., “Realism in Foreign Policy Analysis”, *Oxford Research Encyclopedia of Politics*, 2017, (Çevrimiçi) <http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-475>, 26.11.2018.

Zygar, M., “The Once and Future King”, *Time*, 02.04.2018, s. 34-38.

“Crimean ‘Nazi’ Billboard Highlights Propaganda Problem: US”, *NBC News*, 11.03.2014, (Çevrimiçi) <https://www.nbcnews.com/storyline/ukraine-crisis/crimean-nazi-billboard-highlights-propaganda-problem-u-s-n49501>, 22.05.2019.

“Foreign Policy Concept of Russian Federation”, *Federation of American Scientists*, 28.06.2000, (Çevrimiçi) <https://fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>, 12.03.2019.

“İşgalden Kurtulduktan Sonra Kırım’da Rus Üssü Olmayacak”, *Kırım Haber Ajansı*, 20.09.2018, (Çevrimiçi) <http://old.qha.com.ua/tr/siyaset/quot-iscgalden-kurtulduktan-sonra-kirim-da-rus-ussu-olmayacak-quot/173638/>, 12.01.2019.

“Kırım Kararını Verdi”, *Habertürk*, 17.03.2014, (Çevrimiçi) <https://www.haberturk.com/dunya/haber/930256-kirim-kararini-verdi>, 26.04.2019.

“Mustafa Abdülcemil Kırımoglu Kırım’a Geliyor”, *Kırım Haber Ajansı*, 02.05.2014, (Çevrimiçi) <http://old.qha.com.ua/tr/siyaset/mustafa-abdulcemil-kirimoglu-kirim-a-geliyor/132039/>, 19.05.2019.

“Population of Crimea”, *Crimea Historical Society*, (Çevrimiçi) <http://www.crimeahistory.org/population-of-crimea/>, 17.01.2019.

“Putin Reveals Secrets of Russia’s Crimea Takeover Plot”, *BBC*, 09.03.2015, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/news/world-europe-31796226>, 21.05.2019.

“Rusya Sınırını İhlal Eden 3 Ukrayna Gemisi Alıkonuldu”, *Sputnik Türkiye*, 26.11.2018, (Çevrimiçi) <https://tr.sputniknews.com/rusya/201811261036316627-rusya-sinir-ihlal-eden-ukrayna-gemileri-alikonuldu/>, 05.01.2019.

“Rusya’dan Ukrayna’ya ‘Yaptırım’”, *CNN Türk*, 29.12.2018, (Çevrimiçi) <https://www.cnnturk.com/dunya/rusyadan-ukraynaya-yaptirim>, 05.01.2019.

“Rusya Ukrayna’ya Yönelik Yaptırımların Listesini Genişletti”, *Habertürk*, 25.12.2018, (Çevrimiçi) <https://www.haberturk.com/rusya-ukrayna-ya-yonelik-yaptirim-listesini-genisletti-2272426>, 05.01.2019.

“Ukrayna’dan 16-60 Yaş Arası Rus Erkeklerle Ülkeye Giriş Yasağı”, *BBC*, 30.11.2018, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46398517>, 02.01.2019.

“Ukrayna Krizi ve Liberaller”, *The Friedrich Naumann Foundation for Freedom*, 10.02.2015, (Çevrimiçi) <https://turkiye.fnst.org/content/ukrayna-krizi-ve-liberaller>, 26.03.2019.

Tezler

Ağdemir, M., “Neoklasik Realizm Çerçevesinde İsrail’in Irak Politikası”, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2014.

Kiraz, S., “Suriye İç Savaşı Sırasındaki Türk Dış Politikasının Neoklasik Realizmin Bakı Açısından Analizi (2011-2017)”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2018.

Oswell, J. A., “Opening the Black Box: An Examination of Structural Realist and Neoclassical Realist Explanations of Foreign Policy”, Faculty of Graduate Studies and Research, University of Alberta, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edmonton, 2013.

Yılmaz, S., “Neoklasik Realizm ve Dış Politika: 1 Mart Tezkeresi Örneği”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2014.

